

जलविद्युत रोयल्टी वितरण सम्बन्धी सबालहरुको व्यवस्थापनको लागि परामर्शसेवा
सम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन

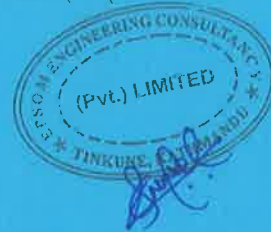
Final Report on "A Consultant Service for Managing
Hydropower Royalty Distribution Issues"

पेश गरिएको

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग
सिंहदरबार, काठमाडौं

पेश गर्ने

ई. खिमानन्द कँडेल (विज्ञ परामर्शदाता)
एप्सम ईन्जिनियरिङ कन्सल्टेन्सी प्रा. लि., काठमाडौं
ईमेल : khimanandakandel@yahoo.com
सम्पर्क नं : ९८५१०७०२०२

मिति: २०७८ साल असार ६ गते

जलविद्युत रोयल्टी वितरण सम्बन्धी सबालहरुको व्यवस्थापनको लागि परामर्शसेवा
सम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन

Final Report on "A Consultant Service for Managing
Hydropower Royalty Distribution Issues"

पेश गरिएको

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग
सिंहदरबार, काठमाडौं

पेश गर्ने

ई. खिमानन्द कँडेल (विज्ञ परामर्शदाता)
एप्सम ईन्जिनियरिङ कन्सल्टेन्सी प्रा. लि., काठमाडौं
ईमेल : khimanandakandel@yahoo.com
सम्पर्क नं : ९८५१०७०२०२

मिति: २०७८ साल असार ६ गते

VAT: - 301332305

Regd.No: -22630/059/060

EPSOM ENGINEERING CONSULTANCY (P.) LTD.

एप्सम इन्जिनियरिङ कन्सल्टेन्सी

Kalanki, Kathmandu

GPO Box :- 8973, NPC-585

New Baneshwor, Kathmandu

(Pvt.) LIMITED

Tel :- 00977-1-9851070202

Email :- epsom_econ@yahoo.com

Ref: 72/077/78

Date: 2078/3/06

To,
National Natural Resources and Fiscal Commission (NNRFC)

Singhdurbar, Kathmandu

Subject : Submission of Final Report and Request for Payment

Dear Sir,

As per the contract agreement dated 2077/12/08, to carry out " **A consultant service for managing hydropower royalty distribution issues** ", we have submitted Final report of the assignment.

So, We would also like to request for the Payment of this assignment.

We would also like to thank National Natural Resources and Fiscal Commission (NNRFC) Team for the cooperation during the accomplishment of this assignment.

A copy of Final Report is attached herewith.

With Warm Regards,

Khimananda Kandel
Managing Director
Epsom Engineering Consultancy Pvt. Ltd.

अध्ययनको शारांश.....	4
परिच्छेद एक : अध्ययनको पृष्ठभूमि.....	6
पृष्ठभूमि :	6
उद्देश्य	6
अध्ययनको क्षेत्र र अपेक्षित परिणाम.....	6
कार्य तालिका	7
अध्ययन विधि :	7
परिच्छेद दुई : पूर्व कार्यको सिंहाबलोकन	8
पृष्ठभूमि :	8
जलविद्युत रोयल्टीको परिभाषा:	8
लाभ वितरणका सिद्धान्त एवम् मान्यताहरु.....	8
लाभको हिस्सा वितरणका विभिन्न तरिकाहरु	9
रोयल्टी बाँडफाँडको संवैधानिक एवम् कानूनी व्यवस्था	11
राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४	11
अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४	12
रोयल्टी वितरणमा विगतमा गरिएको अभ्यास :	13
जलविद्युत रोयल्टी संकलनको व्यवस्था.....	14
जलविद्युत रोयल्टी सम्बन्धी तुलनात्मक अध्ययन	15
रोयल्टी वितरणको आवश्यकता एवम् औचित्यता	19
सूचकहरुको आवश्यकता एवम् औचित्यता	20
परिच्छेद तीन : विद्युत रोयल्टीको वितरणका सूचकहरु एवम् थप व्याख्या विश्लेषण.....	22
नीतिगत व्यवस्था.....	22
शब्दावलीहरुको थप व्याख्या एवं परिभाषा	23
भौगोलिक रूपमा प्रभाव क्षेत्रको मापन	24
रोयल्टीको हिस्सा वितरणको व्याख्या एवं विश्लेषण	25
रोयल्टी वितरणमा थपघट हुन गएका स्थानीय तहहरुको विवरण	26
परिच्छेद चार : प्रस्तावित नयाँ सूचक एवम् उपसूचकहरु	27

परिच्छेद पाँच : रोयल्टी वितरणका विधिहरु	31
(१) रन अफ द रिभर आयोजना	31
(२) पिकिड रन अफ द रिभर आयोजना :	32
(३) जलाशययुक्त आयोजना	32
(४) क्यासकेड जलविद्युत आयोजना	33
परिच्छेद छ : रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण	35
परिच्छेद सात : संभावित विवाद एवम् निरूपणका उपायहरु	41
परिच्छेद आठ: जलविद्युत आयोजनाको स्थलगत अवलोकन	54
कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र	54
आँधीखोला जलविद्युत केन्द्र	55
अनुभूत गरिएका केही सबालहरु	55
परिच्छेद नौ : प्रसारण लाईन सम्बन्धी सबालहरु	56
परिच्छेद दश : अध्ययनको निष्कर्ष र सुझावहरु	64
अनूसूचीहरु	67
अनूसूची १ : सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रहरुबाट प्रभावित भएका सम्बन्धित स्थानीय तहहरुका वडाहरुको विवरण .	68
अनूसूची २ : जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित स्थानीयहरुले प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्साको विवरण	90
जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित स्थानीयहरुले प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्साको विवरण	91
अनूसूची ३ : जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित प्रदेशहरुले प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्साको विवरण	98
अनूसूची ४ : आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा समावेश भएका एवं नभएका स्थानीय तहहरुको विवरण	102
अनूसूची ५ : स्थलगत अनुगमन भ्रमणका केही फोटोहरु	105
अनूसूची ६ : जलविद्युत आयोजनाहरुको अवस्थिति सम्बन्धी नक्साहरु	108

अध्ययनको शारांश

आर्थिक बर्ष २०७७/७८ को अन्तसम्मको तथ्यांक अनुसार जलविद्युत क्षेत्रबाट रोयल्टी प्राप्त हुने ९८ वटा जलविद्युत केन्द्रहरूको अवस्थितिको अध्ययन गरी जलविद्युत केन्द्रहरूबाट सम्बन्धित क्षेत्र र समुदायमा पर्ने प्रभावलाई नेपालको संविधान २०७२, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ र आयोगबाट रोयल्टी सम्बन्धी बिषयमा विगतमा गरिएका अध्ययनलाई आधार मानी आयोगसँग थप छलफल एवम् यस सम्बन्धित बिषयमा अध्ययन गरेर बिकास गरिएका मापनयोग्य सूचक एवम् उपसूचकहरूको आधारमा रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गरिएको छ ।

जलविद्युत क्षेत्रबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको हिस्सा निर्धारणको सन्दर्भमा नेपालको विगतको अभ्यास र अन्तरराष्ट्रिय अभ्यासलाई समेत आधार मान्दा नेपालले हाल अबलम्बन गरेको सूचक एवम् उपसूचकहरूबाट प्रभावको मापनको विधिमा प्रसारण लाईनको प्रभावलाई थप सूचकको रुपमा प्रयोग गर्न एवम् सबै प्रकृतिका ठूला जलविद्युत आयोजनाहरूमा जलाधार क्षेत्रको अनुपातको आधारलाई समेत लिएर रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्दा न्यायोचित हुने देखिन्छ ।

यस प्रतिवेदनको पहिलो परिच्छेदमा यस अध्ययनको पृष्ठभूमि एवम् अध्ययनका उद्देश्य एवम् शर्तहरूको बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

दोस्रो परिच्छेदमा रोयल्टी वितरणका सैद्धान्तिक आधारहरू, संविधान एवम् कानूनले निर्देशित गरेका विषयवस्तुहरू, रोयल्टी संकलन र वितरणमा विभिन्न देशहरूको अभ्यास एवम् अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा उपलब्ध प्रतिवेदनहरू एवम् प्रकाशनहरूको अध्ययनबाट निस्केका निष्कर्षहरूलाई समावेश गरिएको छ । यस परिच्छेदमा रोयल्टी वितरणको आवश्यकता र औचित्यता एवम् नेपालमा हाल जलविद्युत रोयल्टी वितरणको लागि प्रयोग भएको सूचकमा आधारित प्रभाव मापन विधिको औचित्यताको बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

तेस्रो परिच्छेदमा रोयल्टी संकलन र वितरणको हिस्सा, सूचक एवम् उपसूचकहरूको थप व्याख्या उल्लेख गरिएको छ ।

चौथो परिच्छेदमा मुख्य क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र, प्रसारण लाईन र जलाधार क्षेत्रको प्रभाव मापनको लागि प्रस्तावित सूचक एवम् उपसूचकहरू उल्लेख गरिएको छ । विशेष गरी हाल प्रस्ताव गरिएका नयाँ सूचक (प्रसारण लाईन र जलाधार क्षेत्र) र उपसूचकहरू (मुख्य संरचना क्षेत्र र सुख्खा क्षेत्र) को मापन गर्ने विधि समेत उल्लेख गरिएको छ ।

पाँचौ परिच्छेदमा जलविद्युत आयोजनाको बर्गीकरण अनुसार प्रस्तावित रोयल्टी वितरणको लागि प्रभाव मापनका विधिहरू उल्लेख गरिएको छ ।

छैठौँ परिच्छेदमा उपलब्ध तथ्यांकको आधारमा के कसरी रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गरिएको छ भन्ने सन्दर्भ एवम् प्रभावको दोहोरो गणना गर्दा हिस्सा वितरणमा पर्ने प्रभावको बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

सातौं परिच्छेदमा रोयल्टी वितरणमा आउन सक्ने संभावित विवादहरु एवम् विवाद निरुपणका उपायहरुको बारेमा चर्चा गरिएको छ । साथै पानीको बाँडफाँड एवम् बहुउपयोग गर्दा आउन सक्ने संभावित महत्वपूर्ण सबालहरुलाई समेत यस परिच्छेदमा संक्षिप्त रुपमा चर्चा गरिएको छ ।

आठौं परिच्छेदमा कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र र आँधीखोला जलविद्युत केन्द्रको स्थलगत भ्रमणबाट प्राप्त सुझावहरु एवम् अनुभूत गरिएका महत्वपूर्ण सबालहरुको बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

नवौं परिच्छेदमा प्रसारण लाईन सम्बन्धी नेपाल एवम् अन्य देशहरुले जग्गाको क्षतीपूर्ति एवम् लाभ वितरणमा गरेको अभ्यास एवम् यस क्षेत्रमा आगामी दिनमा चाल्न सकिने कदमहरुको बारेमा संक्षिप्त चर्चा गरिएको छ ।

दशौं परिच्छेदमा यस अध्ययनबाट निस्केका निष्कर्ष र सुझावहरुलाई बुँदागत रुपमा उल्लेख गरिएको छ ।

माथि उल्लेखित अध्ययनसँग सम्बन्धित महत्वपूर्ण तथ्यांक एवम् सूचनालाई अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ ।

परिच्छेद एक : अध्ययनको पृष्ठभूमि

पृष्ठभूमि :

संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारहरूलाई समन्यायिक, पारदर्शी र निष्पक्ष वित्तिय हस्तान्तरण सँगसँगै संघीय व्यवस्थाको सफलता निर्भर रहन्छ । लाभ वितरण एवं वित्तिय हस्तान्तरणका आधारहरू नेपालको संविधान २०७२ एवम् राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४ मा व्यवस्था गरिएको छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रोयल्टी बाँडफाँडको व्यवस्था अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ मा गरिएको छ । प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिताबाट प्राप्त हुने लाभहरूको सन्तुलित एवम् समन्यायिक रोयल्टी बाँडफाँडका आधारहरू राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४ मा व्यवस्था गरिएको छ । माथि उल्लेखित व्यवस्था अनुसार प्राकृतिक स्रोतहरूको उपयोगिताबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको हिस्सालाई सम्बन्धित सरकारहरूको बीचमा मापनयोग्य सूचकहरूलाई आधार मानेर बाँडफाँड गरिन्छ ।

नेपालको संविधान २०७२ को व्यवस्था अनुसार रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धी विभिन्न सन्दर्भहरूको व्यवस्थापन राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले गर्दछ । त्यसैले, जलविद्युत क्षेत्रबाट संकलन हुने रोयल्टीलाई तीन तहका सरकारहरूको बीचमा रोयल्टीको प्रभावकारी बाँडफाँड एवम् समन्यायिक वितरणको लागि अनुभवी विज्ञ परामर्शदाता मार्फत जलविद्युत रोयल्टी वितरणका विविध बिषयहरूमा अध्ययन गरिएको छ ।

उद्देश्य

यस अध्ययनको उद्देश्य विगतमा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले तयार गरेका सूचकहरूको समीक्षाका साथ साथै परिमार्जित सूचकहरूको आधारमा तीन तहकै सरकारहरूको बीचमा जलविद्युत आयोजनाहरूबाट प्राप्त हुने जलविद्युत रोयल्टीको हिस्सा आयोगलाई सिफारिस गर्नु रहेको छ ।

अध्ययनको क्षेत्र र अपेक्षित परिणाम

अध्ययनको क्षेत्र र अपेक्षित परिणाम/नतिजाहरू यसप्रकार रहेका छन् ।

१. जलविद्युत आयोजनाका सम्बन्धित नीतिगत दस्तावेजहरूको संकलन, समीक्षा र विश्लेषण गर्ने ।
२. जलविद्युत आयोजनाहरूबाट प्रभावित हुने प्रदेशहरू एवम् स्थानीय तहहरूका सम्बन्धित वडाहरूको पहिचान गर्ने ।
३. जलविद्युत आयोजनाबाट प्रभावित हुने माथिल्लो तटीय क्षेत्र, तल्लो तटीय क्षेत्र, सुर्खवा क्षेत्र, पानीको उपयोग लगायतका बिषयहरूको अध्ययन गर्ने ।
४. सम्बन्धित प्रभावित प्रदेशहरू एवं स्थानीय तहहरूमा रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्ने ।
५. जलविद्युतको रोयल्टी बाँडफाँडको सन्दर्भमा आयोगले प्रयोग गरेको रोयल्टी वितरण विधि (सूचक, उपसूचक आदि) को अध्ययन, विश्लेषण एवम् आवश्यक भएको खण्डमा नयाँ सूचक र उपसूचकहरू समेत सिफारिस गर्ने ।
६. जलविद्युत रोयल्टी बाँडफाँडको लागि प्रयोग भएका अन्तरराष्ट्रिय अभ्यासको खोजी गर्ने ।

७. जलविद्युत रोयल्टी बाँडफाँडमा आउन सक्ने संभावित विवादका विषयहरूको पहिचान गरी विवाद समाधानका उपायहरू सिफारिस गर्ने ।

८. रोयल्टीको हिस्सा विद्युत प्रसारण लाईनलाई समेत आधार बनाएर वितरण गुर्नपर्ने भन्ने गुनासोलाई मध्यनगर गरी संभावनाको अध्ययन गर्ने ।

९. जलाशययुक्त आयाजना, रन अफ द रिभर आयोजना र पिकिड रन अफ द आयोजना आयोजनाको लागि उपयुक्त रोयल्टी वितरणको सम्बन्धमा अध्ययन गरी सिफारिस गर्ने ।

१०. आवश्यकताको आधारमा स्थानीय सरोकारवालाहरूसँग समन्वय गर्नको लागि स्थलगत भ्रमण गर्ने ।

कार्य तालिका

अध्ययनको कार्य तालिका यस प्रकार रहेको छ ।

क्रस	विवरण	पहिलो महिना	दोस्रो महिना	तेस्रो महिना	कैफियत
१	प्रारम्भिक प्रतिवेदन पेश गर्ने ।				सम्झौता भएको मितिले १५ दिनभित्र
२	प्रारम्भिक प्रतिवेदन पेश एवम् प्रस्तुतीकरण गर्ने ।				मासिक
३	ड्राफ्ट प्रतिवेदन पेश गर्ने ।				दोस्रो महिनाको अन्तिमसम्म
४	अन्तिम प्रतिवेदन पेश गर्ने ।				तेस्रो महिनाको अन्तिमसम्म

अध्ययन विधि :

यस अध्ययनको लागि निम्न विधि अबलम्बन गरिएको छ ।

- रोयल्टी प्राप्त आयोजनाहरूको तथ्यांक संकलन
- जलविद्युत आयोजनाहरूको भौगोलिक अवस्थितिको पहिचान
- प्रभावित क्षेत्रहरूको पहिचान (संरचना क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र र वरिपरिको क्षेत्र)
- विभिन्न चरणमा छलफल एवम् प्रस्तुती
- स्थलगत भ्रमण एवम् सम्बन्धित स्थानीय तहसँगको समन्वयमा तथ्यांकको प्रमाणीकरण
- अध्ययनका शर्त बमोजिमका विभिन्न बिषयहरूको संक्षिप्त अध्ययन
- सूचक एवम् उपसूचकहरूको आधारमा हिस्सा निर्धारण
- उद्देश्य बमोजिम बुँदागत अध्ययन गरी प्रतिवेदनको निर्माण

परिच्छेद दुई : पूर्व कार्यको सिंहाबलोकन

पृष्ठभूमि : २०४९

विद्युत ऐन १९९२ (Electricity Act 1992) ले जलविद्युत क्षेत्र अर्न्तगत उत्पादन क्षमता र उत्पादित विद्युतको आधारमा रोयल्टी संकलन गर्ने अधिकार दिएको छ । नेपालमा जलविद्युत क्षेत्रको द्रुततर बिकास भैरहेको सन्दर्भमा जलविद्युत क्षेत्रबाट उल्लेख्य परिमाणमा रोयल्टी प्राप्त हुँदै जाने अवस्था रहेको छ । यसरी प्राप्त हुँदै आएको रोयल्टीलाई न्यायोचित ढंगबाट वितरण गर्ने सन्दर्भमा राष्ट्रिय तथा अर्न्तराष्ट्रिय स्तरमा रोयल्टी वितरणको लागि प्रयोग गरिँदै आएका कानूनी व्यवस्था एवं रोयल्टी वितरणका आधारहरु एवं अभ्यासहरुका आधारमा समन्यायिक रोयल्टी वितरणका विधि एवं मापदण्ड बनाउन सजिलो हुन्छ ।

जलविद्युत रोयल्टीको परिभाषा:

रोयल्टी भन्नाले कुनै पनि सम्पत्तिको कुनै पनि व्यक्ति वा संस्थाले उपयोग गर्दा सम्बन्धित देशको कानूनले नै सम्बन्धित सम्पत्तिको धनी (व्यक्ति, परिवार, समुदाय, नीजि संस्था वा सरकार) लाई सुनिश्चित गरेको निरन्तरको न्यूनतम प्रतिफल हो । जलविद्युत क्षेत्रको सन्दर्भमा कुनै पनि खोला वा नदीबाट जलविद्युत आयोजना निर्माण गर्दा प्राप्त हुने प्रतिफलमा सम्बन्धित स्थानीय सरकार, सम्बन्धित प्रदेश सरकार वा संघीय सरकार मार्फतबाट प्रभावित क्षेत्र एवं उक्त क्षेत्रमा बस्ने समुदायको दीगो बिकासको लागि प्रयोग हुने गरी कानूनले तोकेको आमदानीको हिस्सालाई रोयल्टी मान्न सकिन्छ । जलविद्युत क्षेत्रको सन्दर्भमा रोयल्टी सम्बन्धित प्रभावित क्षेत्रका जनताहरुले प्राप्त गर्ने विभिन्न लाभहरु मध्य एउटा लाभ हो । जलविद्युत आयोजनाको निर्माणको क्रममा स्थानीय समुदायको बिकास निर्माणको लागि सम्बन्धित आयोजनाले निर्माण गरिदिने विभिन्न भौतिक पूर्वाधारहरु, सम्बन्धित समुदायलाई दिईने निशुल्क शेयर लगानी एवम् विभिन्न सामाजिक कामहरुमा आयोजनाबाट दिईने निरन्तरको लाभको आधारमा सामान्यतया रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्ने गरिन्छ ।

लाभ वितरणका सिद्धान्त एवम् मान्यताहरु

प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिताबाट प्राप्त हुने लाभलाई प्रभावित क्षेत्रमा निरन्तर प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाउँदा सम्बन्धित प्राकृतिक स्रोतको दीगो संरक्षण, प्रभावित क्षेत्रको दीगो बिकास, समुदायको हीत एवम् सम्बन्धित आयोजनाको लगानीको जोखिम समेत न्यूनीकरण हुन्छ भन्ने विश्वव्यापी मान्यता बिकास हुँदै गएको देखिन्छ । यसरी प्राप्त हुने लाभलाई सम्बन्धित प्रभावित क्षेत्रको दीगो बिकासका पूर्वाधारहरुको निर्माण, प्रभावित क्षेत्रका जनतालाई आधारभूत सेवा सुविधाहरु प्राप्त गर्नको लागि विशेष सहूलियत सहितको अग्राधिकार एवम् सम्बन्धित आयोजनाको उपयोग अवधिभरको लागि कानूनको परिधि भित्र रही लाभ वितरणलाई सुनिश्चित गर्ने गरिन्छ । लाभ वितरणमा सामान्यतया प्रयोग गरिने सिद्धान्तहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

- (१) दीगो बिकासको सिद्धान्त (Principle of Sustainable Development)
- (२) पूर्व सावधानीको सिद्धान्त (Precautionary Principle)
- (३) सार्वजनिक विश्वासको सिद्धान्त (Public Trust Doctrine)

(४) प्रदूषकले दायित्व बहन गर्ने सिद्धान्त (Pollute's Pay Principle)

(५) प्राकृतिक स्रोत माथिको सार्वभौम अधिकारको सिद्धान्त (Principle of Sovereignty Over Natural Resources)

(६) लाभको समन्यायिक बाँडफाँडको सिद्धान्त (Principle of Equitable Sharing of Benefit)

लाभको हिस्सा वितरणका विभिन्न तरिकाहरु

The International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD) ले सन् २०१६ मा गरेको अध्ययन "Benefit Sharing and Sustainable Hydropower: Lessons from Nepal" अनुसार जलविद्युत आयोजनाबाट प्रभावित क्षेत्रका बासिन्दाहरुको र सम्बन्धित प्रभावित क्षेत्रको दीगो बिकासको लागि विभिन्न तरिकाले लाभहरु वितरण गर्ने गरिन्छ । नेपालको हकमा लागू भएका विभिन्न तरिकाहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

(१) रोयल्टी वितरण विधि (The Royalty Mechanism)

यस विधि अर्न्तगत देशको कानूनी व्यवस्था अनुसार रोयल्टी संकलन गरिन्छ र समन्यायिक ढंगबाट संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारहरु मार्फत सम्बन्धित स्थानीय क्षेत्र/समुदायको जलविद्युतको उपयोगबाट प्राप्त लाभको हिस्सा वितरण गरिन्छ । नेपालको संविधान २०७२ अर्न्तगत बनेको अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले सम्बन्धित प्राकृतिक स्रोतको उपयोगबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको ५० प्रतिशत संघीय सरकार, २५ प्रतिशत सम्बन्धित प्रभावित प्रदेश सरकारहरु एवं बाँकी २५ प्रतिशत सम्बन्धित प्रभावित स्थानीय तहहरुमा वितरण हुने प्रष्ट व्यवस्था गरेको छ ।

**(२) आयोजना निर्माणको लगानीमा सहभागिता (Equity Investment) **

कतिपय जलविद्युत आयोजनाहरुको निर्माण गर्ने क्रममा सम्बन्धित आयोजना रहेको जिल्ला वा निश्चित भूगोलका स्थानीय जनताहरुको आयोजना निर्माणको शेयरमा अग्राधिकार रहने गरी मिश्रित लगानीमा आयोजनाहरु निर्माण भएका छन् । चिलिमे जलविद्युत आयोजना, रसुवागढी जलविद्युत आयोजना, अपर तामाकोशी जलविद्युत आयोजना, माई खोला जलविद्युत आयोजनाको लगायतको निर्माण गर्दा १० प्रतिशत शेयरको अग्राधिकार सम्बन्धित प्रभावित जिल्लाहरुमा गएको देखिन्छ ।

(३) स्थानीय जीविकोपार्जन : रोजगारी एवम् तालिमको उपलब्धता (Local Livelihood: Employment and Training)

यस अर्न्तगत सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको निर्माण हुने बेलामा एवं निर्माण पश्चात समेत प्रभावित क्षेत्रका स्थानीय जनताहरुलाई सीपमूलक तालिमहरुको व्यवस्था एवं निश्चित संख्यामा रोजगारीको अवसर उपलब्ध गराउने गरिन्छ ।

(४) सामुदायिक विकास एवं स्थानीय पूर्वाधारहरूको निर्माण (Community Development and Local Infrastructure)

यस विधि अर्न्तगत सम्बन्धित जलविद्युत आयोजना निर्माण गर्ने क्रममा स्थानीय सडक, विद्यालय, सामुदायिक भवन, स्वास्थ्य क्षेत्र, ग्रामीण विद्युतीकरण लगायतका कामहरू गर्ने गरिन्छ । यस बाहेक समुदाय प्रति सामाजिक उत्तरदायित्व अर्न्तगत हरेक वर्ष सम्बन्धित जलविद्युत कम्पनीहरूले प्रभावित क्षेत्रका समुदाय एवं सम्बन्धित क्षेत्रको बिकासको लागि योगदान दिने गर्दछन् ।

(५) वातावरण प्रवर्द्धनमा (Environmental Enhancement)

यस विधि अर्न्तगत सम्बन्धित जलविद्युत निर्माण कम्पनीले सम्बन्धित आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकनले निर्देशित गरेका एवम् आवश्यकताको आधारमा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण, नदीको तटीय क्षेत्रको संरक्षण लगायतका कामहरू गर्ने गर्दछन् ।

A. 'Compensation'

The project avoids negative impacts where possible and includes alongside its core construction and engineering activities a compensation component for unavoidable impacts. The aim is to restore the lost assets of affected populations and any degraded environments in the locality or district to a status equivalent to that before the project.

No livelihood improvement is expected nor planned for this type of measure that originates principally from environmental and social impact assessment (ESIA), national expropriation legislation and licence processes.

D. 'Benefit-sharing': partnership

One alternative option for affected populations is 'equity-sharing' (Wang, 2008: 14).

Local affected populations acquire an equity stake in the project transferring them from 'passive receptors' (SWECO report, p.20) and 'involuntary risk bearers' (as per WCD 2000a:207) to active development partners.

The taking of a stake raises issues of sharing the risks of the project as well as its benefits.

B. 'Enhancement'

Here the principal purpose of the measures is to fund improvement of local development conditions:

- (i) through access to jobs and supply/ services contracts with/to the constructor or operator of the dam.
- (ii) by financing infrastructure (e.g. roads, housing) and social services (education, water and sanitation, etc.) and/or
- (iii) by funding opportunities for project-affected communities to pursue development activities that enable them to restore and improve their lives/livelihoods.

C. 'Benefit-sharing': redistribution

A specified proportion of the revenues or profits generated by the project are allotted to a legal entity separate from the project developer that serves as an instrument for distributing funds or delivering other resources and services to local affected communities, instead of channeling all profits/net revenues to the project sponsors or operators.

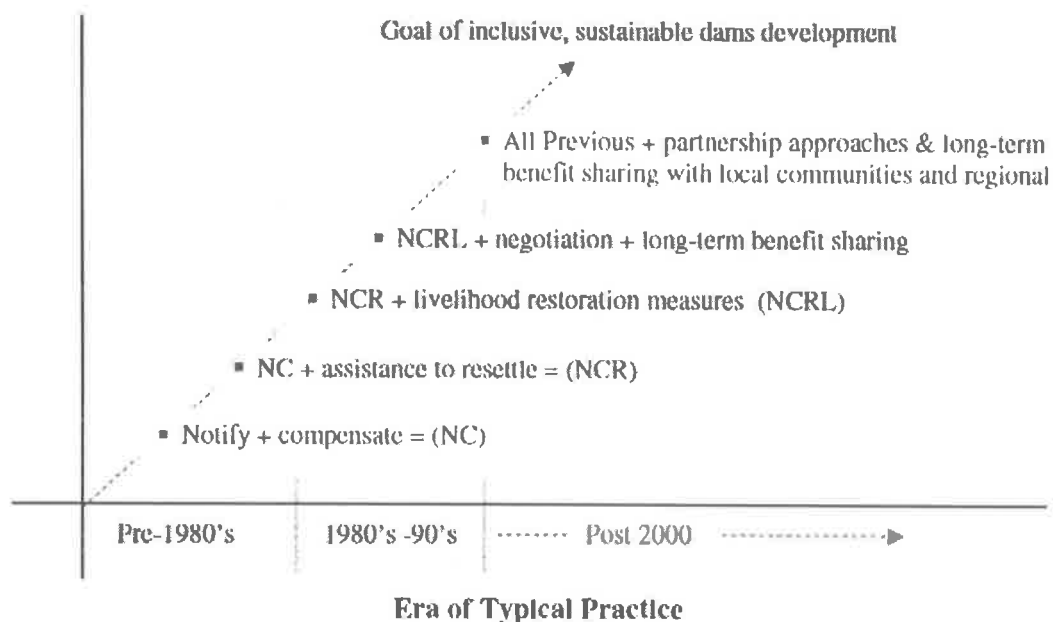
There are two main types of mechanisms:

- (i) decentralised government: provinces, municipalities, village development committees.
- (ii) specific development or trust funds.

लाभको हिस्सा वितरणको अन्तराष्ट्रिय अभ्यास

प्रभावित क्षेत्र र समुदायमा लाभको वितरणमा समयक्रम अनुसार विकास हुँदै आएको विश्वव्यापी अभ्यास तल उल्लिखित चित्रले प्रष्ट पार्दछ ।

Evolution in the View and treatment of dam affected communities

रोयल्टी बाँडफाँडको संवैधानिक एवम् कानूनी व्यवस्था

नेपालको संविधानको धारा ५९ (४) ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले प्राकृतिक स्रोतको प्रयोग वा विकासबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरणको व्यवस्था प्रष्ट रूपमा मार्गनिदेश गरेको छ । त्यस्तो लाभको निश्चित अंश रोयल्टी, सेवा वा बस्तुको रूपमा परियोजना प्रभावित क्षेत्र र स्थानीय समुदायलाई कानून बमोजिम वितरण गर्नुपर्ने उल्लेख गरिएको छ ।

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४

(१) दफा ३ को खण्ड (छ): प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र उपयोगका विषयमा नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई आवश्यक सुझाव दिने ।

(२) दफा १४ को उपदफा (१): आयोगले प्राकृतिक स्रोतको परिचालनमा नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहले गर्ने लगानीको हिस्सा देहायका आधारमा तय गरी नेपाल सरकारमा सिफारिस गर्नुपर्नेछ:

- (क) राजस्वको अवस्था र उठाउन सक्ने क्षमता,
- (ख) लगानी गर्न सक्ने क्षमता,
- (ग) प्राप्त गर्ने उपलब्धिको हिस्सा,

- (घ) प्राप्त उपलब्धको उपभोगको हिस्सा,
- (ङ) पूर्वाधारको अवस्था र आवश्यकता,
- (च) आर्थिक अवस्था र भौगोलिक बनोट ।

(३) दफा १४ को उपदफा (२): आयोगले दफा १४ को उपदफा (१) बमोजिम प्राकृतिक स्रोतको परिचालनबाट प्राप्त हुने प्रतिफलको हिस्सा देहायका आधारमा निर्धारण गरी नेपाल सरकारमा सिफारिस गर्नुपर्नेछ:

- (क) परिचालित प्राकृतिक स्रोतको अवस्थिति,
- (ख) प्राकृतिक स्रोतको परिचालनबाट प्रभावित क्षेत्र,
- (ग) परिचालित प्राकृतिक स्रोत उपरको निर्भरता,
- (घ) प्रतिफलबाट लाभान्वित जनसङ्ख्या,
- (ङ) प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित जनसङ्ख्या,
- (च) प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनमा सहभागिता ।

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४

यस ऐनले प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको बाँडफाँड सम्बन्धमा देहाय बमोजिम व्यवस्था गरेको छ ।

- दफा ७ को उपदफा (१): नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहबीच संघीय कानून बमोजिम प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको बाँडफाँड गर्न नेपाल सरकारले एक संघीय विभाज्य कोष खडा गरी त्यस्तो रोयल्टीबाट प्राप्त रकम सो कोषमा जम्मा गर्नेछ ।
- दफा ७ को उपदफा (२): दफा ७ को उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा रहेको रोयल्टीको बाँडफाँड नेपाल सरकारले अनुसूची-४ बमोजिम वार्षिक रूपमा गर्नेछ ।
- दफा ७ को उपदफा (३): दफा ७ को उपदफा (२) बमोजिम बाँडफाँड भएको रकम मध्ये नेपाल सरकारले प्राप्त गर्ने रकम संघीय सञ्चित कोषमा, प्रदेशले प्राप्त गर्ने रकम सम्बन्धित प्रदेश सञ्चित कोषमा र स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने रकम सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा हुने गरी उपलब्ध गराइनेछ ।

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को अनुसूची-४:

प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टीको बाँडफाँड (प्रतिशतमा)

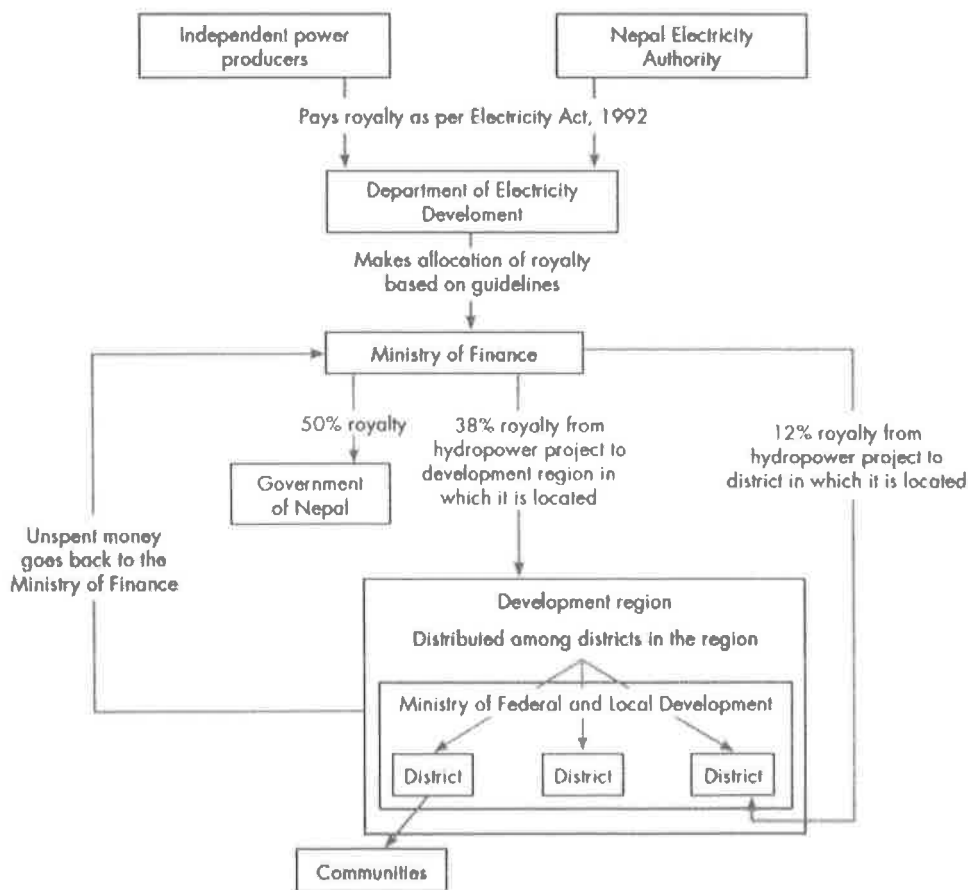
क्र.स.	रोयल्टी शिर्षक	नेपाल सरकार	सम्बन्धित प्रदेश	सम्बन्धित स्थानीय तह
१.	पर्वतारोहण	५०	२५	२५
२.	विद्युत	५०	२५	२५

३.	वन	५०	२५	२५
४.	खानी तथा खनीज	५०	२५	२५
५.	पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत	५०	२५	२५

➤ अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को अनुसूची-४ को द्रष्टव्य (१): नेपाल सरकारले आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक स्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने प्रदेश तथा स्थानीय तह (सम्बन्धित स्थानीय तह, जिल्ला समन्वय समिति) लाई त्यसरी प्रभावित भएको अनुपातमा समन्यायिक रूपमा प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टीको बाँडफाँड तथा वितरण गर्नेछ ।

रोयल्टी वितरणमा विगतमा गरिएको अभ्यास :

नेपालको संविधान २०७२ कार्यान्वयनमा आउनुभन्दा अगाडि जलविद्युत रोयल्टी विद्युत विकास विभागले संकलन गरी स्थानीय बिकास मन्त्रालय मार्फत सम्बन्धित जिल्ला बिकास समितिसँगको समन्वयमा वितरण हुने व्यवस्था रहेको थियो । विगतमा प्राप्त रोयल्टीको ५० प्रतिशत नेपाल सरकार, ३८ प्रतिशत सम्बन्धित प्रभावित विकास क्षेत्र र १२ प्रतिशत सम्बन्धित जिल्लामा पठाईने प्रावधान भएकोमा हाल २५ प्रतिशत सम्बन्धित प्रभावित स्थानीय तहमा जाने व्यवस्था हुनुले महत्वपूर्ण हिस्सा स्थानीय तहमा गएको देखिन्छ ।

Source: Local Self Governance Rules 2056 BS (1999), third amendment

जलविद्युत रोयल्टी वितरण एवं उपयोग सम्बन्धी निर्देशिका २०६३ (Hydropower Royalty Distribution and Utilization Directive, 2063 BS) अनुसार सम्बन्धित जिल्लामा वितरण हुने रोयल्टीको १२ प्रतिशत अर्न्तगतको ५० प्रतिशत हिस्सालाई माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा वातावरण संरक्षणको लागि २० प्रतिशत, बाँध भन्दा तल्लो तटीय सुख्खा क्षेत्रको लागि १५ प्रतिशत र जलविद्युत संरचना निर्माण गर्दा प्रभावित भएको क्षेत्रको लागि १५ प्रतिशत बजेट बिनियोजन गर्ने व्यवस्था रहेको थियो । यसैगरी नेपाल सरकारलाई वितरण हुने ५० प्रतिशत र तत्कालीन बिकास क्षेत्रहरूमा वितरण हुने ३८ प्रतिशत रोयल्टी रकम ग्रामीण विद्युतीकरणको क्षेत्रमा खर्च गर्नको लागि प्राथमिकता तोकिएको थियो ।

ICIMOD Study ("Benefit Sharing and Sustainable Hydropower: Lessons from Nepal" ले गरेको प्रतिवेदनको अध्ययन गर्दा सम्बन्धित जिल्लाहरूमा वितरण हुने १२ प्रतिशत रोयल्टी रकम खिम्ती जलविद्युत केन्द्र (६० मेगावाट) को हकमा दोलखा र रामेछापलाई ३ : १ को अनुपातमा, मस्याङ्दी जलविद्युत केन्द्र (६९ मेगावाट) को हकमा तनहुँ र गोरखालाई बराबरी वितरण, कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र (१४४ मेगावाट) को हकमा स्याङ्जा ४८%, गुल्मी २७%, पाल्पा १५%, पर्वत १०% गरी तोकिएको थियो । मध्य मस्याङ्दी जलविद्युत केन्द्र (७० मेगावाट) को हकमा पश्चिमाञ्चल बिकास क्षेत्रबाट जाने रोयल्टी (कुल रोयल्टीको ३८ %) अर्न्तगत ११.२८ % गोरखा र ७.५८ % लमजुङ जिल्लामा जाने गरी वितरणको व्यवस्था गरिएको थियो ।

जलविद्युत रोयल्टी संकलनको व्यवस्था

विद्युत ऐन २०४९ को व्यवस्था अनुसार जलविद्युत उत्पादन गर्ने संस्था वा कम्पनीले विद्युत उत्पादन शुरु भएको १५ वर्षसम्म विद्युत जडित क्षमतामा प्रति किलोवाट रु. १०० प्रतिवर्ष र वार्षिक ऊर्जा उत्पादनमा कुल विक्री आम्दानीको २ प्रतिशतका दरले रोयल्टी नेपाल सरकारलाई बुझाउनु पर्ने हुन्छ । यसै गरी १५ वर्षपछिको हकमा विद्युत जडित क्षमतामा प्रति किलोवाट रु. १००० प्रतिवर्ष र वार्षिक ऊर्जा उत्पादनमा कुल विक्री आम्दानीको १० प्रतिशतका दरले रोयल्टी नेपाल सरकारलाई बुझाउनु पर्ने हुन्छ । हाल जलविद्युत रोयल्टी विद्युत विकास विभागले संकलन गर्दै आईरहेको छ ।

रोयल्टी वितरणमा देखिएका महत्वपूर्ण सबालहरू

विगतमा रोयल्टी वितरण गर्दा प्रष्ट मापदण्डको अभाव एवं उपलब्ध मापदण्ड बाहेक पनि आयोजना अनुसार फरक फरक तरिकाले रोयल्टी वितरण गर्ने अभ्यासको बिकास हुँदै रोयल्टी वितरण विगतमा जटिल बिषय बन्दै गएको देखिन्छ । राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको स्थापना भएपश्चात कानून र नीतिको परिधिमा रहेर वितरण गर्ने प्रणालीको बिकास गर्दै जाँदा विगतका धेरै जटिलताहरूलाई सरल बनाउँदै गएको देखिन्छ । रोयल्टी वितरणको सन्दर्भमा केही महत्वपूर्ण सबालहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

- (१) आयोजना प्रभावित क्षेत्रमा रोयल्टीको समन्यायिक वितरण
- (२) सम्बन्धित जलविद्युत आयोजना र प्रभावित स्थानीय समुदायको बीचमा सुमधुर सम्बन्धको स्थापना
- (३) तीन तहकै सरकारहरू मार्फत रोयल्टी रकमबाट संचालन हुने कार्यक्रमहरू संचालन सम्बन्धी प्रष्ट मापदण्डको निर्माण
- (४) जलाधार क्षेत्रको संरक्षण एवं जलस्रोतको अधिकतम संरक्षण सहित जलस्रोत क्षेत्रको अधिकतम उपयोगिता

जलविद्युत रोयल्टी सम्बन्धी तुलनात्मक अध्ययन

Pierre-Olivier Pineau, Lucile Tranchecostè र Yenny Vega-Cárdenas ले चीन, ब्राजिल, क्यानडा र अमेरिकाको जलविद्युत रोयल्टी सम्बन्धी गरेको तुलनात्मक अध्ययन प्रतिवेदनको अध्ययन गर्दा जलविद्युत रोयल्टीको सन्दर्भमा सबै देशहरूले मुलतः जलविद्युतको बिक्री मूल्यको निश्चित प्रतिशत रोयल्टीको रूपमा संकलन गरेको देखिन्छ भने देश र कतिपय सन्दर्भमा एउटै देशका प्रान्तहरूमा समेत रोयल्टी वितरणको लागि फरक फरक तरिका अबलम्बन गरेको देखिन्छ। माथि उल्लेखित देशहरूमा रोयल्टी वितरणको निम्न व्यवस्था रहेको देखिन्छ।

रोयल्टी तथा विवरण: चीन

जलविद्युत आयोजनाहरूबाट प्राप्त हुने रोयल्टी संघीय सरकार वा प्रान्तीय सरकारको कोषमा जाने व्यवस्था रहेको छ। यसरी प्राप्त हुने रोयल्टीलाई मुलतः जलस्रोतको दीगो संरक्षण र प्रवर्द्धनमा खर्च गर्ने गरिन्छ।

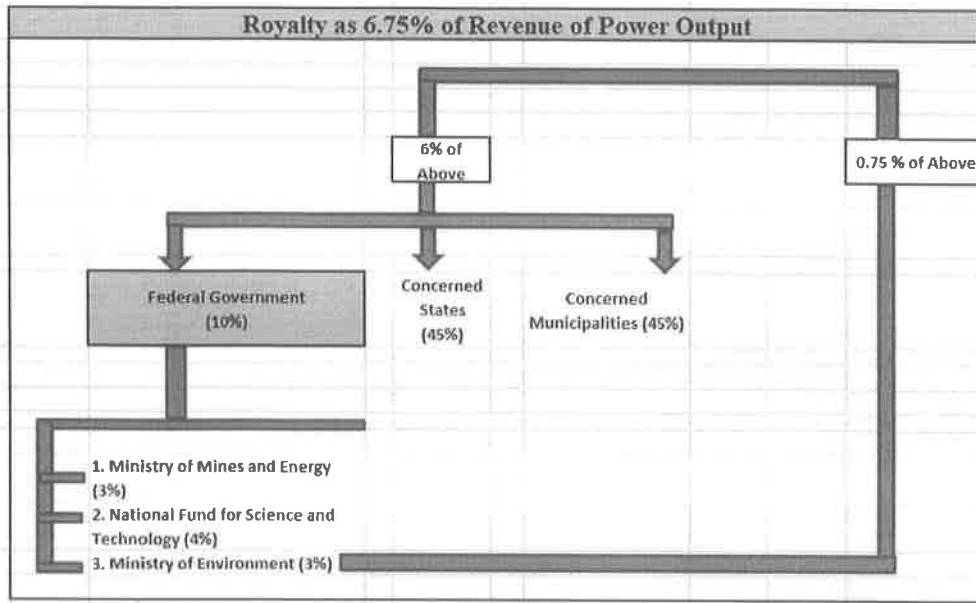
संघीय सरकारले जलविद्युत आयोजनाहरूबाट रोयल्टी निर्धारण गर्ने राष्ट्रिय मापदण्ड उपलब्ध भएतापनि रोयल्टी निर्धारण गर्ने विधि प्रान्तहरूमा समेत फरक देखिन्छ भने रोयल्टीको मुल्य निर्धारण समेत फरक फरक देखिन्छ। रोयल्टी निर्धारण मुलतः विद्युत उत्पादनबाट बिक्री हुने विद्युतको मुल्यको निश्चित प्रतिशतको रूपमा निर्धारण गर्ने गरिएतापनि कतिपय प्रान्तहरूमा नेपालमा जस्तै जलविद्युत आयोजनाको क्षमताको आधारमा समेत रोयल्टी लिने गरेको गरिन्छ।

उपलब्ध जलविद्युत रोयल्टी सम्बन्धी अध्ययन गर्दा चीनमा निम्नानुसारको अभ्यास रहेको देखिन्छ।

- रोयल्टी संघीय सरकार र स्थानीय सरकारको कोषमा संकलन गरिन्छ।
- रोयल्टीलाई मुलतः जलस्रोतको दीगो संरक्षण, प्रवर्द्धन र जलस्रोत सम्बन्धी प्रशासनिक खर्चमा प्रयोग गर्ने गरिन्छ।
- अर्थ मन्त्रालय र जलस्रोत मन्त्रालयले गरेको सिफारिसको आधारमा State Council बाट रोयल्टी वितरण सम्बन्धी निर्णय अनुमोदन गर्ने व्यवस्था रहेको छ।
- National Framework को आधारमा संघीय सरकारले जलविद्युत आयोजनाहरूबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको निर्धारण गरिन्छ।
- प्रान्त प्रान्तहरूमा रोयल्टीको मुल्य निर्धारण समेत फरक फरक देखिन्छ।
- मुलतः रोयल्टी निर्धारण विद्युत उत्पादनबाट बिक्री हुने विद्युतको आधारमा गर्ने गरिन्छ।

रोयल्टी विवरण: ब्राजिल

ब्राजिलमा रोयल्टी संकलन कुल विद्युत बिक्रीको ६.७५ प्रतिशतको आधारमा तय गरिएको देखिन्छ भने रोयल्टी वितरण नेपालमा जस्तै संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरूमा वितरण गर्ने गरिएको देखिन्छ। ब्राजिलमा रहेको रोयल्टी वितरणको अभ्यास यस प्रकार रहेको छ।

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:V1WAMY-YNr8J:https://www.mdpi.com/2073-4441/9/4/287/pdf+&cd=11&hl=en&ct=clnk&gl=np&client=firefox-b-d>

चित्र: ब्राजिलमा रोयल्टी वितरणको व्यवस्था

रोयल्टी विवरण: क्यानडा

ओन्टारियो प्रान्तमा धेरै जलविद्युत आयोजनाको निर्माण र संचालनमा रहेका आयोजनाहरूको क्षमता विस्तारको प्रोत्साहनको लागि न्यूनतम रोयल्टी लिएको देखिन्छ । यो अवधारणा जलाशयमा बन्ने विशाल बाँधहरूको कारणले नकरात्मक प्रभावहरूलाई रोयल्टी मार्फत संबोधन गर्ने अन्तरराष्ट्रिय मान्यता भन्दा फरक देखिन्छ ।

जलविद्युत आयोजनाको बाँध निर्माणबाट हुने नकरात्मक प्रभावलाई आधार मानेर क्यानडामा रोयल्टीको व्यवस्था गरेको देखिँदैन । न्यूफाउण्डल्याण्ड र ल्याब्रेडोर प्रान्तमा जलस्रोत एवम् वातावरण संरक्षणको लागि रोयल्टीको केही हिस्सा प्रयोग गरेको देखिन्छ । हाईड्रो क्यूबेकले प्रसारण लाईनको कुल खर्चको १ प्रतिशत रकम सामाजिक उत्तरदायित्व बहनको हिसाबले वातावरण संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रममा खर्च गर्ने गरेको देखिन्छ । यस बाहेक हाईड्रो क्यूबेकले वातावरण कोषमा समेत योगदान दिने गरेको छ ।

रोयल्टी विवरण: अमेरिका

अमेरिकामा Federal Energy Regulatory Commission (FERC) ले नदी बेसीनमा माथिल्ला आयोजनाहरूबाट प्राप्त हुने नियन्त्रित पानीको बहाबले तल्लो तटीय आयोजनाहरूको लागत खर्चमा हुने बचतको हिस्सा माथिल्ला आयोजनाहरूलाई दिने व्यवस्था गरेको छ । बाँधको कारणले हुने नकरात्मक प्रभावहरूको आधारमा नभएर संघ र प्रान्तहरूमा जलस्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी हुने प्रशासनिक खर्च र operational cost-recovery principle को आधारमा रोयल्टी संकलन गरिन्छ । क्यालिफोर्नियामा उठाईने रोयल्टीलाई प्रशासनिक खर्च व्यवस्थापनको लागि Water Fund मा संकलन गर्ने गरिन्छ ।

समग्रतामा धेरै जलविद्युत उत्पादन गर्ने देशहरू जस्तै: चीन, ब्राजिल, क्यानडा र अमेरिकाको रोयल्टी वितरणको अध्ययन गर्दा देशहरू अनुसार र कतिपय देशहरूमा प्रान्त अनुसार समेत रोयल्टी वितरणमा फरक फरक विधिहरू अपनाईएको देखिन्छ । क्यानडामा रोयल्टी व्यवस्थापनमा मुख्य भूमिका प्रान्तीय सरकारको देखिन्छ भने चीनमा संघीय सरकारले धेरै भूमिका खेलेको देखिन्छ । अमेरिका र ब्राजिलमा पनि धेरै भूमिका संघीय सरकारमा नै रहेको देखिन्छ । रोयल्टी निर्धारण र वितरण सम्बन्धमा एउटै देशमा पनि संघ र प्रदेशमा फरक फरक व्यवस्था रहेको देखिन्छ । सबै देशहरूमा जलविद्युत उत्पादनलाई मुख्य आधार मानेर रोयल्टी निर्धारण गरेको देखिन्छ । रोयल्टी निर्धारण सम्बन्धी नीतिमा खासै फेरबदल भएकाको देखिँदैन । कतिपय सन्दर्भमा सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाले सम्बन्धित स्थानीय क्षेत्रमा पार्ने नकरात्मक प्रभावलाई मध्यनजर गर्दै रोयल्टी निर्धारण र वितरणको विधि समेत अपनाएको देखिन्छ । सबै देशहरू मध्य ब्राजिलले सम्बन्धित प्रान्तहरू एवं सम्बन्धित स्थानीय तहमा प्रष्ट रूपमा निश्चित विधि मार्फत रोयल्टी वितरण गरेको देखिन्छ । रोयल्टी संकलन र वितरणको विषय सम्बन्धित देशको दीर्घकालीन सामाजिक आर्थिक विकाससँग समेत सम्बन्धित विषय भएकोले समन्यायिक रूपमा वितरण हुनुपर्छ भन्ने विश्वव्यापी मान्यता रहेको देखिन्छ ।

सन्दर्भसामग्री : (<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:V1WAMY-YNr8J:https://www.mdpi.com/2073-4441/9/4/287/pdf+&cd=11&hl=en&ct=clnk&gl=np&client=firefox-b-d>)

लाभ वितरणमा पाराग्वे र उरुग्वेको अभ्यास

पाराग्वे र उरुग्वेमा पूर्ण रूपमा दुई देशको सिमानामा बनेका जलविद्युत आयोजनाहरूबाट प्राप्त हुने लाभलाई दुई देशको बीचमा ५०/५० प्रतिशतको हिस्साले बाँड्नु गरिएको छ । यसरी प्राप्त हुने रोयल्टी सम्बन्धित देशको केन्द्रीय विभाज्य कोषमा संकलन हुन्छ ।

यसरी प्राप्त हुने रोयल्टी के कसरी प्रभावित क्षेत्रमा पुग्छ भन्ने प्रष्ट व्यवस्था भएको देखिँदैन । प्रतिवेदनहरूको अध्ययनबाट स्थानीय क्षेत्रमा बिकासका पूर्वाधारहरूको निर्माण र रोजगारीको उपलब्धताको लागि रोयल्टी प्रयोग भएको देखिन्छ ।

लाभ वितरणमा नर्वेको अभ्यास

MRC Initiative on Sustainable Hydropower (Knowledge Base on Benefit Sharing Volume 1 of 5, Summary and Guide to the Knowledge Base (KB) Compendium (Version 1), May 2011-Updated in November 2011 initiative on Sustainable Hydropower Page No: 58/59/66. अध्ययन प्रतिवेदनको अध्ययन गर्दा जलविद्युत क्षेत्रको बिकास, जलविद्युतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको लाभको प्रभाव एवम् नदी बेसीनको आधारमा रोयल्टी वितरणको लागि नर्वेले अबलम्बन गरेको विधि न्यायोचित एवम् वैज्ञानिक देखिन्छ । नर्वेमा जलविद्युत आयोजना भएका स्थानीय सरकारहरूले देहाय बमोजिम लाभ प्राप्त गर्ने गर्दछन् ।

जलविद्युत कम्पनीहरूले क्षेत्रीय एवम् स्थानीय निकायहरूमा विद्युत अनुमति पत्र, प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिता एवम् विद्युत बिक्रीको आम्दानीको निश्चित हिस्सा करको रूपमा तिर्ने गर्दछन् ।

औषत रूपमा विगतका सात वर्षहरूमा विद्युत उत्पादन भएको आधारमा जलविद्युत स्रोतको उपयोग सम्बन्धी कर तिर्ने गर्दछन् ।

जलविद्युत स्रोतको उपयोग सम्बन्धी कर सन् २००४ मा प्रति युनिट विद्युत ०.१७२ सेन्ट रहेको थियो । यस अर्न्तगत ७४ प्रतिशत सम्बन्धित स्थानीय तहमा जान्छ ।

आयोजना वरीपरीका नगरहरुले जलविद्युत आयोजनामा गरेको ईक्विटी शेयरको लाभ प्रत्यक्ष प्राप्त गर्दछन् ।

विद्युत कम्पनीको बजार मुल्यको ०.७ प्रतिशत सम्बन्धित नगरहरुले सम्पत्ति कर लिने गर्दछन् ।

स्थानीय जनताहरुले विशेष सहूलियतमा विद्युतको उपयोग गर्न पाउने व्यवस्था रहेको छ ।

जलविद्युत कम्पनीहरुले व्यवसाय बिकास कोष (Business development funds) मा समेत योगदान गर्दछन् ।

माथि उल्लेखित बाहेक पनि स्थानीय जनताहरुलाई पानीको उपयोगबाट बन्चित हुनपर्दाको प्रभावको आधारमा समेत लाभको हिस्सा वितरण गर्ने गरिन्छ ।

जलविद्युत क्षेत्रबाट लाभ वितरणको सन्दर्भमा नर्वेको मोडल विश्वकै उत्कृष्ट मोडलको रुपमा लिन सकिन्छ ।

जलविद्युत क्षेत्रको रोयल्टी संकलन एवं वितरणको लागि विभिन्न देशहरु अनुसार एवं एउटै देशमा पनि विभिन्न प्रान्तहरुमा फरक फरक कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ । छिमेकी मित्र राष्ट्र भारतको रोयल्टी संकलनको अध्ययन गर्दा १२ प्रतिशत देखि १८ प्रतिशत सम्म लिने गरेको देखिन्छ ।

राष्ट्रिय तथा अर्न्तराष्ट्रिय स्तरमा उपलब्ध विभिन्न प्रतिवदेन एवम् प्रकाशनहरुको अध्ययन गर्दा निम्नानुसारको निष्कर्षमा पुग्न सकिन्छ ।

- सम्बन्धित प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिताबाट मुख्य संरचना निर्माण हुने क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र, माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्र र ठूला जलविद्युत आयोजनाहरुको हकमा सम्पूर्ण नदी बेसीनमा नै दूरगामी रुपमा नकरात्मक प्रभावहरु पर्ने गर्दछन् । यस्ता नकरात्मक प्रभावहरुलाई न्यूनीकरण गर्दै प्रभावित समुदाय र क्षेत्रको दीर्घो बिकासको लागि सम्बन्धित आयोजनाहरुको आम्दानीको हिस्सालाई रोयल्टीको रुपमा बाँड्ने विश्वव्यापी मान्यता रहेको देखिन्छ ।
- नेपालको संविधान २०७२, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ र राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४ ले प्रष्ट रुपमा समन्यायिक वितरणका आधारहरु सहित रोयल्टी वितरणको लागि प्रष्ट रुपमा निर्देशित गरेकोले सूचक र उपसूचकहरुको आधारमा रोयल्टी वितरण गर्नको लागि आयोजनाबाट भएको अभ्यास न्यायोचित रहेको देखिन्छ ।
- विश्वका अधिकांश देशहरुमा प्रभावको आधारमा रोयल्टीको वितरण हुने गरेको, कतिपय देशमा रोयल्टी वितरण गर्ने नगरिएको र जलविद्युत क्षेत्रको बिकासमा अग्रणी देश नर्वेले अभै परिष्कृत ढंगबाट सम्बन्धित स्थानीय क्षेत्र र समुदायलाई रोयल्टी वितरण गर्ने गरेको देखिन्छ । यो सन्दर्भमा नेपालले जलविद्युत आयोजनाबाट सम्बन्धित क्षेत्र र समुदायलाई परेको नकरात्मक प्रभावको आधारमा सूचक एवम् उपसूचकहरु बनाई रोयल्टी वितरण गर्ने विधि उपयुक्त देखिन्छ ।

- समन्यायिक ढंगबाट रोयल्टीको वितरण गर्दा सम्बन्धित जलविद्युत उत्पादन कम्पनी र स्थानीय समुदायबीच समुधुर सम्बन्ध स्थापित हुन जान्छ ।
- समन्यायिक ढंगबाट रोयल्टीको वितरण गर्दा स्थानीय क्षेत्रमा बसोबास गर्ने समुदायले जलाधार क्षेत्रको संरक्षणमा समेत योगदान पुर्याउँदछन् ।
- रोयल्टीको न्यायोचित वितरण गर्दा दुर्गम क्षेत्रका स्थानीय क्षेत्रका बासिन्दाहरूको आर्थिक जीविकोपार्जन एवम् बिकास निर्माणका कामहरूमा समेत सकरात्मक प्रभाव जाँदा सामाजिक आर्थिक बिकासमा समेत टेवा पुग्दछ ।
- चीन, ब्राजिल, क्यानडा, अमेरिका जस्ता देशहरूमा फरक फरक र देश भित्र पनि प्रान्त र स्थानीय स्तरमा फरक फरक तरिकाले लाभको वितरण गरेको देखिन्छ ।

रोयल्टी वितरणको आवश्यकता एवम् औचित्यता

प्राकृतिक स्रोतको उपयोग गर्दा दीर्घकालीन रूपमा सम्बन्धित आयोजनाहरूको प्रभावित क्षेत्र र सम्बन्धित आयोजना क्षेत्रमा रहेको प्राकृतिक स्रोत माथि निर्भर रहने स्थानीय समुदायले परम्परागत ढंगबाट गर्दै आएका पेशा व्यवसायमा नकरात्मक प्रभाव पर्न जाने हुन्छ । यस्तो अवस्थामा प्रभावमा परेका स्थानीय जनताहरूको दीगो आर्थिक बिकास र प्रभावित क्षेत्रहरूमा न्यायोचित बिकास गरी जनताहरूको जीवनस्तरलाई उकास्ने सन्दर्भमा विभिन्न देशहरूले जलविद्युतको लागि रोयल्टी वितरण वा अन्य विभिन्न विधिहरूबाट प्रत्यक्ष लाभ प्रभावित क्षेत्र र समुदायलाई वितरण गर्ने गरेको विश्वव्यापी मान्यता रहेको देखिन्छ ।

निम्न कारणहरूले रोयल्टी वितरणको आवश्यकता एवम् औचित्यता पुष्टि हुने देखिन्छ ।

- जलविद्युत आयोजनासँग सम्बन्धित भौतिक पूर्वाधारहरू निर्माण गर्दा उल्लेख्य परिमाणको जमिन स्थानीय समुदायले दीर्घकालीन रूपमा प्रयोग गर्न पाउँदैनन् । आयोजना निर्माणको क्रममा जग्गाको न्यूनतम क्षतीपूर्ति दिने व्यवस्था भएतापनि सम्बन्धित प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिताबाट आर्थिक उपार्जन गर्दै आएका समुदायको नियमित आम्दानीको स्रोत नै प्रभावित हुन जाँदा पर्ने नकरात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न लाभको हिस्सा रोयल्टीको रूपमा वितरण हुनु न्यायोचित देखिन्छ ।
- प्रभावित क्षेत्र र समुदायलाई नियमित रूपमा रोयल्टीको हिस्सा उपलब्ध हुँदा स्थानीय क्षेत्रमा आयआर्जनमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुन गई नयाँ नयाँ रोजगारीका अवसर सृजना हुँदा जनताको जीवनस्तर उकासिँदै जाने अवसर प्राप्त हुन्छ ।
- रोयल्टीको हिस्साबाट प्राप्त हुने रकमबाट प्रभावित स्थानीय क्षेत्रहरूमा विद्युतीकरण, खानेपानी आयोजनाको निर्माण, पहिरो नियन्त्रण, सडक निर्माण, पर्यटकीय महत्वका धार्मिक, सांस्कृतिक वा ऐतिहासिक महत्वका पूर्वाधारहरूको संरक्षण जस्ता कार्यक्रमहरू संचालन हुँदा प्रभावित स्थानीय जनताहरू प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित हुँदै आएका छन् ।

- रोयल्टीबाट प्राप्त हुने लाभको हिस्सा कतिपय स्थानीय तहहरूमा जलाधार क्षेत्रको संरक्षणको लागि समेत खर्च गरेको देखिन्छ । यसरी न्यायोचित ढंगबाट लाभको वितरण हुँदा सम्बन्धित प्राकृतिक स्रोतका संरक्षण हुन गई सम्बन्धित आयोजनालाई समेत दीर्घकालीन रूपमा फाईदा पुग्छ ।
- न्यायोचित विधि र मापदण्डबाट रोयल्टीको वितरण हुँदा यसले जलविद्युत उत्पादन कम्पनी र प्रभावित समुदायको बीचमा सुमधुर सम्बन्ध स्थापित हुन गई विवादहरू न्यूनीकरणमा समेत सहयोग पुग्छ ।

सूचकहरूको आवश्यकता एवम् औचित्यता

स्थानीय प्रभावित क्षेत्र र समुदायहरूमा रोयल्टीको हिस्सा विभिन्न माध्यमहरूबाट वितरण गर्ने सन्दर्भमा चीन, ब्राजिल र नर्वे जस्ता देशहरूको अभ्यासमा समानता देखिन्छ । चीनले सम्बन्धित जलस्रोतको दीगो संरक्षण र प्रवर्द्धनमा रोयल्टीलाई खर्च गर्ने गरेको देखिन्छ भने ब्राजिलले नेपालले जस्तै तरिकाबाट संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारहरूलाई सम्बन्धित स्थानीय समुदायको लागि आयमूलक कार्यक्रमहरू एवम् स्थानीय क्षेत्रको बिकासको लागि प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ । विभिन्न तरिकाले जलस्रोत उपयोगिताबाट प्राप्त हुने लाभलाई न्यायोचित ढंगबाट प्रभावित क्षेत्र एवम् समुदायलाई वितरण गर्ने सन्दर्भमा नर्वेको अभ्यास नवीनतम देखिन्छ ।

अमेरिका र क्यानडामा भने चीन, ब्राजिल र नर्वेको भन्दा फरक खालको अभ्यास देखिन्छ । क्यानडामा जलविद्युत उत्पादन कम्पनीहरूलाई अधिकतम जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रोत्साहन दिने नीतिको आधारमा न्यूनतम रोयल्टी लिने व्यवस्था गरेको देखिन्छ । कानूनी रूपमा प्रत्यक्ष रोयल्टीको हिस्सा प्रभावित क्षेत्रमा बाँड्नै पर्ने बाध्यकारी व्यवस्था क्यानडामा नरहेको देखिन्छ । यसै गरी अमेरिकामा नदी बेसीनमा माथिल्ला आयोजनाहरूबाट प्राप्त हुने नियन्त्रित पानीको बहाबले तल्लो तटीय आयोजनाहरूको लागत खर्चमा हुने बचतको हिस्सा माथिल्ला आयोजनाहरूलाई दिने व्यवस्था गरेको छ । बाँधको कारणले हुने नकरात्मक प्रभावहरूको आधारमा नभएर संघ र प्रान्तहरूमा जलस्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी हुने प्रशासनिक खर्च लगायतका खर्चहरू व्यवस्थापन हुने गरी रोयल्टी संकलन गरिन्छ ।

रोयल्टीको हिस्सा वितरणको लागि नेपालले संविधान र कानूनको परिधिमा रहेर मापनयोग्य सूचकहरूलाई आधार मानेर जलविद्युत केन्द्रहरूबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको हिस्सा संघ, सम्बन्धित प्रदेश र सम्बन्धित स्थानीय तहहरूलाई वितरण गर्दै आएको छ । निम्न कारणहरूले गर्दा सूचकमा आधारित रहेर रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

- नेपालको संविधान २०७२, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ एवम् राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४ ले निश्चित आधारहरूलाई लिएर लाभको हिस्सा वितरण गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोले सूचकमा आधारित रोयल्टी वितरणको विधि कानूनसम्मत हिसाबले पनि उपयुक्त देखिन्छ ।
- नेपालमा जलविद्युत क्षेत्रबाट प्राप्त हुने रोयल्टी वितरणको विगतको अभ्यासको अध्ययन गर्दा तत्कालीन विभिन्न बिकासक्षेत्रहरू, जिल्ला र जलविद्युत आयोजनाहरूबाट रोयल्टी वितरण प्रभावको आधारमा गर्ने गरिएतापनि सम्बन्धित प्रभावित क्षेत्रहरूमा वितरण गर्ने विधि र मापदण्डमा एकरूपता थिएन । केन्द्र, सम्बन्धित बिकास क्षेत्र र सम्बन्धित जिल्लाहरूमा निश्चित विधिबाट रोयल्टी वितरण

हुने भएतापनि न्यायोचित रोयल्टी वितरणको अभ्यासलाई अबलम्बन नगर्दा वैज्ञानिक ढंगबाट विगतमा रोयल्टी वितरण नभएको देखिन्छ । त्यसैले वैज्ञानिक ढंगबाट न्यायोचित रूपमा रोयल्टीको वितरणको लागि समेत नेपालको सन्दर्भमा सूचकमा आधारित रोयल्टी वितरणको अभ्यास उपयुक्त देखिन्छ ।

- आयोगको तर्फबाट हाल मापनयोग्य सूचकहरूलाई आधार मानेर प्रभावको आधारमा रोयल्टी हिस्सा वितरण गर्न नेपाल सरकारलाई सिफारिस गरिँदै आएको छ । प्रभावित क्षेत्रको अवस्थिति, जनसंख्या र क्षेत्रफललाई आधार मानेर रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गरिएको छ । कानूनी हिसाबले स्थानीय सरकारको तहसम्म मात्र रोयल्टीको हिस्सा पुग्ने वर्तमान व्यवस्था रहेको छ । सम्बन्धित आयोजनाले एउटै स्थानीय तहका समेत सबै वडाहरू प्रभावित नहुन समेत सक्ने भएकोले प्रभाव मापनलाई सम्बन्धित प्रभावित वडाको अवस्थिति, जनसंख्या र क्षेत्रफलको आधारमा रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्ने विधि उपलब्ध तथ्यांकको आधारमा वैज्ञानिक देखिन्छ ।
- कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिमका अधिकतम आधारहरूलाई लिएर लाभको हिस्सा वितरणको लागि आयोग निरन्तर प्रयासरत रहेको देखिन्छ । हाल भौगोलिक अवस्थिति, प्रभावित जनसंख्या र प्रभावित स्थानीय क्षेत्रको क्षेत्रफलको आधारमा रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्ने गरिँदै आएको भएतापनि भविष्यमा प्रसारण लाईनको प्रभाव, ठूला जलविद्युत आयोजनाहरूको हकमा जलाधार क्षेत्रको अनुपातको आधारमा समेत रोयल्टीको वितरण सुनिश्चित गर्न सक्दा हाल नै अपनाईएको सूचकमा आधारित विधि अबलम्बन गर्दा जलविद्युतको रोयल्टी वितरणको सन्दर्भमा देखिन सक्ने संभावित विवादहरू समेत निरूपण हुँदै जाने देखिन्छ ।

त्यसैले विभिन्न देशहरूमा जलविद्युत क्षेत्रबाट प्राप्त हुने लाभको वितरण सम्बन्धी अभ्यासको अध्ययन गर्दा नेपालमा हाल प्रयोगमा रहेको प्रभावको आधारमा सूचक विधिबाट रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्ने विधि उपयुक्त देखिन्छ ।

परिच्छेद तीन : विद्युत रोयल्टीको वितरणका सूचकहरु एवम् थप व्याख्या विश्लेषण

नीतिगत व्यवस्था

नेपालको संविधानमा जलविद्युतलाई तिनै तहको साभा अधिकार सूचीका साथै संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अलग अलग अधिकार सूचीमा समेत राखिएको छ । हाल मुलुकभरमा नीजि क्षेत्र र नेपाल विद्युत प्राधिकरणले निर्माण गरेका १ मेगावाट क्षमता भन्दा ठूला ९८ वटा आयोजनाहरु संचालनमा रहेका छन् । विद्युत ऐन-२०४९ मा अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले जलविद्युतको व्यापारिक उत्पादन शुरु गरेपछि नेपाल सरकारलाई रोयल्टी बुझाउनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ भने विद्युत विकास विभागबाट उक्त रोयल्टीको रकम संकलन हुँदै आइरहेको छ ।

विद्युतबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँडको हिस्सा निर्धारण गर्न विद्युत आयोजनाको भौगोलिक अवस्थिति, प्रभावित स्थानीय तहको क्षेत्रफल र जनसंख्यालाई मुख्य सूचकहरुको रुपमा लिईएको छ । विद्युत रोयल्टी बाँडफाँडको हिस्सा निर्धारणका लागि लिइएका आधारहरु र तिनका लागि दिइएको भार एवम् व्याख्या देहाय वमोजिम रहेको छ :

क्रस	आधार (सूचक)	आन्तरिक ढाँचा (उपसूचकको भार प्रतिशतमा)	ढाँचा (जम्मा भार प्रतिशतमा)
क	भौगोलिक अवस्थिति : अ. मुख्य क्षेत्र (विद्युतका संरचनाहरु रहेको क्षेत्र) आ. प्रभावित क्षेत्र (आयोजनाबाट प्रभावित क्षेत्र) इ. वरिपरिको क्षेत्र (आयोजनास्थल वरपरको माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्र)	५०% ३०% २०%	५०%
ख	प्रभावित स्थानीय तहको क्षेत्रफल : अ. मुख्य क्षेत्र (विद्युतका संरचनाहरु रहेको क्षेत्र) आ. प्रभावित क्षेत्र (आयोजनाबाट प्रभावित क्षेत्र) इ. वरिपरिको क्षेत्र (आयोजनास्थल वरपरको माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्र)	५०% ३०% २०%	२५%
ग	प्रभावित क्षेत्र (स्थानीय तह) को जनसंख्या : अ. मुख्य क्षेत्र (विद्युतका संरचनाहरु रहेको क्षेत्र) आ. प्रभावित क्षेत्र (आयोजनाबाट प्रभावित क्षेत्र) इ. वरिपरिको क्षेत्र (आयोजनास्थल वरपरको माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्र)	५०% ३०% २०%	२५%
जम्मा			१००%

नोट: माथि उल्लेखित क्षेत्र मूल्याङ्कन गर्दा सम्बन्धित स्थानीय तहको वडाहरुको आधारमा गरिएको छ ।

शब्दावलीहरूको थप व्याख्या एवं परिभाषा

जलविद्युत क्षेत्रबाट प्राप्त हुने रोयल्टीलाई आयोगले तयार पारेका विभिन्न सूचकहरूको माध्यमबाट वैज्ञानिक ढंगबाट वितरण गर्नको लागि चारकिल्ला, प्रभावित सुख्खा क्षेत्र तल्लो र माथिल्लो तटीय क्षेत्र आदिको बारेमा थप व्याख्या गरेर हिस्सा निर्धारण गर्नको लागि आयोगका माननीय अध्यक्ष, आयोगका माननीय सदस्य ज्यूहरू, आयोगका सचिव, सहसचिव, उपसचिव लगायत आयोगका सम्बन्धित कर्मचारीहरूको बैठकबाट सुझाव प्राप्त भए बमोजिम थप व्याख्या निम्नानुसार रहेको छ ।

भौगोलिक अवस्थिति अन्तर्गतका उपसूचकहरूको व्याख्या देहाय बमोजिम रहेको छ :

(अ) मुख्य क्षेत्र: मुख्य क्षेत्रमा जलविद्युत आयोजनाका भौतिक संरचनाहरू निर्माण भएका स्थानीय तहका सम्बन्धित वडाहरू पर्दछन् । जलाशययुक्त आयोजना तथा पिकिङ्ग रन अफ द रिभर (Peaking Run of the River) आयोजना र रन अफ द रिभर (Run of the River) आयोजनाको प्रकृतिका आधारमा मुख्य क्षेत्र देहाय बमोजिम राखिएको छ ।

- जलाशययुक्त आयोजना तथा पिकिङ्ग रन अफ द रिभर आयोजनाको हकमा जलाशयले छोएका सम्पूर्ण वडाहरू तथा विद्युत गृहमा पानी लैजानका लागि बनेका भौतिक संरचनाहरू (बाँध, ईन्टेक, डिस्चार्जिङ्ग वेसीन, नहर, पाईप वा सुरङ्ग), विद्युत गृह र टेलरेस (Tailrace) ले छोएका सम्पूर्ण वडाहरूलाई मुख्य क्षेत्रको रूपमा लिईएको छ ।
- रन अफ द रिभर आयोजनाको हकमा विद्युत गृहमा पानी लैजानका लागि बनेका भौतिक संरचनाहरू (ईन्टेक, डिस्चार्जिङ्ग वेसीन, नहर, पाईप वा सुरङ्ग), विद्युत गृह र टेलरेसले छोएका सम्पूर्ण वडाहरूलाई मुख्य क्षेत्रको रूपमा लिईएको छ । तर यसमा ईन्टेकभन्दा पारिपट्टिको वडालाई यसमा समावेश गरिएको छैन । अ

(आ) प्रभावित क्षेत्र: प्रभावित क्षेत्र भित्र आयोजनाका कारण नदी वा खोलाको प्राकृतिक वहाव घट्न गई सुख्खा क्षेत्र सिर्जना हुन सक्ने स्थानीय तहका सम्बन्धित वडाहरू पर्दछन् । यस किसिमका प्रभावित क्षेत्रमा एकै जलाधार (जुन खोला वा नदीबाट आयोजनाको लागि पानी लिई विद्युत उत्पादन पश्चात सोही खोला वा नदीमा पानी मिसाइएको हुन्छ) र अन्तर जलाधार जल पथान्तरण (एक खोला वा नदीबाट आयोजनाको लागि पानी लिई विद्युत उत्पादन पश्चात अर्को खोला वा नदीमा पानी मिसाइएको हुन्छ) आयोजनाका हकमा देहाय बमोजिमको आधार लिई मापन गरिएको छ ।

- एकै जलाधार (Single basin) प्रकृतिका जलविद्युत आयोजनाको हकमा बाँधदेखि विद्युत गृहसम्म नदीका वारी र पारी किनारामा जोडिने वडाहरू प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) को रूपमा गणना गरिएको छ ।
- अन्तर जलाधार जल पथान्तरण (Inter-basin water transfer) प्रकृतिका जलविद्युत आयोजनाको हकमा बाँधदेखि तल सो भन्दा ठुलो नदी जोडिने स्थानसम्मका नदीका वारी र पारी किनाराका वडाहरू प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) को रूपमा लिईएको छ ।

(इ) वरिपरिका क्षेत्र (माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्र) : वरिपरिको क्षेत्र भित्र आयोजनाको सम्बन्धित नदी किनारामा मुख्य क्षेत्रसँग जोडिएको माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रलाई लिईएको छ ।

- माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा जलाशययुक्त आयोजना तथा पिकिङ्ग रन अफ द रिभर आयोजनाका हकमा जलाशयले छोएका वडाहरूसँग जोडिने नदी किनारका वारीपारीका वडाहरूलाई लिईएको छ ।
- तल्लो तटीय क्षेत्रमा आयोजनाको टेलरेस भन्दा पारिपट्टिको वडा र टेलरेसले छोएको भन्दा तल्लो वडालाई लिईएको छ ।

माथि उल्लेखित आधार र व्याख्यालाई आधार मानेर जलविद्युत आयोजनाहरूका सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरूको विवरण तयार गरिएको छ । बिस्तृत विवरण अनूसूची १ मा समावेश गरिएको छ । साथै जलविद्युत केन्द्रहरूको सम्बन्धित स्थानीय तह र सम्बन्धित प्रदेशको रोयल्टीको हिस्साको विवरण अनूसूची २ मा समावेश गरिएको छ ।

भौगोलिक रूपमा प्रभाव क्षेत्रको मापन

जलविद्युत आयोजनाहरूको भौगोलिक रूपमा प्रभाव क्षेत्रको मापन सामान्यतया देहाय बमोजिमका आधारमा गरिएको देखिन्छ ।

- (१) सम्बन्धित आयोजनाको जलाशय वा मुहान भन्दा माथिल्लो क्षेत्र ।
- (२) जलाशयको चारैतिर पर्ने पानीढलो क्षेत्र (Immediate Watershed of the Reservoir) ।
- (३) बाँध, मुहान, डिस्चार्जिङ बेसीन, कुलो वा नहर, सुरुङ, विद्युत गृह, प्रसारण लाईन संरचना क्षेत्र, कर्मचारी आवास क्षेत्र, जलविद्युत आयोजनाको लागि प्रयोग गरिएको निर्माण सामग्री उत्खनन् क्षेत्र, विद्युत सामग्री भण्डारण क्षेत्र आदि ।
- (४) बसोबास स्थानान्तरण भएका समुदाय बस्ने क्षेत्र ।
- (५) जलविद्युत आयोजनाले गर्दा बन्न गएको सुख्खा क्षेत्र ।
- (६) विद्युत गृह भन्दा नजिकै रहेको तल्लो तटीय क्षेत्र ।

सामान्यतया जलविद्युत आयोजनाहरूको भौगोलिक प्रभाव जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग भएको नदीको माथिल्लो तटीय क्षेत्र, जलाशय क्षेत्र, आयोजना संरचना निर्माण भएको क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र, विद्युत गृह नजिकैको प्रसारण लाईन सबस्टेशन निर्माण क्षेत्र, विद्युत गृह नजिकैको तल्लो तटीय क्षेत्र र बस्ती स्थानान्तरण भएको क्षेत्र रहेको देखिन्छ । प्रसारण लाईन र बस्ती स्थानान्तरण भएको क्षेत्र नदीको जलाधार क्षेत्र भन्दा बाहिर समेत पर्न सक्ने भएता पनि अधिकांश सन्दर्भमा भौगोलिक प्रभावलाई माथिल्लो तटीय प्रभाव, संरचना क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र, तल्लो तटीय क्षेत्र गरी सम्बन्धित नदी र जलाधार पथान्तरण गरिएको अवस्थामा सम्बन्धित नदी र जल पथान्तरण भएको नदीको जलाधार क्षेत्रलाई प्रभाव क्षेत्रको रूपमा लिएको देखिन्छ ।

रोयल्टीको हिस्सा वितरणको व्याख्या एवं विश्लेषण

माथि उल्लेख गरिएका सूचकहरूको प्रयोग गर्दा जलविद्युत आयोजनाको आयोजना क्षेत्र (स्वीकृत आयोजना प्रतिवेदनको अनुमति पत्रमा दिइएको चार किल्लाभित्रको नदी किनाराको क्षेत्र) र तल्लो एवम् माथिल्लो तटीय क्षेत्रलाई आधारको रूपमा लिइएको छ । सो आधार अन्तर्गत आयोजनाको भौगोलिक अवस्थिति, प्रभावित स्थानीय तहको वडाको क्षेत्रफल र वडाको जनसंख्यालाई आधार मानी प्रभावको मल्याङ्कन गरिएको छ । सूचकमा उल्लेख गरिएको मुख्य क्षेत्रमा विद्युतका संरचनाहरू (बाँध, नहर र विद्युतगृह रहेको स्थानलाई राखिएको छ भने प्रभावित क्षेत्रमा आयोजनाका कारण सिर्जित सुख्खा क्षेत्रलाई समेटिएको छ । त्यसैगरी वरिपरिको क्षेत्रमा तल्लो एवम् माथिल्लो तटीय क्षेत्रलाई लिइएको छ ।

विगतका आर्थिक वर्षहरूमा आयोगले विद्युत रोयल्टीको सिफारिसका लागि विद्युतबाट प्राप्त रोयल्टीको हिस्सा गणना गर्दा विद्युत विकास विभागबाट प्रदान गरिएको आयोजनाको अनुमतिपत्रमा तोकिएको चार किल्लालाई मुख्य आधार मानी सो भित्र पर्ने स्थानीय तहका सम्पूर्ण वडाहरूलाई गणनामा लिइएको थियो । यस किसिमको गणना एवम् मापनबाट अन्तर जलाधार जल पथान्तरण प्रकृतिका आयोजनाहरूका सुख्खा क्षेत्रमा रहेका स्थानीय तहहरू र माथिल्लो एवं तल्लो तटीय स्थानीय तहहरू समेत रोयल्टी बाँडफाँडमा नसमेटिएको भनी आयोगमा लिखित तथा मौखिक गुनासाहरू प्राप्त भएका थिए । उक्त गुनासाका सम्बन्धमा आयोगबाट विज्ञ सहितको टोली खटाई गरिएको स्थलगत अध्ययनबाट प्राप्त सुझाव सहितको प्रतिवेदनका आधारमा आयोजनाबाट प्रभावित हुने क्षेत्रलाई थप परिभाषित एवम् व्याख्या गरी रोयल्टी बाँडफाँडलाई बढी समन्यायिक बनाईएको छ । यसर्थ आयोजनाको चार किल्ला भित्र परेका, तर सम्बन्धित नदी वा खोला किनारामा नपरेका स्थानीय तहका वडाहरूलाई रोयल्टी बाँडफाँडको गणनामा नराखी वास्तविक रूपमा प्रभावित हुने क्षेत्र (वडाहरू) लाई मात्रै समावेश गरी रोयल्टी बाँडफाँडको सिफारिस गर्दा विगतमा गरिएको सिफारिस भन्दा बढी समन्यायिक हुने देखी सोही व्याख्या एवं विश्लेषणका आधारमा विद्युत रोयल्टी सिफारिस गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रोयल्टीको हिस्सा सिफारिस गर्दा माथि व्याख्या गरिएका एकै जलाधार, अन्तर जलाधार जल पथान्तरण, सुख्खा क्षेत्र आदिलाई समावेश गरी रोयल्टीको हिस्सा सिफारिस गरिएको हुँदा विगतका आर्थिक वर्षहरूमा रोयल्टीको हिस्सामा गणना गर्दा समावेश नभएका कतिपय स्थानीय तहका कतिपय वडाहरू यस वर्ष समावेश भएका, कतिपय हटेका, कतिपय स्थानीय तहको रोयल्टीको हिस्सा बढ्न गएको र कतिपयको घट्न गएको अवस्था छ ।

उदाहरणको लागि कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र (१४४ मेगावाट) मा विगतमा १० वटा स्थानीय तहहरूले रोयल्टीको हिस्सा प्राप्त गरेकोमा यस वर्ष मुख्य संरचना भएको क्षेत्र, प्रभावित क्षेत्र र माथिल्लो एव तल्लो तटीय क्षेत्रमा नपरेका कारण पाल्पाको रिब्दिकोट गाउँपालिका र पर्वतको पैयुँ गाउँपालिका समावेश भएका छैनन् भने प्रभावित सम्बन्धित स्थानीय तहहरूले प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्साको अनुपातमा समेत परिवर्तन हुन गएको छ ।

प्यूठान जिल्ला स्थित अन्तर जलाधार जल पथान्तरण प्रकृतिको भिमरुक जलविद्युत केन्द्र (१२.५ मेगावाट) बाट सिर्जित सुख्खा क्षेत्रहरूलाई समावेश गर्दा रोयल्टीको हिस्सा बाँडफाँडमा विगतमा नसमेटिएका प्यूठानको ऐरावती गाउँपालिका, अर्घाखाँचीको भूमिकास्थान नगरपालिका र शितगंगा नगरपालिकालाई समेत नयाँ मापदण्डका आधारमा यस आर्थिक वर्षको बाँडफाँडमा समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी इलाम जिल्लाको माई

खोला जलविद्युत केन्द्र (२२ मेगावाट) को रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा यसपटक माइसेबुङ गाउँपालिका समेत समावेश भएको छ । माई क्यासकेड जलविद्युत केन्द्रको हकमा विगतमा सम्पूर्ण रोयल्टी माई नगरपालिकामा वितरण गरिएकोमा यस आयोजनाको जलाधार क्षेत्रमा पर्ने इलाम नगरपालिका, सुर्खवा क्षेत्रमा पर्ने देउमाई नगरपालिका र माइसेबुङ गाउँपालिका समेत यस पटक समावेश भएका छन् ।

आयोगबाट अबलम्बन गरिएको माथि उल्लेखित सूचक एवं मापदण्डका आधारमा व्याख्या गर्दा, विगतमा कुलेखानी दोस्रो जलविद्युत केन्द्रको रोयल्टीको हिस्सा बाँडफाँड गर्दा मकवानपुर जिल्लाको मकवानपुरगढी गाउँपालिकालाई समेत समावेश गरिएकोमा यसपटकको रोयल्टी बाँडफाँडको हिस्सामा उक्त गाउँपालिका आयोजनाको प्रभावित क्षेत्रमा परेको छैन । अन्तर जलाधार जल पथान्तरण प्रकृतिका जलविद्युत केन्द्रहरूसँग जोडिएका क्यासकेड जलविद्युत केन्द्रहरूको प्रभावित क्षेत्र निर्धारण गर्दा माथिल्लो तटीय प्रभावित क्षेत्रहरूमा जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग भएको मुख्य नदी वा जलाशयको जलाधार क्षेत्र एवं जलाशयले छोएका वडाहरू मुख्य संरचना भएको क्षेत्रमा समावेश भएकोले कुलेखानी दोस्रो जलविद्युत केन्द्रको रोयल्टीको हिस्सा जलाशयले छोएका मकवानपुर जिल्लाका थाहा नगरपालिका र ईन्द्रसरोवर गाउँपालिकाले यसपटक प्रभावित क्षेत्रको अनुपातको आधारमा रोयल्टीको हिस्सा प्राप्त गर्ने देखिएको छ ।

रोयल्टी वितरणमा थपघट हुन गएका स्थानीय तहहरूको विवरण

रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को तुलनामा केही स्थानीय तहहरूमा चार किल्ला, तल्लो एवं माथिल्लो तटीय क्षेत्र, सुर्खवा क्षेत्र लगायतको व्याख्याले गर्दा थपघट हुन गएको छ । यसको विवरण अनुसूची ४ मा राखिएको छ ।

परिच्छेद चार : प्रस्तावित नयाँ सूचक एवम् उपसूचकहरु

सूचक एवम् उपसूचकहरुलाई सहज रूपमा मापन गर्न सकिने संभावनाका आधारमा प्रभावित क्षेत्र भित्रको मुख्य सूचक भौगोलिक अवस्थितिमा उपसूचकहरुको मापन निम्नानुसार गर्न सकिनेछ ।

(क) भौगोलिक उपस्थिति (मुख्य क्षेत्र)

भौगोलिक क्षेत्र भित्रको उपसूचकको रूपमा रहेको मुख्य क्षेत्रलाई जलविद्युतका प्रकृति अनुसार देहाय बमोजिम मापन गर्न सकिनेछ ।

(१) रन अफ द रिभरमा आधारित जलविद्युत केन्द्र :

मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) को हिस्सा = सम्बन्धित स्थानीय तहमा मुख्य संरचना क्षेत्रको लम्बाई र मुख्य संरचना क्षेत्रको कुल लम्बाईको अनुपात हुनेछ ।

- मुख्य संरचनाको कुल लम्बाई भन्नाले जलविद्युत आयोजनाको मुहान (Intake) हुँदै जलविद्युत केन्द्रबाट पानी निस्कने टेलरेसले नदी छुने विन्दुसम्मको लम्बाई हुनेछ ।
- सम्बन्धित स्थानीय तहमा मुख्य संरचनाको कुल लम्बाई भन्नाले मुख्य संरचनाको कुल लम्बाई अर्न्तगत सम्बन्धित स्थानीय तहमा पर्ने लम्बाई हुनेछ ।

(२) पिकिङ रन अफ द रिभर र जलाशयमा आधारित जलविद्युत केन्द्र :

मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) को हिस्सा = सम्बन्धित स्थानीय तहमा मुख्य संरचना क्षेत्रको लम्बाई र मुख्य संरचना क्षेत्रको कुल लम्बाईको अनुपात हुनेछ ।

- मुख्य संरचनाको कुल लम्बाई भन्नाले जलाशय क्षेत्रको परिधिको लम्बाई (Total Perimeter of Storage Area) र बाँधको मुहान हुँदै जलविद्युत केन्द्रबाट पानी निस्कने टेलरेसले नदी छुने विन्दुसम्मको लम्बाई हुनेछ ।
- सम्बन्धित स्थानीय तहमा मुख्य संरचनाको कुल लम्बाई भन्नाले मुख्य संरचनाको कुल लम्बाई अर्न्तगत सम्बन्धित स्थानीय तहमा पर्ने लम्बाई हुनेछ ।

नोट : जलाशयको परिधि जिआईएस नक्साको प्रयोग गरी निकाल्न सकिनेछ भने मुहान देखि टेलरेससम्मको लम्बाई सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको बिस्तृत संभाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनबाट वा नक्सामा मुहान देखि टेलरेससम्मका संरचनाहरुको पहिचान गरी जिआईएस नक्साबाट निकाल्न सकिनेछ ।

ठूला ठूला जलाशय आयोजनाहरुले माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा ठूलो क्षेत्रफलमा फैलिएको खेतीयोग्य वा उत्पादनमा प्रयोग गर्न सकिने जमिन डुबानमा पार्ने भएकोले वारी र पारीतर्फको जमिनको बनावट फरक प्रकृतिको भएको अवस्थामा जलाशय क्षेत्रको प्रभावलाई क्षेत्रफलको आधारमा र बाँध देखि विद्युतगृह हुँदै टेलरेससम्मको प्रभावलाई लम्बाईको आधारमा गर्न सकिनेछ । जलाशयको प्रभावको हिस्सा देहाय बमोजिम मापन गर्न सकिनेछ ।

मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) को हिस्सा = सम्बन्धित स्थानीय तहमा जलाशयको क्षेत्रफल र जलाशयको कुल क्षेत्रफलको अनुपात हुनेछ ।

(ख) प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र)

भौगोलिक क्षेत्र भित्रको उपसूचकको रूपमा रहेको प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) लाई जलविद्युतका प्रकृति अनुसार देहाय बमोजिम मापन गर्न सकिनेछ ।

(१) क्यासकेडमा आधारित जलविद्युत केन्द्र

प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) को हिस्सा = सम्बन्धित स्थानीय तहको सुख्खा क्षेत्रको लम्बाई र कुल सुख्खा क्षेत्रको लम्बाई हुनेछ ।

- सम्बन्धित स्थानीय तहमा पर्ने सुख्खा क्षेत्रको लम्बाई भन्नाले सुख्खा क्षेत्र अन्तरगत सम्बन्धित स्थानीय तहमा पर्ने खोला वा नदी किनाराको वारी र पारी तर्फको लम्बाई हुनेछ ।
- कुल सुख्खा क्षेत्र भन्नाले मुख्य जलाशयको बाँध वा मुहानदेखि सुख्खा क्षेत्रको तल्लो बहाब क्षेत्रमा जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग भएको खोला वा नदी भन्दा ठूलो खोला मिसिने विन्दुसम्ममा नदी वा खोलाका वारी र पारी तर्फका किनाराको लम्बाई एवम् क्यासकेड आयोजनामा मुख्य खोला वा नदी बाहेक अन्य खोला वा नदीहरु मिसिएको अवस्थामा क्यासकेड आयोजनाको मुहानदेखि टेलरेसम्म नदी वा खोला किनाराको वारी र पारी तर्फको लम्बाई हुनेछ ।
- अर्थात् सुख्खा क्षेत्रको कुल लम्बाई बाँध वा मुहानदेखि सुख्खा क्षेत्रमा पर्ने अर्को खोला वा नदीसम्मको मिलनविन्दुको बीचको दूरीको दोब्बर लम्बाई र क्यासकेड आयोजनामा अन्य नदी वा खोलाको पानी उपयोग भएको अवस्थामा क्यासकेड मुहानदेखि टेलरेससम्मको दूरीको दोब्बर लम्बाई हुनेछ ।

(२) अन्य जलविद्युत केन्द्र :

प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) को हिस्सा = बाँध वा मुहानदेखि टेलरेसम्म सम्बन्धित स्थानीय तहले छोएको नदी किनाराको लम्बाई (नदीको दुबैतर्फ पर्ने भए दुवैतर्फको किनाराको लम्बाई) र बाँध वा मुहानदेखि टेलरेससम्म सुख्खा क्षेत्रमा पर्ने नदीका दुवै किनाराको लम्बाईको अनुपात हुनेछ ।

- सुख्खा क्षेत्रको कुल लम्बाई बाँध वा मुहानदेखि टेलरेससम्मको कुल लम्बाईको दोब्बर हुनेछ ।

(ग) माथिल्लो एवम् तल्लो तटीय क्षेत्र

माथिल्लो एवम् तल्लो तटीय क्षेत्रको प्रभावलाई समेत प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) को प्रभावलाई जस्तै गरेर सम्बन्धित स्थानीय तहमा माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रको वारी र पारी तर्फको लम्बाई र कुल लम्बाईको अनुपातलाई लिएर प्रभाव मापन गर्न सकिन्छ । हाल माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रलाई एउटै सूचकको रूपमा राखिएको अवस्थामा माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रलाई अलग अलग सूचकको रूपमा राख्दा लाभ वितरण थप प्रभावकारी हुने देखिन्छ ।

माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा रन अफ द रिभर आयोजनाको हकमा मुहान भन्दा कति माथिल्लो दूरीलाई प्रभाव क्षेत्रको रूपमा लिने र जलाशय आयोजनाको हकमा जलाशयको माथिल्लो विन्दुबाट कति माथिल्लो दूरीलाई लिने भन्ने प्रष्ट निर्धारण गरेपछि मात्रै माथिल्लो तटीय प्रभावलाई वैज्ञानिक ढंगबाट मापन गर्न सकिन्छ ।

यसै गरी तल्लो तटीय क्षेत्रको हकमा पनि टेलरेसबाट कतिसम्म तल्लो तटीय क्षेत्रलाई तल्लो तटीय प्रभावको रूपमा लिने यकीन गरेपछि मात्रै तल्लो तटीय प्रभावलाई वैज्ञानिक ढंगबाट मापन गर्न सकिन्छ ।

(घ) प्रसारण लाईन

सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रबाट उत्पादन भएको विद्युतलाई केन्द्रीय प्रसारण लाईनमा जोड्दा विद्युत गृहबाट नजिकैको सबस्टेसनसम्मका स्थानीय समुदायहरूलाई प्रत्यक्ष नकरात्मक प्रभाव पर्न जान्छ । जलविद्युत आयोजनाको निर्माण हुँदा संरचना निर्माण हुने स्थल, माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रलाई विभिन्न चरणमा क्षतीपूर्ति, वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरण योजना कार्यान्वयन, आयोजनाको सामाजिक उत्तरदायित्व र विद्युतको विक्रीबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको प्रत्यक्ष बाँडफाँड हुने गरेतापनि प्रसारण लाईनको हकमा नेपाल विद्युत प्राधिकरणले सामान्यतया जग्गाको बजार मूल्यको १० देखि २० प्रतिशतसम्म मात्रै क्षतीपूर्ति दिने गरेको छ । यसले गर्दा प्रसारण लाईनको मुनीपट्टी जग्गा पर्ने स्थानीय जनताहरूले उक्त जग्गाको प्रयोग आवास निर्माण, खेतीपाती एवम् अन्य प्रयोजनमा गर्नको लागि समेत धेरै जोखिम हुने हुनाले प्रसारण लाईनसँग सम्बन्धित विभिन्न सबालहरूलाई संबोधन गर्न विशेष खालको राष्ट्रिय प्रसारण लाईन निर्माण सम्बन्धी नीति नै ल्याएर समस्याको दीर्घकालीन समाधान गर्नुपर्ने देखिन्छ । जलविद्युत आयोजनाहरूको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनको अध्ययन गर्दा प्रसारण लाईनको प्रभावलाई समेत प्रभावको रूपमा प्रष्ट समावेश गरिएको अवस्थामा प्रसारण लाईनलाई समेत नयाँ सूचकको रूपमा राखी सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रबाट नजिकैको सबस्टेसनसम्मका स्थानीय तहहरूमा न्यूनतम रोयल्टीको हिस्सा जाने गरी देहाय बमोजिमको मापनयोग्य सूचक सिफारिस गरिएको छ ।

प्रसारण लाईनमा रोयल्टीको हिस्सा = सम्बन्धित स्थानीय तहमा प्रसारण लाईनको लम्बाई र सम्बन्धित विद्युत गृह देखि नजिकैको सबस्टेसनसम्मको प्रसारण लाईनको अनुपातको रूपमा लिन सकिनेछ ।

(ङ) जलाधार संरक्षण

पिकिङ्ग रन अफ द रिभर एवम् जलाशयमा आधारित जलविद्युत केन्द्रहरू (जस्तै : कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र र कुलेखानी पहिलो, दोस्रो र तेस्रो जलविद्युत आयोजना) को हकमा सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्रको दीगो संरक्षणको लागि रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्नु न्यायोचित देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा देहाय अनुसार रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्न सकिने देखिन्छ ।

सम्बन्धित स्थानीय तहमा जलाधार क्षेत्रको रोयल्टीको हिस्सा = सम्बन्धित स्थानीय तहमा पर्ने कुला जलाधार क्षेत्र र सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रको बाँध देखि माथिको सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्रको अनुपातलाई लिन सकिनेछ ।

सूचक एवम् उपसूचकहरूको हिस्सा निर्धारण

हाल आयोगबाट अभ्यासमा रहेको सूचक एवम् उपसूचकहरूको हिस्सा स साना जलविद्युत आयोजनाहरूको लागि उपयुक्त नै देखिन्छ। भविष्यमा यस अध्ययनको सुभाव अनुसार सूचक एवम् उपसूचकहरूको हिस्सा निर्धारण गर्दा निम्न सबालहरूलाई ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ।

- हाल माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रलाई वरीपरीको क्षेत्रको रूपमा कुल रोयल्टीको २० प्रतिशत हिस्सा वितरण गर्ने व्यवस्था रहेको छ। कतिपय स साना जलविद्युत केन्द्रहरूमा समेत माथिल्लो तटीय र तल्लो तटीय क्षेत्रमा सम्बन्धित खोला वा नदीको दायाँ बायाँमा रहेका स्थानीय तहहरूलाई समेत समेट्दा कतिपय स्थानीय तहहरूमा अत्यन्त कम रोयल्टी जाने अवस्था देखिन्छ। त्यसैले यस्तो अवस्थालाई संबोधन गर्न आयोगको तर्फबाट थप छलफल गरी उपयुक्त निष्कर्ष निकाल्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ।
- मुख्य (संरचना) क्षेत्र र प्रभावित (सुख्खा) क्षेत्रको प्रभाव मापनलाई थप बैज्ञानिक बनाउनको लागि संरचना क्षेत्र र सुख्खा क्षेत्रको लम्बाईलाई आधार मानेर भविष्यमा प्रभाव मापनको लागि उपयुक्त हुने देखिन्छ। यसको लागि आवश्यक तथ्यांक सम्बन्धित आयोजनाहरूको अध्ययन गरी तयार पार्नुपर्ने हुन्छ।
- यस अध्ययनबाट प्रसारण लाईनको प्रभावलाई समेत समेटेर रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्नु न्यायोचित हुने देखिएको सन्दर्भमा यस सूचकलाई समेत समावेश गर्दा सूचकले प्राप्त गर्ने हिस्सा स्वतः परिमार्जन गर्नुपर्ने हुन्छ।
- अन्तर जलाधार वा अन्तरबेसीन प्रकृतिका जलविद्युत आयोजनाहरूमा सुख्खा क्षेत्रलाई समावेश गर्दा कतिपय आयोजनामा धेरै स्थानीय तहहरूमा समेत रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्नुपर्ने भएकोले यस्ता प्रकृतिका जलविद्युत आयोजनाहरू (जस्तै भिमरुक खोला जलविद्युत केन्द्र, कुलेखानी पहिलो, दोस्रो र तेस्रो जलविद्युत केन्द्र, माई क्यासकेड जलविद्युत केन्द्र) जस्ता आयोजनाहरूलाई संबोधन गरेर सुख्खा क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखेर सूचकको हिस्सा निर्धारण गर्नु सान्दर्भिक हुने देखिन्छ।
- ठूला जलविद्युत केन्द्रहरू (जस्तै कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र, कुलेखानी प्रथम जलविद्युत केन्द्र, मध्य मर्स्याङ्दी जलविद्युत केन्द्र, मर्स्याङ्दी जलविद्युत केन्द्र, खिम्ती जलविद्युत केन्द्र आदि) को हकमा सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रको जलाधार क्षेत्रलाई समेत नयाँ सूचक मानेर रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्दा रोयल्टी वितरण थप न्यायोचित हुन जाने देखिन्छ। यसरी नयाँ सूचक थपिँदा समेत सूचकहरूमा वितरण हुने रोयल्टीको हिस्सामा परिमार्जन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

माथि उल्लेख गरिएका नयाँ सूचकहरू जस्तै प्रसारण लाईन र जलाधार क्षेत्रलाई मापन गर्नको लागि यस सम्बन्धी तथ्यांक आयोगको तर्फबाट सम्बन्धित विषयमा थप अध्ययन गरी उपलब्ध भए पश्चात मात्र गर्न सकिन्छ। सूचक एवम् उपसूचकहरूको हिस्सा निर्धारण गर्ने विषय नीतिगत विषय भएकोले आयोगमा सम्बन्धित क्षेत्रका बिज्ञहरूसँग थप छलफल र परामर्श गरी गर्नु उपयुक्त हुन्छ।

परिच्छेद पाँच : रोयल्टी वितरणका विधिहरू

विभिन्न प्रकृतिका जलविद्युत आयोजनाहरूको रोयल्टी वितरणको लागि उपयुक्त विधि यस परिच्छेदमा उल्लेख गरिएको छ । आयोगमा व्यापक छलफल गरी हाल संचालनमा रहेका जलविद्युत आयोजनालाई रन अफ द रिभर आयोजना, पिकिङ रन अफ द रिभर आयोजना, जलाशययुक्त आयोजना एवम् क्यासकेड जलविद्युत आयोजना गरी चार प्रकारमा बर्गीकरण गरिएको छ । माथि उल्लेखित आयोजनाहरूले नदी बेसीन र सम्बन्धित समुदायमा पार्ने प्रभावलाई देहाय अनुसार हुने गरी रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्ने विधिहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

(१) रन अफ द रिभर आयोजना :

रन अफ द रिभर आयोजनाको लागि प्रभावलाई निम्नानुसार मापन गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

(क) मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) : मुख्य संरचना क्षेत्रमा सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको मुहान, डिस्पाण्डिङ बेसीन, नहर, सुरुङ वा पाईप, पेनस्टक, विद्युत गृह र टेलरेस जस्ता भौतिक संरचना रहेका सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरूलाई मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) को रूपमा लिने हालको व्यवस्था उपयुक्त देखिन्छ ।

(ख) प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) : सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको मुहानदेखि टेलरेसम्म सम्बन्धित खोला वा नदीको बहाब क्षेत्रको दायाँ र बायाँ किनारा क्षेत्रमा खोला वा नदीको पानी जलविद्युत आयोजनामा लैजाँदा सुख्खा बन्न गएका सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरूलाई प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) को रूपमा लिनुपर्दछ ।

अन्तर जलाधार वा अन्तरबेसीन प्रकृतिको आयोजना भएको अवस्थामा सम्बन्धित आयोजनाको बाँध देखि जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग भएको खोला वा नदीको तल्लो तटीय बहाब क्षेत्रमा सोही खोला वा नदी भन्दा ठूलो खोला मिसिने सम्मका खोला वा नदीका वारीपारीका किनारालाई सुख्खा क्षेत्रको रूपमा लिनु पर्दछ ।

(ग) वरीपारीको क्षेत्र : सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको मुहानभन्दा माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा खोला वा नदीका दायाँ र बायाँ किनारामा पर्ने सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरू र टेलरेस भन्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा खोला वा नदीका दायाँ र बायाँ किनारामा पर्ने वडाहरूलाई प्रभावित क्षेत्रको रूपमा लिनु उपयुक्त हुन्छ ।

मुख्य क्षेत्र र प्रभावित क्षेत्रको प्रभाव मापनलाई थप बैज्ञानिक बनाउनको लागि संरचना क्षेत्र र सुख्खा क्षेत्रको लम्बाईलाई आधार मानेर भविष्यमा प्रभाव मापनको लागि उपयुक्त हुने देखिन्छ । यसको लागि आवश्यक तथ्यांक सम्बन्धित आयोजनाहरूको अध्ययन गरी तयार पार्नुपर्ने हुन्छ ।

नयाँ सूचकको रूपमा प्रसारण लाईनको प्रभावलाई समेत समावेश गरी भविष्यमा रोयल्टीको हिस्सा निर्धारणको गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

निश्चित क्षमता भन्दा ठूलो क्षमताका जलविद्युत आयोजनाहरूको हकमा जलाधार क्षेत्रलाई समेत नयाँ सूचकको रूपमा लिई जलाधार क्षेत्रको संरक्षणको लागि रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

(२) पिकिड रन अफ द रिभर आयोजना :

पिकिड रन अफ द रिभर आयोजनाको लागि प्रभावलाई निम्नानुसार मापन गर्न सकिन्छ ।

(क) मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) : मुख्य संरचना क्षेत्रमा सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको जलाशय, बाँध, मुहान, डिस्पाण्डिड बेसीन, नहर, सुरुड वा पाईप, पेनस्टक, विद्युत गृह र टेलरेस जस्ता भौतिक संरचना रहेका सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरुलाई मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) को रुपमा मापन गर्ने हालको व्यवस्था उपयुक्त देखिन्छ ।

(ख) प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) : सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको बाँध/मुहानदेखि टेलरेसम्म सम्बन्धित खोला वा नदीको बहाब क्षेत्रको दायाँ र बायाँ किनारा क्षेत्रमा खोला वा नदीको पानी जलविद्युत आयोजनामा लैजाँदा सुख्खा बन्न गएका सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरुलाई प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) को रुपमा लिनुपर्दछ ।

अन्तर जलाधार वा अन्तरबेसीन प्रकृतिको आयोजना भएको अवस्थामा सम्बन्धित आयोजनाको बाँध देखि जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग भएको खोला वा नदीको तल्लो तटीय बहाब क्षेत्रमा सोही खोला वा नदी भन्दा ठूलो खोला मिसिने सम्मका खोला वा नदीका वारीपारीका किनारालाई सुख्खा क्षेत्रको रुपमा लिनु उपयुक्त देखिन्छ ।

(ग) वरीपारीको क्षेत्र : सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको मुहानभन्दा माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा खोला वा नदीका दायाँ र बायाँ किनारामा पर्ने सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरु र टेलरेस भन्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा खोला वा नदीका दायाँ र बायाँ किनारामा पर्ने वडाहरुलाई प्रभावित क्षेत्रको रुपमा समावेश गर्नु सान्दर्भिक देखिन्छ ।

मुख्य क्षेत्र र प्रभावित क्षेत्रको प्रभाव मापनलाई थप बैज्ञानिक बनाउनको लागि संरचना क्षेत्र र सुख्खा क्षेत्रको लम्बाईलाई आधार मानेर भविष्यमा प्रभाव मापन गर्नु उपयुक्त देखिन्छ । यसको लागि आवश्यक तथ्यांक सम्बन्धित आयोजनाहरुको अध्ययन गरी तयार पार्नुपर्ने हुन्छ ।

नयाँ सूचकको रुपमा प्रसारण लाईनको प्रभावलाई समेत समावेश गरी भविष्यमा रोयल्टीको हिस्सा निर्धारणको गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

निश्चित क्षमता भन्दा ठूलो क्षमताका जलविद्युत आयोजनाहरुको हकमा जलाधार क्षेत्रलाई समेत नयाँ सूचकको रुपमा लिई जलाधार क्षेत्रको संरक्षणको लागि रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

(३) जलाशययुक्त आयोजना

जलाशययुक्त आयोजनाको लागि प्रभावलाई निम्नानुसार मापन गर्न सकिन्छ ।

(क) मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) : मुख्य संरचना क्षेत्रमा सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको जलाशय, बाँध, मुहान, डिस्पाण्डिड बेसीन, नहर, सुरुड वा पाईप, पेनस्टक, विद्युत गृह र टेलरेस जस्ता भौतिक संरचना रहेका सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरुलाई मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) को रुपमा लिनु उपयुक्त देखिन्छ ।

(ख) प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) : सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको बाँधदेखि टेलरेसम्म सम्बन्धित खोला वा नदीको बहाब क्षेत्रको दायाँ र बायाँ किनारा क्षेत्रमा खोला वा नदीको पानी जलविद्युत आयोजनामा लैजाँदा सुख्खा बन्न गएका सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरुलाई प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) को रुपमा लिनु पर्दछ ।

अन्तर जलाधार वा अन्तरबेसीन प्रकृतिको आयोजना भएको अवस्थामा सम्बन्धित आयोजनाको बाँध देखि जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग भएको खोला वा नदीको तल्लो तटीय बहाब क्षेत्रमा सोही खोला वा नदी भन्दा ठूलो खोला मिसिने सम्मका खोला वा नदीका वारीपारीका किनारालाई सुख्खा क्षेत्रको रुपमा लिनु पर्दछ ।

(ग) वरीपारीको क्षेत्र : सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको मुहानभन्दा माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा खोला वा नदीका दायाँ र बायाँ किनारामा पर्ने सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरु र टेलरेस भन्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा खोला वा नदीका दायाँ र बायाँ किनारामा पर्ने वडाहरुलाई प्रभावित क्षेत्रको रुपमा समावेश गर्नु सान्दर्भिक देखिन्छ ।

मुख्य क्षेत्र र प्रभावित क्षेत्रको प्रभाव मापनलाई थप बैज्ञानिक बनाउनको लागि संरचना क्षेत्र र सुख्खा क्षेत्रको लम्बाईलाई आधार मानेर भविष्यमा प्रभाव मापन गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यसको लागि आवश्यक तथ्यांक सम्बन्धित आयोजनाहरुको अध्ययन गरी तयार पार्नुपर्ने हुन्छ ।

यसै गरी नयाँ सूचकको रुपमा प्रसारण लाईनको प्रभावलाई समेत समावेश गरी भविष्यमा रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

कालीगण्डकी ए जलविद्युत आयोजना र कुलेखानी जलाशययुक्त आयोजना जस्ता ठूला जलाशययुक्त आयोजनाहरुको लागि जलाधार क्षेत्रलाई समेत आधार मानी सम्बन्धित स्थानीय तहमा जलाधार क्षेत्रको अनुपातको आधारमा नयाँ सूचक बनाई रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

(४) क्यासकेड जलविद्युत आयोजना

क्यासकेड जलविद्युत आयोजनाको लागि प्रभावलाई निम्नानुसार मापन गरिएको छ ।

(क) मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) : मुख्य संरचना क्षेत्रमा सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको मुहान, डिस्पाण्डिङ बेसीन, नहर, सुरुङ वा पाईप, पेनस्टक, विद्युत गृह र टेलरेस जस्ता भौतिक संरचना रहेका सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरु एवम् यो आयोजना भन्दा माथिल्लो आयोजना जलाशययुक्त आयोजना वा पिक्किङ रन अफ द रिभर आयोजना भएको अवस्थामा उक्त आयोजनाको जलाशय एवम् बाँधले छोएका सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरुलाई समेत मुख्य क्षेत्र (संरचना क्षेत्र) को रुपमा लिने हालको व्यवस्था उपयुक्त देखिन्छ ।

(ख) प्रभावित क्षेत्र (सुख्खा क्षेत्र) : क्यासकेड आयोजनामा माथिल्लो जलविद्युतको लागि प्रयोग हुने मुख्य खोला वा नदीको पानी बाहेकको पानी समेत प्रयोग भएको अवस्थामा जलविद्युत उत्पादनको लागि पानी प्रयोग भएको मुख्य खोला वा नदीको तल्लो तटीय बहाब क्षेत्रमा सोही खोला वा नदी भन्दा ठूलो खोला जोडिने स्थानसम्मका खोला वा नदीका दुवै किनाराका वडाहरु सुख्खा क्षेत्रमा समावेश गरिनेछ । साथै यस्ता आयोजनामा चारकिल्ला भित्रको मुहानमा अन्य खोला वा नदीको पानी समेत जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग भएको अवस्थामा चारकिल्ला भित्रको मुहान देखि टेलरेसम्म पर्ने खोला वा नदीका वडाहरु समेत सुख्खा क्षेत्रमा गणना गर्नुपर्छ ।

(ग) वरीपरीको क्षेत्र : क्यासकेड प्रकृतिका जलविद्युत आयोजनाको हकमा जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग भएको खोला वा नदीको मुहानभन्दा माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा खोला वा नदीका दायाँ र बायाँ किनारामा पर्ने सम्बन्धित स्थानीय तहका वडाहरु, चारकिल्ला क्षेत्रबाट थप खोला वा नदीको पानी जलविद्युत उत्पादन भएको अवस्थामा उक्त खोला वा नदीभन्दा माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा पर्ने दुवै किनाराका वडाहरुलाई माजिल्लो तटीय वडाको रूपमा समावेश गर्नु सान्दर्भिक देखिन्छ ।

यसै गरी टेलरेस भन्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा खोला वा नदीका दायाँ र बायाँ किनारामा पर्ने वडाहरुलाई प्रभावित क्षेत्रको रूपमा समावेश गर्नु न्यायोचित देखिन्छ ।

मुख्य क्षेत्र र प्रभावित क्षेत्रको प्रभाव मापनलाई थप बैज्ञानिक बनाउनको लागि संरचना क्षेत्र र सुख्खा क्षेत्रको लम्बाईलाई आधार मानेर भविष्यमा प्रभाव मापन गर्न सकिन्छ । यसको लागि आवश्यक तथ्यांक सम्बन्धित आयोजनाहरुको अध्ययन गरी तयार पार्नुपर्ने हुन्छ ।

नयाँ सूचकको रूपमा प्रसारण लाईनको प्रभावलाई समेत समावेश गरी भविष्यमा रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

कालीगण्डकी ए जलविद्युत आयोजना र कुलेखानी जलाशययुक्त आयोजना जस्ता ठूला जलाशययुक्त आयोजनाहरुको लागि जलाधार क्षेत्रलाई समेत आधार मानी सम्बन्धित स्थानीय तहमा जलाधार क्षेत्रको अनुपातको आधारमा नयाँ सूचक बनाई रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्न न्यायोचित देखिन्छ ।

माथि उल्लेखित बिषयहरु अर्न्तगत आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को लागि प्रयोग भएका सूचक एवम् उपसूचकहरुको बारेमा आयोगमा व्यापक छलफल गरी आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा वित्त आयोगले नेपाल सरकारलाई गरेको सिफारिसका बुँदाहरु समेत यस अधिको खण्डमा समावेश गरिएको छ ।

परिच्छेद छ : रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण

जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित स्थानीय क्षेत्र र समुदायमा हुने प्रभावको सन्दर्भमा व्यापक छलफल गरी प्रभावित क्षेत्रहरु अर्न्तगत मुख्य (संरचना) क्षेत्र, प्रभावित (सुखा क्षेत्र) र वरीपरीको क्षेत्र (माथिल्लो एवम् तल्लो तटीय क्षेत्र) को थप व्याख्या गरी राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को लागि रोयल्टीको हिस्सा निर्धारणको लागि सूचक एवम् उपसूचकहरुको आधारमा जलविद्युत केन्द्रहरुबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गरिएको छ ।

रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गरिएको विधिको जानकारीको लागि कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र (१४४ मेगावाट) लाई आधार मानेर तथ्यांकहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्रको प्रभावित वडाहरु

S. N.	District	Local Level Name	Ward No.	Type of Impact	Remarks	Population	Area
1	Syangja	Galyang Nagarpalika	2	core	Powerhouse	3632	11.51
2	Syangja	Galyang Nagarpalika	5	core	Reservoir	2572	16.98
3	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	5	core	Tunnel	3,149	4.38
4	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	6	core	Tunnel	2,823	6.92
5	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	7	core	Headworks/Tunnel	2,843	8.76
6	Gulmi	Kaligandagi Gaunpalika	1	core	Headworks/Reservoir	2,426	13.55
7	Gulmi	Kaligandagi Gaunpalika	2	core	Reservoir	2,783	10.82
8	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	1	adjoining	Dewatered Area	3,697	17.44
9	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	2	adjoining	Dewatered Area	3,122	16.28
10	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	3	adjoining	Dewatered Area	2,906	8.94
11	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	4	adjoining	Dewatered Area	3,188	10.81
12	Gulmi	Satyawati Gaunpalika	1	adjoining	Dewatered Area	2,978	9.68
13	Gulmi	Satyawati Gaunpalika	2	adjoining	Dewatered Area	2,978	8.47
14	Gulmi	Ruru Gaunpalika	1	adjoining	Dewatered Area	3,306	11.47
15	Gulmi	Ruru Gaunpalika	2	adjoining	Dewatered Area	2,586	14.51
16	Palpa	Tansen Nagarpalika	13	adjoining	Dewatered Area	2,155	12.08
17	Palpa	Tansen Nagarpalika	14	adjoining	Dewatered Area	3,393	10.83
18	Palpa	Bagnaskali Gaunpalika	7	adjoining	Dewatered Area	1,881	9.75

19	Parbat	Bihadi Gaunpalika	6	surrounding	Upstream	2,681	7.99
20	Gulmi	Kaligandaki Gaunpalika	3	surrounding	Upstream	1,294	13.41
21	Syangja	Galyang Nagarpalika	4	surrounding	Upstream	2,856	12.45
22	Syangja	Galyang Nagarpalika	1	surrounding	Downstream	3,230	9.51
23	Palpa	Bagnaskali Gaunpalika	6	surrounding	Downstream	3,573	13.7

विभिन्न सूचक एवम् उपसूचकहरुले प्राप्त गर्ने हिस्सा

भौगोलिक अवस्थिति, जनसंख्या र क्षेत्रफललाई आधार मान्दा यस जलविद्युत केन्द्रबाट प्रभावित भएका आठवटा वडाहरुलाई देहाय बमोजिम हिस्सा उपलब्ध हुन जाने देखिन्छ ।

०१. ०१ / ०१. ०१

प्रभावित वडाहरुले प्राप्त गर्ने सूचक उपसूचकगत रोयल्टीको हिस्सा

१. भौगोलिक अवस्थिति	Bihadi RM, Parbat	Galyan Municipality, Syangja	Kaligandaki Gapa, Syangja	Kaligandaki Gapa, Gulmi	Satyawati Gapa, Gulmi	Ruru Gapa, Gulmi	Tansen Napa, Palpa	Bagnaskali Gapa, Palpa
१. भौगोलिक अवस्थिति								
क. मुख्य क्षेत्र (विद्युतका संरचनाहरू रहेको स्थानीय तह)	0.00%	28.57%	42.86%	28.57%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
ख. प्रभावित क्षेत्र (आयोजनाबाट प्रभावित स्थानीय तह)	0.00%	0.00%	36.36%	0.00%	18.18%	18.18%	18.18%	9.09%
ग. वरिपरीको क्षेत्र (आयोजनास्थल वरपरको उपल्लो र तल्लो तटीय स्थानीय तह)	20.00%	40.00%	0.00%	20.00%	0.00%	0.00%	0.00%	20.00%
२. प्रभावित स्थानीय तहको क्षेत्रफल								
क. मुख्य क्षेत्र (विद्युतका संरचनाहरू रहेको स्थानीय तह)	0.00%	39.07%	27.51%	33.42%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
ख. प्रभावित क्षेत्र (आयोजनाबाट प्रभावित स्थानीय तह)	0.00%	0.00%	41.05%	0.00%	13.94%	19.94%	17.59%	7.48%
ग. वरिपरीको क्षेत्र (आयोजनास्थल वरपरको उपल्लो र तल्लो तटीय स्थानीय तह)	14.00%	38.49%	0.00%	23.50%	0.00%	0.00%	0.00%	24.01%
३. प्रभावित क्षेत्र (स्थानीय तह) को जनसंख्या								
क. मुख्य क्षेत्र (विद्युतका संरचनाहरू रहेको स्थानीय तह)	0.00%	30.67%	43.58%	25.75%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
ख. प्रभावित क्षेत्र (आयोजनाबाट प्रभावित स्थानीय तह)	0.00%	0.00%	41.03%	0.00%	16.64%	18.72%	17.63%	5.98%
ग. वरिपरीको क्षेत्र (आयोजनास्थल वरपरको उपल्लो र तल्लो तटीय स्थानीय तह)	19.66%	44.64%	0.00%	9.49%	0.00%	0.00%	0.00%	26.21%

माथि उल्लेख गरिएको वितरणको हिस्सा उपसूचकहरूले प्राप्त गर्ने हिस्सालाई १०० प्रतिशत मान्दा हरेक स्थानीय तहहरूले सम्बन्धित उपसूचकहरूमा प्राप्त गर्ने हिस्साको अनुपात हो ।

सूचक र उपसूचकहरूलाई बाँडफाँड गरिएको हिस्साको आधारमा स्थानीय तहमा वितरण हुने कुल रोयल्टीको २५ प्रतिशत रकमलाई शतप्रतिशत मान्दा प्रभावित स्थानीय तहहरूले प्राप्त गर्ने कुल हिस्सा देहाय बमोजिम हुन जान्छ ।

स्थानीय तहहरूले प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्साको विवरण

१. भौगोलिक अवस्थिति	Bihadi RM, Parbat	Galyan Municipality, Syangja	Kaligandaki Gapa, Syangja	Kaligandaki Gapa, Gulmi	Satyawati Gapa, Gulmi	Ruru Gapa, Gulmi	Tansen Napa, Palpa	Bagnaskali Gapa, Palpa	Remarks
१. भौगोलिक अवस्थिति									
क. मुख्य क्षेत्र विद्युतका संरचनाहरू रहेको स्थानीय तह)	0.00%	7.14%	10.71%	7.14%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	
ख. प्रभावित क्षेत्र (आयोजनाबाट प्रभावित स्थानीय तह)	0.00%	0.00%	5.45%	0.00%	2.73%	2.73%	2.73%	1.36%	
ग. वरिपरीको क्षेत्र (आयोजनास्थल वरपरको उपल्लो र तल्लो तटीय स्थानीय तह)	2.00%	4.00%	0.00%	2.00%	0.00%	0.00%	0.00%	2.00%	
२. प्रभावित स्थानीय तहको क्षेत्रफल									
क. मुख्य क्षेत्र विद्युतका संरचनाहरू रहेको स्थानीय तह)	0.00%	4.88%	3.44%	4.18%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	
ख. प्रभावित क्षेत्र (आयोजनाबाट प्रभावित स्थानीय तह)	0.00%	0.00%	3.08%	0.00%	1.05%	1.50%	1.32%	0.56%	

ग. वरिपरीको क्षेत्र (आयोजनास्थल वरपरको उपल्लो र तल्लो तटीय स्थानीय तह)	0.70%	1.92%	0.00%	1.18%	0.00%	0.00%	0.00%	1.20%	
३. प्रभावित क्षेत्र (स्थानीय तह) को जनसंख्या									
क. मुख्य क्षेत्र विद्युतका संरचनाहरू रहेको स्थानीय तह)	0.00%	3.83%	5.45%	3.22%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	
ख. प्रभावित क्षेत्र (आयोजनाबाट प्रभावित स्थानीय तह)	0.00%	0.00%	3.08%	0.00%	1.25%	1.40%	1.32%	0.45%	
ग. वरिपरीको क्षेत्र (आयोजनास्थल वरपरको उपल्लो र तल्लो तटीय स्थानीय तह)	0.98%	2.23%	0.00%	0.47%	0.00%	0.00%	0.00%	1.31%	
स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने कुल हिस्सा	3.70%	24.00%	31.20%	18.20%	5.00%	5.60%	5.40%	6.90%	100.00%

अन्तरप्रदेश रोयल्टीको हिस्सा वितरण

सम्बन्धित प्रदेशहरूमा समेत प्रभावको आधारमा रोयल्टीको हिस्सा वितरण हुने भएकोले आठ वटा स्थानीय तहहरू मध्य स्याङ्जाका कालीगण्डकी गाउँपालिका, गल्याङ नगरपालिका र पर्वतको विहादी गाउँपालिका गण्डकी प्रदेशमा पर्ने भएकोले तीनवटा स्थानीय तहहरूले प्रदेशले प्राप्त गर्ने कुल रोयल्टीको ५८.९२ प्रतिशत हिस्सा गण्डकी प्रदेशले प्राप्त गर्दछ भने गुल्मीको कालीगण्डकी गाउँपालिका, सत्यवती गाउँपालिका र रुरु गाउँपालिका एवम् पाल्पाको पाल्पा नगरपालिका र बगनासकाली गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने कुल ४१.०८ प्रतिशत हिस्सा लुम्बिनी प्रदेशलाई प्राप्त हुन जान्छ ।

दोहोरो गणना गर्दा आउने बाँडफाँडको हिस्सा : कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र

यहाँ जलविद्युत रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्दा प्रभावित स्थानीय तहका एउटै वडा समेत संरचना क्षेत्र, सुब्बा क्षेत्र र वरीपरीको क्षेत्रमा पर्ने भएमा हिस्सामा के कस्तो फरक पर्छ भन्ने सन्दर्भमा यो अध्ययन गरिएको छ ।

दोहोरो गणना हुने वडाहरु :

दोहोरो गणना हुने वडाहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

- (१) कालीगण्डकी गाउँपालिका, वडा नं ५, स्याङ्जामा संरचना क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र र वरीपरीको क्षेत्र गरी सबै प्रभाव परेको देखिन्छ ।
- (२) कालीगण्डकी गाउँपालिका, वडा नं ६, स्याङ्जामा संरचना क्षेत्र र सुख्खा क्षेत्रको प्रभाव परेको देखिन्छ ।
- (३) कालीगण्डकी गाउँपालिका, वडा नं ७, स्याङ्जामा संरचना क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र र वरीपरीको क्षेत्र गरी सबै प्रभाव परेको देखिन्छ ।
- (४) गल्याङ नगरपालिका, वडा नं २ मा संरचना क्षेत्र र वरीपरीको क्षेत्रको रूपमा प्रभाव परेको देखिन्छ ।
- (५) (४) गल्याङ नगरपालिका, वडा नं ५ मा संरचना क्षेत्र र वरीपरीको क्षेत्रको रूपमा प्रभाव परेको देखिन्छ ।
- (६) कालीगण्डकी गाउँपालिका वडा नं १ गुल्मीमा संरचना क्षेत्र र सुख्खा क्षेत्रको प्रभाव परेको देखिन्छ ।
- (७) कालीगण्डकी गाउँपालिका वडा नं २ मा संरचना क्षेत्र र वरीपरीको क्षेत्रको प्रभाव परेको देखिन्छ ।

प्रभावित वडाहरु

S.N.	District	Local Level Name	Ward No.	Type of Impact	Remarks
1	Palpa	Bagnaskali Gaunpalika	7	adjoining	
2	Palpa	Bagnaskali Gaunpalika	6	surrounding	
3	Palpa	Bagnaskali Gaunpalika	6	adjoining	Multiple Counting
4	Parbat	Bihadi Gaunpalika	6	surrounding	
5	Syangja	Galyang Nagarpalika	2	core	
6	Syangja	Galyang Nagarpalika	2	adjoining	Multiple Counting
7	Syangja	Galyang Nagarpalika	2	surrounding	Multiple Counting
8	Syangja	Galyang Nagarpalika	5	core	
9	Syangja	Galyang Nagarpalika	5	surrounding	Multiple Counting
10	Syangja	Galyang Nagarpalika	4	surrounding	
11	Syangja	Galyang Nagarpalika	1	surrounding	
12	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	5	core	
13	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	5	adjoining	Multiple Counting
14	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	5	surrounding	Multiple Counting
15	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	6	core	
16	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	6	adjoining	Multiple Counting
17	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	7	core	
18	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	7	adjoining	Multiple Counting
19	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	7	surrounding	Multiple Counting
20	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	1	adjoining	
21	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	2	adjoining	
22	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	3	adjoining	

23	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	4	adjoining	
24	Gulmi	Kaligandaki Gaunpalika	1	core	
25	Gulmi	Kaligandaki Gaunpalika	1	adjoining	Multiple Counting
26	Gulmi	Kaligandaki Gaunpalika	2	core	
27	Gulmi	Kaligandaki Gaunpalika	2	surrounding	Multiple Counting
28	Gulmi	Kaligandaki Gaunpalika	3	surrounding	
29	Gulmi	Ruru Gaunpalika	1	adjoining	
30	Gulmi	Ruru Gaunpalika	2	adjoining	
31	Gulmi	Satyawati Gaunpalika	1	adjoining	
32	Gulmi	Satyawati Gaunpalika	2	adjoining	
33	Palpa	Tansen Nagarpalika	13	adjoining	
34	Palpa	Tansen Nagarpalika	14	adjoining	

रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा प्रभाव

प्रभावहरूको दोहोरो गणना गर्दा दोहोरो गणना दोहोरो गणना गरिएका स्थानीय तहहरूको रोयल्टीको हिस्सा निम्नानुसार हुन आउँछ ।

S.N.	Name of Local Level	Single Counting	Multiple Counting
1	Bihadi RM, Parbat	3.70%	2.30%
2	Galyan Municipality, Syangja	24.00%	25.70%
3	Kaligandaki Gapa, Syangja	31.20%	33.10%
4	Kaligandaki Gapa, Gulmi	18.20%	21.20%
5	Satyawati Gapa, Gulmi	5.00%	3.50%
6	Ruru Gapa, Gulmi	5.60%	3.90%
7	Tansen Napa, Palpa	5.40%	3.70%
8	Bagnaskali Gapa, Palpa	6.90%	6.50%

निष्कर्ष :

प्रभावहरूको दोहोरो गणना गर्दा दोहोरो गणना दोहोरो गणना गरिएका स्थानीय तहहरूको रोयल्टीको हिस्सा सामान्य रूपमा मात्रै बढेको देखियो भने कम रोयल्टीको हिस्सा प्राप्त गर्ने स्थानीय तहहरूको रोयल्टीको हिस्सा प्राप्तीमा धेरै फरक पर्न गएको देखिन्छ ।

त्यसैले हाल स्थानीय तहमा जाने २५ प्रतिशत रोयल्टी मध्य २० प्रतिशत हिस्सा वरीपरीको क्षेत्रमा जाने सन्दर्भमा दोहोरो गणना गर्दा माथिल्लो तटीय र तल्लो तटीय क्षेत्रमा थोरै मात्र रोयल्टीको हिस्सा जाने भएकोले प्रभावको दोहोरो गणना गर्दा न्यायोचित वितरण नहुने देखिन्छ ।

माथि उल्लेख गरिए अनुसार रोयल्टी प्राप्त हुने सबै जलविद्युत केन्द्रहरूको रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गरिएको छ । रोयल्टीको हिस्साको विवरण अनुसूचि २ र ३ मा संलग्न गरिएको छ ।

परिच्छेद सात : संभावित विवाद एवम् निरुपणका उपायहरु

मुलतः जलविद्युत रोयल्टी वितरण सम्बन्धमा देखिने विवादहरु सम्बन्धित आयोजनाको प्रभावित क्षेत्रमा निश्चित भूगोल वा समुदाय समेटिएको वा नसमेटिएको एवम् प्राप्त हुने रोयल्टी समन्यायिक रुपमा वितरण भएको छ वा छैन भन्ने सन्दर्भबाट नै उत्पन्न हुने गर्दछन् । केही पहिचान गरिएका संभावित विवादका सबालहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

- (१) मुख्य प्रभावित क्षेत्र सम्बन्धी सबालहरु
- (२) सुख्खा क्षेत्र सम्बन्धी सबालहरु
- (३) माथिल्लो तटीय क्षेत्र सम्बन्धी सबालहरु
- (४) तल्लो तटीय क्षेत्र सम्बन्धी सबालहरु
- (५) अन्तरबेसीन क्यासकेड जलविद्युत केन्द्रसंग सम्बन्धित सबालहरु
- (६) विगत र वर्तमानमा प्राप्त गरिएको रोयल्टीमा देखिएको भिन्नताले पार्ने प्रभाव
- (७) विगत र अहिले रोयल्टीको हिस्सामा पर्न गएको फरक
- (८) रोयल्टीबाट प्राप्त हुने रकम खर्च गर्ने विधि र मापदण्ड सम्बन्धी सबालहरु

(१) मुख्य प्रभावित क्षेत्र सम्बन्धी सबालहरु

- मुख्य प्रभावित क्षेत्रमा जलाशयले छोएको क्षेत्र लिने वा नलिने ?
- रन अफ द रिभर आयोजनाको हकमा मुहान भन्दा पारीतर्फको क्षेत्र लिने वा नलिने ?
- मुहान देखि विद्युत गृहहुँदै टेलरेससम्मको कुल लम्बाईलाई आधार मानेर प्रभावको हिस्सा वितरण गर्ने वा नगर्ने ?
- सम्बन्धित स्थानीय तह वा वडामा विद्युत संरचना निर्माण गर्दा जमिनको प्रयोग भई सम्बन्धित स्थानीय तहले उक्त जमिन अन्य उत्पादनमा प्रयोग गर्न नपाएको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै जग्गा प्रयोग भएको अनुपातमा हिस्सा वितरण गर्ने वा नगर्ने ?
- मुख्य प्रभावित क्षेत्रमा पर्ने वडा सुख्खा क्षेत्र, माथिल्लो वा तल्लो तटीय क्षेत्रमा समेत पर्ने भएमा मुख्य प्रभावित क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र र माथिल्लो एवं तल्लो तटीय क्षेत्रबाट प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्सा प्राप्त गर्न सक्ने वा नसक्ने ?
- उपलब्ध रोयल्टीमा मुख्य प्रभावित क्षेत्रलाई कति प्रतिशत रोयल्टी वितरण गर्ने ? हाल वितरण गरिएको रोयल्टी प्रतिशत ५० प्रतिशत उपयुक्त हो वा होईन ?

(२) सुख्खा क्षेत्र सम्बन्धी सबालहरु

- सुख्खा क्षेत्रको हिस्सा वितरणको आधार निर्धारणमा खोला वा नदी किनाराको सुख्खा क्षेत्रको लम्बाईलाई आधार मानेर हिस्सा वितरण गर्नुपर्ने हो वा होईन ?
- सुख्खा क्षेत्र भित्र पर्ने नदीको जलाधार क्षेत्रको सबै भूगोललाई सुख्खा क्षेत्रको हिस्सा वितरण गर्दा न्यायोचित हुने हो कि ? (जलाधार क्षेत्रमा पर्ने तर नदी किनाराले नछुने अवस्था)
- अन्तर बेसीनमा आधारित जलविद्युत आयोजनाहरुको हकमा सुख्खा क्षेत्रमा तल्लो तटीय क्षेत्रको कुन विन्दु वा स्थानसम्म पुग्ने ?
- सुख्खा क्षेत्रको शिर्षकबाट प्राप्त रोयल्टी सुख्खा क्षेत्रमा सिंचाई व्यवस्थापन, नदी नियन्त्रण लगायतमा खर्च नहुँदा आउने स्थानीय विवादहरु ।
- ठूला ठूला नदीहरुको हकमा विद्युत अनुमतिपत्रमा उल्लेख भएको चारकिल्ला भित्र सम्बन्धित नदीमा भन्दा साना खोला वा नदीबाट नदी किनारा सुख्खा नहुने अवस्थामा यस्ता स्थानहरुलाई सुख्खा क्षेत्रमा गणना गर्ने वा नगर्ने ।

(जस्तै : कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्रको हकमा कालीगण्डकी नदी र बडिगाड मिसिने स्थान भन्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा पर्ने रुरु गाउँपालिका, तानसेन नगरपालिका र बगनासकाली गाउँपालिकालाई तल्लो तटीय क्षेत्रमा गणना गर्ने वा नगर्ने)

(३) माथिल्लो तटीय क्षेत्र सम्बन्धी सबालहरु

- माथिल्लो तटीय क्षेत्र (जलाधार क्षेत्र) लाई रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा समावेश गर्ने कि नगर्ने ?
- समावेश गर्ने भएमा माथिल्लो वडातहसम्म पुग्ने, माथिल्लो स्थानीय तहसम्म वा कहाँसम्म पुग्ने ?
- ठूला जलविद्युत आयोजनाहरुको हकमा सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्रसम्म जलाधार क्षेत्रको संरक्षणको लागि रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्ने वा नगर्ने ?
- माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा जलाधार संरक्षणलाई रोयल्टी वितरणको आधारको रूपमा प्रयोग गर्ने वा नगर्ने ?
- माथिल्लो तटीय क्षेत्र सम्बन्धी शिर्षकबाट प्राप्त भएको रोयल्टीको हिस्सा जलाधार संरक्षणका खर्च भए नभएको अवस्थाले ल्याउन विवाद र यसको निराकरण
- माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा पूर्वाधार निर्माण गर्दा जलविद्युत आयोजनामा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा क्षती हुन जाने अवस्थामा यसको क्षतीपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्थापन कसरी गर्ने ?

(४) तल्लो तटीय क्षेत्र सम्बन्धी सबालहरु

- सम्बन्धित चारकिल्ला भन्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा रोयल्टी बाँड्ने वा नबाँड्ने ?
- समावेश गर्ने भएमा नजिकैको तल्लो वडातहसम्म पुग्ने वा तल्लो स्थानीय तहसम्म वा कहाँसम्म पुग्ने ?

- सानो खोला वा नदी, ठूलो खोला वा नदीमा मिसिने अवस्थामा टेलरेस भन्दा पारी तर्फको तल्लो तटीय क्षेत्रलाई समावेश गर्ने वा नगर्ने ?
- तल्लो तटीय क्षेत्रको प्रभावका कारण प्राप्त भएको रोयल्टी रकम को खर्च सम्बन्धी विवाद । (तल्लो तटीय नदी नियन्त्रण र नदी किनाराका समुदायको आय आर्जन मूलक कार्यहरुमा खर्च भए नभएको सम्बन्धी सबाल)

(५) अन्तरबेसीन क्यासकेड जलविद्युत केन्द्रसँग सम्बन्धित सबालहरु

- क्यासकेड जलविद्युत आयोजनामा माथिल्लो आयोजनाको माथिल्लो तटीय क्षेत्र समावेश गर्ने कि नगर्ने ?
- मुख्य संरचना भएको क्षेत्रमा जलाशय संरचना गणना गर्ने कि नगर्ने ?

(६) विगत र वर्तमानमा प्राप्त गरिएको रोयल्टीमा देखिएको भिन्नताले पार्ने प्रभाव

- विगतमा रोयल्टी प्राप्त भैरहेको अवस्थामा रोयल्टी नजाने सन्दर्भले ल्याउने संभावित विवादहरु ।

(जस्तै : विगतमा कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्रबाट प्राप्त हुने रोयल्टी पाल्पा जिल्लाको रिब्दिकोट गाउँपालिका र पर्वत जिल्लाको पैयुँ गाउँपालिकाले यसपाली नपाएको अवस्था, यस्तै गरी यसपटक कुलेखानी दोस्रो जलविद्युत केन्द्रको रोयल्टी विगतमा पाउँदै आएको मकवानपुरगढीले नपाउने र थाहा नगरपालिका एवं ईन्द्र सरोबर गाउँपालिकाले पाउने सन्दर्भले ल्याउन सक्ने संभावित विवाद)

(७) विगत र अहिले रोयल्टीको हिस्सामा पर्न गएको फरक

विगतमा रोयल्टी प्राप्त गरेको भएतापनि हाल प्रभावित क्षेत्रको थप व्याख्या गर्दा विद्युत अनुमतिपत्रमा उल्लेख भएको चारकिल्लाले छोएतापनि सम्बन्धित आयोजनाको प्रभावित क्षेत्र (जलाधार क्षेत्र) भित्र नपरेका निम्न आयोजनाहरुले रोयल्टी प्राप्त नगर्दा विवाद आउन सक्ने संभावना रहन्छ । यसरी अघिल्लो बर्ष रोयल्टी प्राप्त गरेर यस आर्थिक बर्ष २०७८/७९मा रोयल्टी प्राप्त नगर्ने स्थानीय तहहरुको विवरण अनुसूची ४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

(८) रोयल्टीबाट प्राप्त हुने रकम खर्च गर्ने विधि र मापदण्ड सम्बन्धी सबालहरु

विगतमा रोयल्टी प्राप्त नगरेको भएता पनि यसपटक प्रभावित क्षेत्रको थप व्याख्याका कारण सुख्खा क्षेत्र पर्न गएका प्रभावित स्थानीय तहहरुले रोयल्टी प्राप्त गरेका छन् । यसरी रोयल्टी प्राप्त गर्ने स्थानीय तहहरुको विवरण अनुसूची ४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

विवाद निरूपण

जलविद्युत रोयल्टी वितरणमा आउन सक्ने विवादहरूलाई निम्नानुसार निरूपण गर्न सकिनेछ ।

(क) मुख्य प्रभावित क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धी सबालहरु र यसको निरूपण

क्रस	संभावित विवाद/सबालहरु	हालको व्यवस्था	कैफियत
१	मुख्य प्रभावित क्षेत्रमा जलाशयले छोएको क्षेत्र लिने वा नलिने ?	लिईएको	
२	रन अफ द रिभर आयोजनाको हकमा मुहान भन्दा पारीतर्फको क्षेत्र लिने वा नलिने ?	नलिईएको	पारीतर्फको वडा सुख्खा क्षेत्र वा उपल्लो तटीय क्षेत्रमा समावेश भएको
३	मुहान देखि विद्युत गृहहुँदै टेलरेससम्मको कुल लम्बाईलाई आधार मानेर प्रभावको हिस्सा वितरण गर्ने वा नगर्ने ?	हाल नगरिएको	आयोगले अध्ययन गरेर भविष्यमा परिमार्जन गर्न सक्ने संभावना देखिएको
४	सम्बन्धित स्थानीय तह वा वडामा विद्युत संरचना निर्माण गर्दा जमिनको प्रयोग भई सम्बन्धित स्थानीय तहले उक्त जमिन अन्य उत्पादनमा प्रयोग गर्न नपाएको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै जग्गा प्रयोग भएको अनुपातमा हिस्सा वितरण गर्ने वा नगर्ने ?	हाल नगरिएको	यस विषयमा यस्ता संरचनाहरु निर्माण हुँदा भएका सकारात्मक र नकारात्मक परिणामहरुको व्यापक छलफल गरी मात्र समावेश गर्ने वा नगर्ने निक्कै गर्न सकिने ।
५	मुख्य प्रभावित क्षेत्रमा पर्ने वडा सुख्खा क्षेत्र, माथिल्लो वा तल्लो तटीय क्षेत्रमा समेत पर्ने भएमा मुख्य प्रभावित क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र र माथिल्लो एवं तल्लो तटीय क्षेत्रबाट प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्सा प्राप्त गर्न सक्ने वा नसक्ने ?	हाल दोहोरो गणना नगरिएको	न्यायोचित वितरणको लागि दोहोरो गणना नगर्नु नै उपयुक्त देखिएको ।
६	उपलब्ध रोयल्टीमा मुख्य प्रभावित क्षेत्रलाई कति प्रतिशत रोयल्टी वितरण गर्ने ? हाल वितरण गरिएको रोयल्टी प्रतिशत ५० प्रतिशत उपयुक्त हो वा होईन ?	हाल ५० प्रतिशत रोयल्टी मुख्य प्रभावित क्षेत्रमा वितरण गरिएको ।	दोहोरो गणना गर्ने विधि अबलम्बन गर्दा हाल सूचक उपसूचकको भार समेत परिमार्जन गर्नुपर्ने हुन सक्ने ।

(ख) सुख्खा क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धी सबालहरु

क्रस	संभावित विवाद/सबालहरु	हालको व्यवस्था	कैफियत
१	सुख्खा क्षेत्रको हिस्सा वितरणको आधार निर्धारणमा खोला वा नदी किनाराको सुख्खा क्षेत्रको लम्बाईलाई आधार मानेर हिस्सा वितरण गर्नुपर्ने हो वा होईन ?	हाल सुख्खा वडाहरुलाई संख्याको आधारमा वितरण भएको	सुख्खा क्षेत्रको लम्बाईलाई नयाँ सूचक बनाई वितरण गर्न सकिने र यसको लागि आयोगले अध्ययन गरी तथ्यांक तयार गर्नुपर्ने ।
२	सुख्खा क्षेत्र भित्र पर्ने नदीको जलाधार क्षेत्रको सबै भूगोललाई सुख्खा क्षेत्रको हिस्सा वितरण गर्दा न्यायोचित हुने हो कि ? (जलाधार क्षेत्रमा पर्ने तर नदी किनाराले नछुने अवस्था)	हाल नगरिएको ।	नदीको जलाधार क्षेत्रमा पर्ने अवस्थामा जलाधार क्षेत्र रहेको आधारमा थप्नु समेत सान्दर्भिक हुन सक्छ ।
३	अन्तर बेसीनमा आधारित जलविद्युत आयोजनाहरुको हकमा सुख्खा क्षेत्रमा तल्लो तटीय क्षेत्रको कुन विन्दु वा स्थानसम्म पुग्ने ?	हाल जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग भएको खोला/नदी भन्दा ठूलो खोला/नदीसम्मका वडाहरु समावेश गरिएको ।	हाल गरिएको व्यवस्था उपयुक्त रहेको ।
४	सुख्खा क्षेत्रको शिर्षकबाट प्राप्त रोयल्टी सुख्खा क्षेत्रमा सिंचाई व्यवस्थापन, नदी नियन्त्रण लगायतमा खर्च नहुँदा आउने स्थानीय विवादहरु ।	रोयल्टीबाट प्राप्त हुने रकम खर्च गर्ने प्रष्ट मापदण्ड नरहेको ।	आयोगले नेपाल सरकारलाई मापदण्ड सहित सिफारिस गरेको र यसको लागि प्रदेश र स्थानीय तहहरुलाई समेत मार्गदर्शन गर्ने गरी रोयल्टी रकम खर्च सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गर्नु आवश्यक देखिएको ।
५	ठूला ठूला नदीहरुको हकमा विद्युत अनुमतिपत्रमा उल्लेख भएको चारकिल्ला भित्र सम्बन्धित नदीमा भन्दा साना खोला वा नदीबाट नदी किनारा सुख्खा नहुने अवस्थामा यस्ता स्थानहरुलाई सुख्खा क्षेत्रमा गणना गर्ने वा नगर्ने ।	हाल गणना गरिएको ।	कालीगण्डकी ए को सुख्खा क्षेत्र अन्तर्गत गुल्मीको बोडिगाड खोला मिसिईसकेपछि तल्लो भागमा नदी किनारा सुख्खा हुने अवस्था देखिँदैन । यस्तो विषयलाई थप छलफल गरेर आयोगले निर्णय लिनुपर्ने देखिन्छ ।
६	(सुख्खा क्षेत्रको हिस्सा वितरणको आधार निर्धारणमा खोला वा नदी किनाराको सुख्खा क्षेत्रको लम्बाईलाई आधार मानेर हिस्सा वितरण गर्नुपर्ने हो वा होईन ?	हाल सुख्खा वडाहरुको संख्याको अनुपातमा वितरण भएको ।	जलविद्युत आयोजनाहरुको सुख्खा क्षेत्रको अध्ययन गरेर लम्बाईको तथ्यांक तयार भैसकेपछि लम्बाईलाई नयाँ सूचकको रूपमा प्रयोग गरी वितरण गर्न सकिने ।

(ग) माथिल्लो तटीय क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धी सबालहरु

क्रस	संभावित विवाद/सबालहरु	हालको व्यवस्था	कैफियत
१	माथिल्लो तटीय क्षेत्र (जलाधार क्षेत्र) लाई रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा समावेश गर्ने कि नगर्ने ?	हाल चारकिल्ला क्षेत्रभन्दा माथिल्लो उही वडा वा अर्को वडासम्म समावेश गरिएको ।	कानूनमा प्रष्ट रुपमा जलाधार क्षेत्रलाई समेत आधार मानेर लाभको हिस्सा वितरण गर्ने उल्लेख भएकोले जलाधार क्षेत्रको अध्ययन गरी तथ्यांक अध्यावधिक गरी हिस्सा वितरण गर्न सकिने ।
२	समावेश गर्ने भएमा माथिल्लो वडातहसम्म पुग्ने, माथिल्लो स्थानीय तहसम्म वा कहाँसम्म पुग्ने ?	हाल चारकिल्ला क्षेत्रभन्दा माथिल्लो उही वडा वा अर्को वडासम्म समावेश गरिएको ।	कालीगण्डकी ए जस्ता, मध्य मर्स्याङ्दी, मर्स्याङ्दी, खिम्ती जस्ता ठूला जलविद्युत आयोजनाहरुलाई जलाधार क्षेत्रको रुपमा रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्नु न्यायोचित देखिन्छ ।
३	ठूला जलविद्युत आयोजनाहरुको हकमा सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्रसम्म जलाधार क्षेत्रको संरक्षणको लागि रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्ने वा नगर्ने ?	सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्र समावेश नभएको ।	ठूला जलविद्युत आयोजनाहरुको हकमा यस बिषयमा थप अध्ययन गर्नुपर्ने देखिएको ।
४	माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा जलाधार संरक्षणलाई रोयल्टी वितरणको आधारको रुपमा प्रयोग गर्ने वा नगर्ने ?	माथिल्लो तटीय क्षेत्र केही हदसम्म प्रयोग गरिएता पनि अबै सुधार गर्न सकिने संभावना ।	ऐनमा व्यवस्था भएतापनि मापनयोग्य सूचकहरुको अभावमा हाल समावेश नभएको र भविष्यमा नयाँ सूचकको रुपमा रोयल्टीको हिस्सा वितरण गर्नु आवश्यक देखिएको ।
५	माथिल्लो तटीय क्षेत्र सम्बन्धी शिर्षकबाट प्राप्त भएको रोयल्टीको हिस्सा जलाधार संरक्षणका खर्च भए नभएको अवस्थाले ल्याउन विवाद र यसको निराकरण	प्रदेश र स्थानीय सरकारहरुले रोयल्टीको रकम आफ्ना प्राथमिकताका क्षेत्रमा खर्च गरिरहेको अवस्था	आयोगले नेपाल सरकारलाई मापदण्ड सहित सिफारिस गरेको र यसको लागि प्रदेश र स्थानीय तहहरुलाई समेत मार्गदर्शन गर्ने गरी रोयल्टी रकम खर्च सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गर्नु आवश्यक देखिएको ।
६	माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा पूर्वाधार निर्माण गर्दा जलविद्युत आयोजनामा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा क्षती हुन जाने अवस्थामा यसको क्षतीपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्थापन कसरी गर्ने ?	रोयल्टी रकमबाट यो अवस्थालाई न्यूनीकरण गर्न संभव नदेखिएको ।	माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा पूर्वाधारहरु निर्माण गर्दा जलाधार क्षेत्र संरक्षण हुने गरी गर्नुपर्ने देखिएको ।

(घ) तल्लो तटीय क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धी सबालहरु

क्रस	संभावित विवाद/सबालहरु	हालको व्यवस्था	कैफियत
१	सम्बन्धित चारकिल्ला भन्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा रोयल्टी बाँड्ने वा नबाँड्ने ?	वितरण गरिएको	विभिन्न प्रकृतिका ठूला जलविद्युत आयोजनाहरुको हकमा तल्लो तटीय क्षेत्रमा सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा प्रभावित क्षेत्र उल्लेख भएको अवस्थामा वितरण गर्ने ।
२	समावेश गर्ने भएमा नजिकैको तल्लो वडातहसम्म पुग्ने वा तल्लो स्थानीय तहसम्म वा कहाँसम्म पुग्ने ?	हाल टेलरेस भन्दा पारीतर्फको वडा र बढीमा टेलरेसले छोएको भन्दा तल्लो वडा समावेश गरिएको ।	विभिन्न प्रकृतिका ठूला जलविद्युत आयोजनाहरुको हकमा तल्लो तटीय क्षेत्रमा सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा प्रभावित क्षेत्र उल्लेख भएको अवस्थामा वितरण गर्ने ।
३	सानो खोला वा नदी, ठूलो खोला वा नदीमा मिसिने अवस्थामा टेलरेस भन्दा पारी तर्फको तल्लो तटीय क्षेत्रलाई समावेश गर्ने वा नगर्ने ?	हाल गरिएको ।	जलविद्युत उत्पादन भएको खोला भन्दा ठूलो खोला वा नदी टेलरेसमा पर्ने भएमा पारीतर्फको वडा लिने वा नलिने थप अध्ययन गर्नुपर्ने देखिएको ।
४	तल्लो तटीय क्षेत्रको प्रभावका कारण प्राप्त भएको रोयल्टी रकम को खर्च सम्बन्धी विवाद । (तल्लो तटीय नदी नियन्त्रण र नदी किनाराका समुदायको आय आर्जन मूलक कार्यहरुमा खर्च भए नभएको सम्बन्धी सबाल)	प्रदेश र स्थानीय सरकारहरुले रोयल्टीको रकम आफ्ना प्राथमिकताका क्षेत्रमा खर्च गरिरहेको अवस्था	आयोगले नेपाल सरकारलाई मापदण्ड सहित सिफारिस गरेको र यसको लागि प्रदेश र स्थानीय तहहरुलाई समेत मार्गदर्शन गर्ने गरी रोयल्टी रकम खर्च सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गर्नु आवश्यक देखिएको ।

(ड) विगत र अहिले रोयल्टीको हिस्सामा पर्न गएको फरक

क्रस	संभावित विवाद/सबालहरु	हालको व्यवस्था	कैफियत
१	क्यासकेड जलविद्युत आयोजनामा माथिल्लो आयोजनाको माथिल्लो तटीय क्षेत्र समावेश गर्ने कि नगर्ने ?	समेटिएको	विश्वव्यापी मान्यता अनुसार जलाधार संरक्षण महत्वपूर्ण सबाल भएकोले समावेश गनुपर्ने ।
२	मुख्य संरचना भएको क्षेत्रमा जलाशय संरचना गणना गर्ने कि नगर्ने ?	समेटिएको	जलाशय निर्माण हुँदा सम्बन्धित आयोजनाले वातावरणीय अध्ययनको आधारमा स्थानीय समुदायलाई क्षतीपूर्ति वा अन्य सुविधाहरु दिने भएता पनि सम्बन्धित स्थानीय तहको जमिनको ठूलो हिस्सा जलाशयले ओगट्ने भएकोले क्यासकेड आयोजनामा समेत जलाशयका संरचनाहरुलाई मुख्य क्षेत्रमा गणना गर्न सिफारिस गरिएको छ ।

(च) विगत र अहिले रोयल्टीको हिस्सामा पर्न गएको फरक

क्रस	संभावित विवाद/सबालहरु	हालको व्यवस्था	कैफियत
१	विगतमा रोयल्टी प्राप्त भैरहेको अवस्थामा रोयल्टी नजाने सन्दर्भले ल्याउने संभावित विवादहरु ।	कतिपय जलविद्युत आयोजनामा यस्तो अवस्था देखिएको ।	आयोगले गरेको प्रभावित क्षेत्रको थप व्याख्याका आधारमा समावेश नभएको ।
२	विगतमा र अहिले रोयल्टी बाँडफाँड हुने जलविद्युत केन्द्रहरुको हकमा रोयल्टी वितरणका आधार एवं मापदण्डमा सामान्य फरक पर्न जाँदा रोयल्टीको हिस्सा परिवर्तन हुन जाँदा सम्बन्धित स्थानीय तहहरुबाट आउन सक्ने विवाद ।	सामान्य फेरबदल भएको ।	आयोगले तयार गरेको मापदण्ड र यसमा चारकिल्लाको थप व्याख्याको आधारमा सामान्य फेरबदल भएको ।

विगतमा रोयल्टी प्राप्त गरी यसपटक (आर्थिक वर्ष २०७८/७९) रोयल्टी प्राप्त नगरेका एवं विगतमा रोयल्टी प्राप्त नगरी यसपटक रोयल्टी प्राप्त गरेका स्थानीय तहहरुको विवरण यस प्रतिवेदनको अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ ।

(छ) रोयल्टीबाट प्राप्त हुने रकम खर्च गर्ने विधि र मापदण्ड सम्बन्धी सबालहरु

क्रस	संभावित विवाद/सबालहरु	हालको व्यवस्था	कैफियत
१	रोयल्टीबाट प्राप्त रकम सम्बन्धित प्रभावित क्षेत्रमा खर्च भएको छ कि छैन ?	हाल प्रदेश र स्थानीय तहहरुले आफ्नो प्राथमिकताको आधारमा खर्च गर्ने गरेको देखिएको ।	हाल आयोगले रोयल्टीको रकम सिफारिस गर्दा मापदण्ड सम्बन्धी केही सुझावहरु समेत समावेश गरेको ।
२	रोयल्टीबाट प्राप्त हुने रकम खर्च गर्नको लागि सम्बन्धित प्रदेश वा स्थानीय तहले मापदण्ड बनाएर खर्च गरेका छन् वा छैनन् ?	यस्तो अवस्था नदेिएको ।	तीन तहकै सरकारहरुले रोयल्टीबाट प्राप्त हुने रकमलाई खर्च गर्नको लागि निश्चित कार्यविधि बनाएर काम गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको ।
३	सम्बन्धित प्रदेशहरुमा वितरण भएको रोयल्टी रकम सम्बन्धित प्रभावित क्षेत्रमा खर्च भएको छ वा छैन ?	सम्बन्धित प्रदेशका प्राथमिकताका क्षेत्रमा खर्च भएको ।	

पानीको बहुउपयोग सम्बन्धी केही महत्वपूर्ण सबालहरु

पानीको बाँडफाँड विषय आफैमा जटिल विषय हो । खानेपानी, सिंचाई, जलविद्युत उत्पादन, औद्योगिक प्रयोजन, सरसफाई एवम् ढल निकास, माछापालन, र्याफ्टिङ, मनोरञ्जनात्मक गतिविधिहरु आदिको लागि पानीको प्रयोग हुन्छ । अन्तरदेशीय,संघ, प्रदेश, स्थानीय तह, वडास्तर र अभै तल्लो ईकाईसम्म पानीको बाँडफाँडको विषयमा विवादहरु आईनै रहन्छन् । विशेष गरी सिमानामा पर्ने खोला वा नदीहरुको पानीको बाँडफाँड एवम् अन्य उपयोगको सन्दर्भको अध्ययन गर्दा नेपालका प्रमुख नदी बेसीनहरुको बारेमा चर्चा गर्नु सान्दर्भिक हुन आउँछ । नेपालका केही प्रमुख नदी बेसीनहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

नेपालका प्रमुख नदी बेसीनहरु :

क्रस	नदी बेसीनको नाम	सम्बन्धित प्रदेशहरु	कैफियत
१	अरुण नदी बेसीन	प्रदेश नं १	चीनको तिब्बत क्षेत्रबाट उत्पत्ति हुने ।
२	तमोर नदी बेसीन	प्रदेश नं १	नेपालभित्रैबाट उत्पत्ति हुने ।
३	माई खोला बेसीन	प्रदेश नं १	नेपाल भित्रैबाट उत्पत्ति हुने ।
४	सुनकोशी नदी बेसीन	प्रदेश नं १ र बागमती प्रदेश	चीनबाट उत्पत्ति हुने ।
५	लिखु खोला नदी बेसीन	प्रदेश नं १ र बागमती	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।

		प्रदेश	
६	दुधकोशी नदी बेसीन	प्रदेश नं १	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
७	तामाकोशी नदी बेसीन	बागमती प्रदेश	चीनबाट उत्पत्ति हुने ।
८	बागमती नदी बेसीन	बागमती प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
९	त्रिशुली नदी बेसीन	बागमती र गण्डकी प्रदेश	चीनबाट उत्पत्ति हुने ।
१०	बुढीगण्डकी नदी बेसीन	बागमती र गण्डकी प्रदेश	चीनबाट उत्पत्ति हुने ।
११	मर्स्याङ्दी नदी बेसीन	गण्डकी प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
१२	सेती नदी बेसीन	गण्डकी प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
१३	मादी नदी बेसीन	गण्डकी प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
१४	कालीगण्डकी नदी बेसीन	गण्डकी र लुम्बिनी प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
१५	म्याग्दी खोला नदी बेसीन	गण्डकी प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
१६	बोडिगाड नदी बेसीन	गण्डकी र लुम्बिनी प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
१७	राप्ती नदी बेसीन	लुम्बिनी प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
१८	भेरी नदी बेसीन	लुम्बिनी, गण्डकी र कर्णाली प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
१९	बबई शारदा नदी बेसीन	लुम्बिनी र कर्णाली प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
२०	कर्णाली नदी बेसीन	लुम्बिनी, गण्डकी र कर्णाली प्रदेश	चीनबाट उत्पत्ति हुने ।
२१	सेती नदी बेसीन (सुदुरपश्चिम)	सुदुरपश्चिम प्रदेश	नेपालबाट उत्पत्ति हुने ।
२२	महाकाली नदी बेसीन	सुदुरपश्चिम प्रदेश र भारत	नेपाल र भारतबाट उत्पत्ति हुने ।

नेपालका नदी बेसीनहरूको अध्ययन गर्दा केही नदीहरू चीनबाट उत्पत्ति हुने र अधिकांश नदीहरू नेपालबाट उत्पत्ति भई सबै नदीहरू अन्ततः भारतमा मिसिन पुग्दछन् । त्यसैले पानीको उपयोग सम्बन्धी विषय

अन्तरदेशीय बाँडफाँड देखि संघ, प्रदेश, स्थानीय तह, वडा र यो भन्दा पनि साना ईकाईहरूमा समेत सबैको लागि महत्वपूर्ण बिषय हो ।

नेपालको सन्दर्भमा पानीको बहुउपयोगको सन्दर्भका महत्वपूर्ण बिषयहरू यस प्रकार हुन सक्दछन् ।

(१) अन्तरदेशीय पानीको बहुउपयोग सम्बन्धी सबालहरू

(२) अन्तरजलाधार/अन्तरबेसीन जल पथान्तरण सम्बन्धी सबालहरू

(३) जलाशयमा आधारित ठूला जलविद्युत आयोजनाहरूमा माथिल्लो तटीय क्षेत्रका समुदायलाई लाभ वितरण सम्बन्धी सबालहरू

(४) एकै नदी बेसीनमा खोला वा नदीको पानी सिंचाई वा जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग गर्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा सुख्खा बन्न जाँदा उत्पन्न हुन सक्ने सबालहरू

(५) माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा भविष्यमा अन्तर जलाधार/अन्तरबेसीन सिंचाई वा खानेपानी आयोजना निर्माण हुँदा आउने संभावित सबालहरू

(१) अन्तरदेशीय पानीको बहुउपयोग सम्बन्धी सबालहरू

नेपालका प्रमुख नदी बेसीनहरू जस्तै अरुण नदी बेसीन, सुनकोशी नदी बेसीन, तामाकोशी नदी बेसीन, बुढीगण्डकी नदी बेसीन र कर्णाली नदी बेसीनको उत्पत्ति चीनबाट हुने एवम् नेपालबाट सबै नदीहरू भारतमा मिसिने भएकोले अन्तरदेशीय पानी बाँडफाँड सम्बन्धी विवादहरू आउन सक्दछन् । अन्तरदेशीय प्रकृतिको पानी बाँडफाँडको बिषयलाई द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सम्झौताको आधारमा बाँडफाँड गर्ने विश्वव्यापी प्रचलन रहेको छ । यो बिषय बहुआयामिक बिषय भएकोले यहाँ सामान्य बिषय प्रवेश मात्र गरिएको छ ।

(२) अन्तरजलाधार/अन्तरबेसीन जल पथान्तरण सम्बन्धी सबालहरू

नेपालका अधिकांश नदी बेसीनहरूले प्रदेशहरूको सिमानाको रूपमा रहेका छन् । भेरी र कर्णाली नदी बेसीनले तीनवटा प्रदेशहरूलाई समेट्दछ । यस्तै सुनकोशी, लिखु, त्रिशुली, बुढीगण्डकी, कालीगण्डकी, बबई शारदा नदी नदी बेसीनहरू दुईवटा प्रदेशहरूको सिमानामा पर्दछन् । त्यसैले एक प्रदेशबाट अर्को प्रदेश र एक स्थानीय तहबाट अर्को स्थानीय तहमा पानीलाई अन्तरजलाधार वा अन्तरबेसीन पथान्तरण गर्ने वा नगर्ने भन्ने बिषयहरू विवादका बिषयहरू हुन सक्दछन् । उदाहरणको लागि कालीगण्डकी तिनाउ डाईभर्सन आयोजनामा कालीगण्डकी नदीको जल पथान्तरण गर्दा कालीगण्डकी नदीको तल्लो तटीय क्षेत्र सुख्खा बन्ने र नदीको धार्मिक महत्व नै संकटमा पर्ने जस्ता बिषयहरू गण्डकी प्रदेश, कालीगण्डकी सभ्यता बचाऔं महाअभियान एवम् अन्य सरोकारवालाहरूको तर्फबाट उठ्दै आएका बिषयहरू हुन् ।

नेपाल सरकारले जलाशययुक्त आयोजनाको रूपमा अगाडि बढाउन खोजेको उत्तरगंगा जलाशययुक्त आयोजनामा भेरी नदी बेसीनको पानी कालीगण्डकी बेसीनमा लैजाने बिषयमा विशेष गरी रुकुमले ढोरपाटन उपत्यकाबाट रुकुम तर्फ प्राकृतिक बहाबमा गैरहेको जल पथान्तरण गर्न नदिनको लागि निरन्तर नेपाल सरकारलाई दबाव दिईरहेको देखिन्छ ।

यस्ता प्रकृतिका आयोजनाहरुमा पानीको बाँडफाँड गसम्बन्धी विवादहरुलाई न्यूनीकरण गर्नको लागि सम्बन्धित आयोजनाहरुबाट प्राप्त हुने लाभको हिस्सालाई संविधान र कानूनको परिधिभित्र रही समन्यायिक रुपमा वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने हुन्छ। आयोगले जलविद्युतको रोयल्टीको हिस्सा वितरणको लागि प्रयोग गरिरहेको प्रभावमा आधारित लाभको हिस्सा वितरण विधिलाई पानी सम्बन्धी विवादहरुको समाधानको लागि समेत उपयोग गर्न सक्ने देखिन्छ। यो बिषय समेत बहुआयामिक बिषय भएकोले यहाँ सामान्य बिषय प्रवेश मात्र गरिएको छ।

(३) जलाशयमा आधारित ठूला जलविद्युत आयोजनाहरुमा माथिल्लो तटीय क्षेत्रका समुदायलाई लाभ वितरण सम्बन्धी सबालहरु

दुई वा दुई भन्दा बढी स्थानीय तह, जिल्ला वा प्रदेशको सिमानाका खोला वा नदीहरुमा जलविद्युत उत्पादन वा सिंचाईको लागि प्रयोग हुने ठूला जलाशययुक्त आयोजनाहरुमा सम्बन्धित आयोजनाबाट प्राप्त हुने लाभको हिस्साको समन्यायिक वितरण र जलाधार क्षेत्रलाई स्थानीय समुदायको हीतमा उपयोग गर्ने बिषयमा समेत विवाद सृजना हुन सक्दछ। यस्तो अवस्थामा सम्बन्धित जलाशयमा जलाधार क्षेत्रबाट भएको पानीको योगदानको आधार (अथवा जलाधार क्षेत्रको क्षेत्रफलको अनुपात) मा लाभको हिस्सालाई वितरण गर्नु न्यायोचित हुन सक्छ। यो बिषय समेत बहुआयामिक बिषय भएकोले यहाँ सामान्य बिषय प्रवेश मात्र गरिएको छ।

(४) एकै नदी बेसीनमा खोला वा नदीको पानी सिंचाई वा जलविद्युत उत्पादनको लागि प्रयोग गर्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा सुख्खा बन्न जाँदा उत्पन्न हुन सक्ने सबालहरु

जलविद्युत उत्पादन, सिंचाई वा खानेपानी आयोजनाको लागि माथिल्लो तटीय क्षेत्रबाट ठूलो परिमाणमा पानी लैजाँदा पर्यटनजन्य उद्योग धरासायी हुन पुग्ने, धार्मिक महत्वका नदीहरुको किनारामा पानीको न्यूनतम बहावको कारणले धार्मिक, सांस्कृतिक एवम् पुरातात्विक महत्वका क्षेत्रहरुको महत्व घट्न जाने एवम् यस्ता नकरात्मक प्रभावहरुले ठूलो संख्यामा रोजगारी गुम्न गई तल्लो तटीय क्षेत्रमा दीगो रुपमा ठूलो आर्थिक नोक्सानी हुन सक्दछ। त्यसले तल्लो तटीय क्षेत्रमा पर्ने नकरात्मक प्रभावहरुलाई न्यूनीकरण गर्नको लागि समेत उल्लेख्य परिमाणमा तल्लो तटीय क्षेत्रमा पानीको निरन्तर प्रवाह हुनु आवश्यक छ। नेपालमा जलविद्युत वा सिंचाई आयोजनाहरुको निर्माण गर्दा सुख्खायाममा नदीमा हुने बहावको न्यूनतम १० प्रतिशत पानी अनिवार्य रुपमा तल्लो तटीय क्षेत्रको लागि छोड्नुपर्दछ। स्वीकृत वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकनको आधारमा नदीको तल्लो तटीय क्षेत्रमा सिंचाई र अन्य तोकिएका प्रयोजनको लागि वा निश्चित समयको लागि थप पानी समेत छोड्ने व्यवस्था समेत भएको पाईन्छ। यो बिषय समेत बहुआयामिक बिषय भएकोले यहाँ सामान्य बिषय प्रवेश मात्र गरिएको छ।

(५) माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा भविष्यमा अन्तर जलाधाररअन्तरबेसीन सिंचाई वा खानेपानी आयोजना निर्माण हुँदा आउने संभावित सबालहरु

देशको आवश्यकता अनुसार प्राथमिकताको आधारमा हाल निर्माण भएका जलविद्युत आयोजनाहरु भन्दा माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा अन्तर जलाधार/अन्तर बेसीन प्रकृतिका आयोजनाहरु निर्माण हुँदा एक जलाधार क्षेत्रको पानी अर्को जलाधार क्षेत्रमा जाँदा साविकको जलाधार क्षेत्र पथान्तरण गरिएको जलको उपयोगबाट

दीर्घकालीन रूपमा बन्चित हुन पुग्छ भने नयाँ जलाधार क्षेत्रले पानीको बहुउपयोगबाट विभिन्न रूपमा लाभ लिन पुग्दछ । उदाहरणको लागि नेपाल सरकारले निर्माण गर्ने प्राथमिकतामा राखेको उत्तरगंगा जलाशययुक्त आयोजनाको निर्माण भएको अवस्थामा भेरी नदी बेसीनले उत्तरगंगाबाट पथान्तरण गरिएको जल उपयोगबाट बन्चित हुन पुग्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा विद्युत विकास विभागबाट अनुमति लिई सबै वा निर्माणको क्रममा रहेका जलविद्युत आयोजनाहरूलाई प्रत्यक्ष रूपमा उक्त पानी बराबरको ऊर्जा उत्पादनमा हानी पुग्छ भने तल्लो तटीय क्षेत्रमा हिउँदको समयमा सिंचाईको लागि समेत समस्या हुन सक्छ ।

यसै गरी एउटा बेसीनबाट अर्को बेसीनमा जल पथान्तरण हुँदा उत्तरगंगा जलाशययुक्त आयोजनाबाट कालीगण्डकी नदी बेसीनमा निर्माण भएका जलविद्युत केन्द्रहरूको विद्युत उत्पादनमा बृद्धि हुनुका साथै नदी किनारामा सिंचाई एवम् पानीको अन्य उपयोगको नयाँ अवसर सृजना हुन्छ । यो बिषय समेत बहुआयामिक बिषय भएकोले यहाँ सामान्य बिषय प्रवेश मात्र गरिएको छ ।

माथि उल्लेख गरिएका बाहेक पनि पानीको बहुउपयोगको सन्दर्भमा विभिन्न सबालहरू आउन सक्दछन् । पानीको बाँडफाँड सम्बन्धी बिषय अत्यन्त जटिल बिषय भएकोले कुनै पनि जलविद्युत आयोजनाहरू वा अन्य आयोजनाहरू निर्माण हुन अगावै यस्ता संभावित विवादहरूलाई न्यायोचित ढंगबाट समाधान गर्ने विधि र मापदण्ड सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरूको बीचमा व्यापक छलफल गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ । यसो गर्दा भविष्यमा आउन सक्ने पानीको बाँडफाँड र उपयोग सम्बन्धी विवादलाई समाधान गर्न सहज हुन्छ ।

परिच्छेद आठ: जलविद्युत आयोजनाको स्थलगत अवलोकन

अध्ययन अवधिमा कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र (१४४ मेगावाट) र आँधीखोला जलविद्युत केन्द्र (९.४ मेगावाट) को स्थलगत अध्ययन अवलोकन भ्रमण गर्दा प्राप्त भएका केही विवरणहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र

- (१) जडित क्षमता १४४ मेगावाट, स्याङ्जा जिल्लामा अवस्थित र हालसम्म नेपालमा निर्माण भएका जलविद्युत केन्द्रहरु मध्ये सबैभन्दा ठूलो जलविद्युत केन्द्र रहेको ।
- (२) जलविद्युत केन्द्रको माथिल्लो डुबान क्षेत्र पर्वतको सेतीबेणी बजार देखि कालीगण्डकी नदी र बडिगाडको संगमस्थल रुद्रबेणीसम्मको नदी किनारा, ड्याम साईट र पावरहाउस क्षेत्रको स्थलगत अवलोकन गरिएको ।
- (३) रोयल्टी बाँडफाँडका सूचकहरुको आधारमा रोयल्टी बाँडफाँडमा प्रत्यक्षरअप्रत्यक्ष रुपमा पर्वत (बिहादी गापा), गुल्मी (कालीगण्डकी गापा, सत्यवती गापा र रुरु गापा), पाल्पा (तानसेन नपा र बगनासकाली गापा) र स्याङ्जा (कालीगण्डकी गापा र गल्याङ नपा) गरी ८ वटा स्थानीय तहहरु पर्ने देखिएको ।
- (४) विद्युत बिकास विभागको जलविद्युत उत्पादन अनुमतिपत्रमा पाल्पा जिल्लाको रिब्दिकोट गाउँपालिका र पर्वत जिल्लाको पैयुँकोट गाउँपालिका चारकिल्ला भित्र पर्ने देखिएता पनि स्थलगत अवलोकन गर्दा उक्त स्थानीय तहहरु नदी किनारामा परेको देखिएन ।
- (५) कालीगण्डकी नदीको दुबै किनाराबाट कालीगण्डकी कोरिडोर लगायतका सडकहरु निर्माण गर्दा सडक किनाराबाट ढुंगा, गिटी, बालुवा जलाशयमा भर्न गई जलाशयको भण्डारण क्षमता (Storage Capacity) कम हुँदै गएको जानकारी जलविद्युत केन्द्रबाट प्राप्त भएको ।
- (६) रोयल्टी बाँडफाँडका सूचकहरुमा सम्बन्धित स्थानीय तहमा विद्युत पूर्वाधार निर्माण भएको जग्गाको क्षेत्रफल,प्रत्यक्ष बिस्थापित भएका घरधुरीहरुको संख्या, एउटै वडाले नदीको उपल्लो,तल्लो तटमा दुवैतिर समेटिएको अवस्थामा नदी बहाव क्षेत्रको दूरीको आधारमा एवं प्रमुख संरचना रहेका स्थानीय तहहरुले रोयल्टी बाँडफाँडमा बढी भार पाउने पर्ने सुझाव कालीगण्डकी गाउँपालिका स्याङ्जाबाट प्राप्त भएको ।
- (७) रोयल्टी बाँडफाँडबाट प्राप्त भएको रकम सम्बन्धित स्थानीय तहका प्रमुख प्राथमिकताका क्षेत्रका कार्यक्रमहरुमा खर्च गर्ने गरिएको जानकारी प्राप्त भएको ।
- (८) कालीगण्डकी जलविद्युत केन्द्रका केन्द्र प्रमुख एवं कर्मचारीहरु, कालीगण्डकी गाउँपालिकाका अध्यक्ष र गल्याङ नगरपालिकाका प्रमुख सहितको अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रम पावरहाउसको प्रांगणमा संचालन गरी सुझावहरु संकलन गरिएको ।
- (९) आयोगको तर्फबाट प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी बाँडफाँड तथा परिचालन सम्बन्धी बिषयहरु जानकारी गराईएको ।

आँधीखोला जलविद्युत केन्द्र

- (१) स्याङ्जा जिल्लाको गल्याङ नगरपालिकामा अवस्थित र वि.स. २०४७ सालमा निर्माण भई हाल ९.४ मेगावाट जडित क्षमतामा संचालनमा रहेको
- (२) जलविद्युत गृह जमिन सतहबाट २३४ मिटर तल जमिन भित्र रहेको ।
- (३) स्याङ्जा र पाल्पा जिल्लाका करीब ३८००० घरधुरीहरुलाई सोही केन्द्रबाट विद्युतीकरण भई विद्युत महसुल पनि सम्बन्धित केन्द्रले नै संकलन गर्ने गरेको जानकारी प्राप्त भएको ।
- (४) यो आयोजनाबाट (बर्षादको समयमा ६८८ लिटर प्रति सेकेण्ड र हिउँदको समयमा ३०० लिटर प्रति सेकेण्ड) स्याङ्जा र पाल्पा जिल्लाको करीब ३६० हेक्टर जमिनमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराईएको जानकारी प्राप्त भएको ।
- (५) सिंचाई पूर्वाधारहरु निर्माण गर्ने समयमा स्थानीय जनताले गरेको श्रम योगदानमा आधारित शेयर सिष्टमको आधारमा सिंचाई गर्ने गरिएको ।
- (६) आँधीखोला जलविद्युत केन्द्रको मुहान देखि टेलरेससम्म नदीको प्राकृतिक बहाव क्षेत्रको लम्बाई करीब ७१ किमि रहेको र करीब २.६ किमि सुरुङ मार्फत पानी फर्काई विद्युत उत्पादन गर्दा यस आयोजनाको मुहान देखि कालीगण्डकी जलविद्युत केन्द्रको जलाशयसम्म (करीब १२.४ किमि) मा पर्ने स्याङ्जा जिल्लाका गल्याङ नपा वडा नं २,३,४,५,७ र कालीगण्डकी गाउँपालिकाका वडा नं ५, ६ र ७ का किनारा क्षेत्र प्रभावित भएको देखिएको ।
- (७) आँधीखोला जलविद्युत केन्द्रको मुहान क्षेत्र, सुरुङ मार्ग र पावरहाउस क्षेत्रको अवलोकन गरी यस केन्द्रका केन्द्र प्रमुख एवं कर्मचारीहरूसँग रोयल्टी बाँडफाँड तथा परिचालन सम्बन्धी बिषयहरु जानकारी गराईएको ।

अनुभूत गरिएका केही सबालहरु

जलविद्युत आयोजनाहरुको स्थलगत अवलोकन गर्दा अनुभूत गरिएका केही सबालहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

- (१) जलविद्युत आयोजनाको बाँध स्थलदेखि माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा सडक निर्माण गर्दा ढुंगा, माटो, गिटी, बालुवा नदीमा भर्न गई जलाशयको भण्डारण क्षमता (**Storage Capacity**) कम हुँदै जाने जोखिम देखिएकोले सडक खन्दा निस्कने ढुंगा, माटो, गिटी, बालुवा आदिलाई बर्षादको समयमा समेत नदी किनारामा नभर्ने गरी बायो ईन्जिनियरिङ र सिभिल ईन्जिनियरिङका विभिन्न विधिहरु प्रयोग गरी निर्माण कार्य गर्नुपर्ने देखिएको ।
- (२) प्राकृतिक स्रोतको परिचालनबाट प्राप्त हुने रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धमा सम्बन्धित प्रदेश एवं सम्बन्धित स्थानीय तहहरुलाई अभिमुखीकरण गर्नुपर्ने देखिएको ।
- (३) रोयल्टी बाँडफाँडबाट प्राप्त रकमलाई सम्बन्धित प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र दीगो व्यवस्थापनका क्षेत्रमा परिचालन गर्न सम्बन्धित प्रदेश तथा स्थानीय तहहरुले मापदण्ड बनाई परिचालन गर्न सुझाव दिनुपर्ने अनुभूत गरिएको ।

स्थलगत अध्ययनसँग सम्बन्धित फोटोहरु अनुसूचि ६ मा समावेश गरिएको छ ।

परिच्छेद नौ : प्रसारण लाईन सम्बन्धी सबालहरु

पृष्ठभूमि :

नेपालमा जलविद्युत उत्पादनको व्यापक संभावना रहेको एवम् नेपाल सरकारले समेत जलविद्युत उत्पादनलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै गएको सन्दर्भमा पछिल्ला केही वर्षहरूमा जलविद्युत आयोजनाहरूको निर्माणको क्रमले व्यापकता पाउँदै गरेको देखिन्छ। विद्युत विकास विभागको तथ्यांक अनुसार आर्थिक वर्ष २०७८ साल बैशाख मसान्तसम्ममा हाल नेपालमा रोयल्टी प्राप्त हुने जलविद्युत केन्द्रहरूको संख्या ९८ रहेको छ। विद्युत विकास विभागको मे ६, २०२१ को तथ्यांक अनुसार हाल एक मेगावाट भन्दा माथिका २१५ वटा जलविद्युत आयोजनाहरू (७३९७.४८ मेगावाट) निर्माणाको क्रममा रहेका छन्। यसबाहेक ९०० मेगावाट क्षमताको अरुण तेस्रो जलविद्युत आयोजना समेत निर्माणको क्रममा रहेको छ। यसैगरी यस अवधिमा सभै अनुमति प्राप्त जलविद्युत आयोजनाको संख्या २२९ (कुल क्षमता : १५३९८.०१) रहेको छ। ९०० मेगावाट क्षमताको अपर कर्णाली जलविद्युत आयोजना र २०० मेगावाट क्षमताको तमोर स्टोरेज समेत अध्ययनको क्रममा रहेका छन्। यस बाहेक पनि नेपालका विभिन्न नदीहरूबाट ठूलो संख्यामा जलविद्युत उत्पादन गर्न सकिने संभावना रहेको छ।

जलविद्युत आयोजनाहरूको निर्माणले तीव्रता पाईरहेको र नेपालमा जलविद्युत उत्पादनको व्यापक संभावना रहेको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकारले यसरी उत्पादन हुने जलविद्युतलाई राष्ट्रिय प्रसारण लाईन एवम् अन्तरदेशीय प्रसारण लाईनबाट भारत, बंगलादेश र चीन जस्ता देशहरूमा विद्युत निर्यात गर्ने लक्ष्यका साथ प्रसारण लाईन निर्माण सम्बन्धी विभिन्न अध्ययन समेत गरेको देखिन्छ। जलविद्युत आयोजनाहरूबाट उत्पादन हुने विद्युतलाई बजारसम्म पुर्याउनको लागि सबस्टेशनहरूको निर्माण, उच्च भारमा आधारित प्रसारण लाईनको निर्माण एवम् विद्युतलाई वितरण गर्ने तहसम्म पुर्याउँदा बृहत जमिन क्षेत्र ओगट्ने गर्दछ। यस्ता जमिन क्षेत्रहरू कतिपय सरकारी जग्गाहरू रहेका र कतिपय निजी जग्गा समेत पर्दछन्। ठूलो जमिन क्षेत्र विद्युत प्रसारण लाईनले ओगट्ने एवम् प्रसारण लाईनमा पर्ने जग्गाबाट सम्बन्धित जग्गाधनीहरूलाई हाल आंशिक मात्र क्षतिपूर्ति दिएको अवस्थाले गर्दा जनस्तरबाट समेत आयोगमा विद्युतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी प्रसारण लाईनबाट प्रभावित जग्गाधनी एवम् समुदायलाई समेत दिनुपर्ने आवाज आयोगमा हुने विभिन्न छलफलहरूमा सरकारका निकायहरूले उठाउँदै समेत आएका छन्।

यसरी उच्च भारमा आधारित प्रसारण लाईनहरूको निर्माणबाट सम्बन्धित जग्गाधनी र स्थानीय समुदायलाई परेको नकरात्मक प्रभावलाई उपयुक्त विधिबाट सम्बोधन गर्नुपर्छ भन्ने मान्यतामा आयोग समेत प्रष्ट रहेको देखिन्छ। त्यसैले यस सन्दर्भलाई मध्यनजर गर्दै प्रसारण लाईन सँग सम्बन्धित विभिन्न बिषयहरू एवम् संभावित समस्या समाधानका उपायहरूको बारेमा यस अध्ययनमा चर्चा गरिएको छ।

प्रसारण लाईन सम्बन्धी अध्ययनहरू

नेपाल सरकारले नेपालको राष्ट्रिय प्रसारण लाईन र अन्तरदेशीय प्रसारण लाईन निर्माणको लागि विभिन्न अध्ययनहरू गरेको देखिन्छ। नेपाल सरकार र विभिन्न संघ संस्थाहरूले विद्युत प्रसारण लाईनको निर्माण र

विद्युत प्रसारण लाईनको सन्दर्भमा नेपाल सरकारबाट सम्बन्धित जग्गाधनीहरु एवम् समुदायलाई दिनुपर्ने क्षतीपूर्ति एवम् लाभ बाँडफाँड सम्बन्धी उपलब्ध केही महत्वपूर्ण अध्ययन प्रतिवेदनहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

- (1) Transmission System Development Plan (TSDP), July 2018 and announced a plan to develop 132 kV or higher voltage transmission and distribution line network networks by 2040.
- (2) Data Collection Survey on Transmission and Distribution Network Development in Nepal, Final Report, July 2019, Japan International Cooperation Agency (JICA) NEWJEC Inc.The Kansai Electric Power Co., Inc.
- (3) "Transmission System Master Plan of NEA" (TSMP), 2015
- (4) Integrated Master Plan for Evacuation of Power from Hydro Projects in Nepal" (IMP), 2016
- (5) Investing in Right of Way (International Best Practices to Secure Community Consent for Transmission Lines in Nepal), November 2019 by Lawyers Association for Human Rights of Nepalese Indigenous Peoples, Kathmandu Nepal
- (6) International Best Practice for High Voltage Transmission Lines , Free Prior and Informed Consent and Rights Forum (FPIC), Lamjung District, Nepal

प्रयोगमा रहेका प्रसारण एवम् वितरण लाईनहरु

हाल नेपालमा विद्युत प्रसारण र वितरणमा विभिन्न भार क्षमताका प्रसारण एवम् वितरण लाईनहरु प्रयोगमा रहेका छन् । प्रसारण लाईन र वितरण लाईन यसप्रकार रहेका छन् ।

प्रसारण लाईन

सामान्यतया जलविद्युत केन्द्रबाट विद्युत वितरण गर्ने प्रयोजनको लागि स्थापना गरिएका सबस्टेशनहरु सम्मको जालोलाई प्रसारण लाईन मान्ने गरिन्छ । हाल नेपालमा प्रयोगमा रहेका प्रसारण लाईनहरु ११ केभी, ३३ केभी, ६६ केभी, १३२ केभी, २२० केभी र ४०० केभी प्रसारण लाईनहरु हुन् । विद्युत उत्पादन केन्द्र देखि विद्युतको बजार क्षेत्रसम्म यस्ता प्रसारण लाईनहरु सडक संजाल जस्तै गरेर देशव्यापी रुपमा जाने भएकोले जमिनको ठूलो हिस्सालाई प्रत्यक्ष एवम् अप्रत्यक्ष रुपमा ओगटेका हुन्छन् । त्यसैले प्रसारण लाईनको प्रभावको जालो बृहत रहेको हुन्छ ।

प्रसारण प्रणाली बिकास योजना (Transmission System Development Plan) को अध्ययन अनुसार सन् २०४० सम्ममा नेपालमा निर्माण गर्नुपर्ने १३२ केभी, २२० केभी र ४०० केभी प्रसारण लाईनको कुल लम्बाई यस प्रकार रहेनेछ ।

भोल्टेज (केभी)	प्रसारण लाईनको लम्बाई (किमी)	सबस्टेशनहरुको संख्या
४००	३१९२	४०
२२०	११६०	१९
१३२	२५१५	१४
कुल	६८६७	७३

यसैगरी सन् २०४० सम्म नेपालका विभिन्न स्थानहरूमा ४० वटा ४०० केभी सबस्टेशन र १९ वटा २२० केभी सबस्टेशनको समेत निर्माण हुनेछन् ।

वितरण लाईन

सामान्यतया विद्युत वितरणको लागि जोडिएका ट्रान्सफर्मरबाट सम्बन्धित उद्योगहरू वा गाउँ शहरहरूमा निर्माण हुने २३०/४०० भोल्ट लाईन, ११ केभी लाईन वा ३३ केभी लाईनसम्मलाई समेत वितरण लाईन मान्ने गरिन्छ । यस्ता विद्युत वितरण लाईनहरूबाट समेत जमिनको ठूलो हिस्सा प्रयोग हुने भएकोले सम्बन्धित जग्गाधनी वा समुदायलाई यसले प्रभाव पारेको हुन्छ ।

प्रसारण एवम् वितरण लाईन निर्माणमा संलग्न सरकारी निकायहरू

राष्ट्रिय प्रसारण लाईन, अन्तरदेशीय प्रसारण लाईन एवम् वितरण लाईन निर्माणको लागि योजना निर्माण देखि आयोजना कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित सरकारी निकायहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

(१) ऊर्जा जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय

(२) जल तथा ऊर्जा आयोग

(३) नेपाल विद्युत नियमन आयोग

(४) विद्युत विकास विभाग

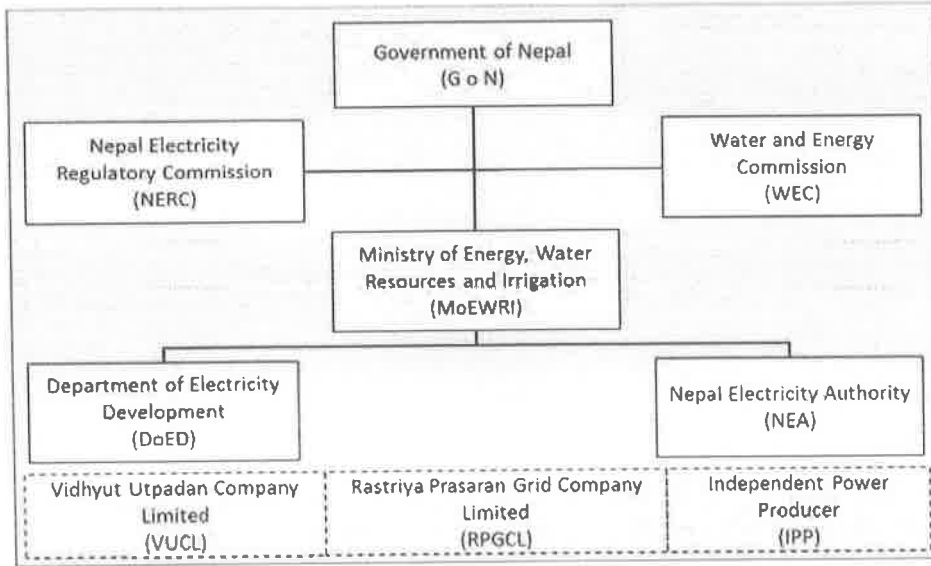
(५) नेपाल विद्युत प्राधिकरण

(६) विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड

(७) राष्ट्रिय प्रसारण ग्रिड कम्पनी लिमिटेड

(८) निजी विद्युत उत्पादक कम्पनीहरू

यस बाहेक पनि सम्बन्धित आयोजनाहरू निर्माण (उच्च भारमा आधारित प्रसारण लाईन :राष्ट्रिय प्रसारण लाईन र अन्तरदेशीय प्रसारण लाईन निर्माण) को लागि विभिन्न दातृ निकायहरू एवम् अन्य सरकारी एवम् गैर सरकारी संघ संस्थाहरू समेत संलग्न रहेको छन् ।

चित्र: नेपालका सम्बन्धित सरकारी एवम् निजी क्षेत्रहरूको विवरण

क्षतीपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था

हालसम्म निर्माण भएका विद्युत प्रसारण लाईनहरूमा नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट निम्नानुसार क्षतीपूर्ति उपलब्ध गराएको देखिन्छ ।

- (१) प्रसारण टावरले ओगट्ने जग्गाको लागि बजार मुल्य बराबरको क्षतीपूर्ति वितरण गर्ने गरिएको देखिन्छ ।
 - (२) प्रसारण लाईनको दायाँ र बायाँ Right of Way मा पर्ने जग्गाहरूको लागि १० देखि २० प्रतिशतसम्म क्षतीपूर्ति वितरण गर्ने गरिएको देखिन्छ ।
- खिम्ती ढल्केबर प्रसारण लाईनको निर्माण गर्दा सिन्धुली खण्डको ३.८५ किलोमिटर लाईनमा बजार मुल्य बराबरको क्षतीपूर्ति दिएको देखिन्छ ।
- बिशेष गरी क्षतीपूर्ति वितरणको सन्दर्भमा प्रसारण लाईनमा एवम् प्रसारण लाईनको दायाँ बायाँ पर्ने जग्गाधनीहरूबाट निरन्तर गुनासो प्राप्त हुँदै आएको देखिन्छ ।

प्रसारण लाईनबाट पर्ने प्रत्यक्ष प्रभावहरू

प्रसारण लाईन निर्माणबाट पर्ने केही प्रभावहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

- (१) सबस्टेशन निर्माण हुँदा सम्बन्धित स्थानीय तहमा उल्लेख्य जमिन सम्बन्धित समुदायको लागि प्रयोग बिहिन हुन्छ ।
- (२) विद्युत प्रसारण लाईन निर्माणको लागि ठूला ठूला टावरहरू निर्माण हुँदा टावर बन्ने भागको जमिन प्रयोग बिहिन हुन जान्छ ।

(३) विद्युत प्रसारण लाईनको मुनी पर्ने जमिन बालीनाली, बसोबास वा अन्य प्रयोजनको लागि खासै प्रयोग गर्नु जोखिमपूर्ण हुन्छ भने कतिपय सन्दर्भमा प्रयोग बिहिन हुन पुग्छ ।

(४) विद्युत प्रसारण लाईनको दायाँ बायाँ Right of Way मा पर्ने जमिनहरु समेत बालीनाली, बसोबास वा अन्य प्रयोजनको लागि जोखिमपूर्ण हुन्छ ।

प्रसारण लाईन सम्बन्धी महत्वपूर्ण सबालहरु

नेपालमा प्रसारण लाईन सम्बन्धी गरिएका विभिन्न प्रतिवेदनहरुको अध्ययन एवम् सम्बन्धित क्षेत्रका विषयगत विज्ञहरुसँग सुझाव लिँदा प्राप्त भएका केही महत्वपूर्ण सबालहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

(१) सबस्टेशन, विद्युत टावर र प्रसारण लाईन भन्दा तल एवम् दायाँ बायाँ Right of Way मा पर्ने जग्गाहरुको उचित क्षतिपूर्तिको व्यवस्था ।

(२) बनजंगल क्षेत्रमा विद्युत प्रसारण लाईनको निर्माण

(३) प्रसारण लाईनबाट समुदायले प्राप्त गर्ने लाभ र यसको वितरण

(४) प्रसारण लाईनको योजना निर्माण, क्षतिपूर्ति, लाभ निर्धारण एवम् वातावरणीय प्रभाव सम्बन्धमा सम्बन्धित समुदायको सहभागिता ।

(५) प्रसारण लाईन सम्बन्धी विवादहरु र यसको निराकरण

समुदायका अपेक्षाहरु

International Best Practice for High Voltage Transmission Lines , Free Prior and Informed Consent and Rights Forum (FPIC), Lamjung District, Nepal को अध्ययन अनुसार प्रभावित समुदायको सरकार समक्ष निम्नानुसारका अपेक्षाहरु रहेको देखिन्छ ।

(१) न्यूनतम बजार मूल्य अनुसार क्षतिपूर्ति सम्बन्धित जग्गाधनीले प्राप्त गर्ने व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(२) सम्बन्धित जग्गा धनीको स्वीकृतिमा मात्रै जग्गा अधिकरण हुने व्यवस्था मिलाउनपर्ने ।

(३) प्रसारण लाईनबाट प्रभावित क्षेत्रका जनताहरुको लागि निरन्तर लाभ प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने ।

(४) प्रसारण लाईन निर्माणबाट प्रत्यक्ष एवम् अप्रत्यक्ष रुपमा परेका प्रभाव एवम् समस्या समाधानको लागि स्पष्ट कानूनी व्यवस्था हुनुपर्ने ।

प्रसारण लाईनमा क्षतीपूर्ति सम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय अभ्यास

प्रसारण लाईनको क्षतीपूर्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी निम्नानुसारको अन्तरराष्ट्रिय अभ्यास रहेको देखिन्छ ।

Project/Utility, Jurisdiction	% of Market Value
Manitoba-Minnesota Transmission Project, Manitoba, Canada	150%
Grain Belt Express, Illinois, USA 2016	110%
Nextra Energy, Texas, USA	>100%
Albertal PowerLine, Alberta, Canada	100%
Heartland Transmission Project, Alberta, Canada	100%
Clean Line, Arkansas, USA 2015	100%
Plains & Eastern Clean Line, Oklahoma, USA 2016	100%
Lao DPR: Northern GMS Power Transmission Project 2014	100%

Source: Investing in Right of Way (International Best Practices to Secure Community Consent for Transmission Lines in Nepal), November 2019

प्रसारण लाईनको Right of Way मा अन्तरराष्ट्रिय अभ्यास

उच्च भारमा आधारित प्रसारण लाईनको निर्माण गर्दा निम्नानुसारको Right of Way कायम गरको देखिन्छ ।

Project/Utility, Jurisdiction, Country, Region	Year	RoW Width
France	N/A	200 m
Manitoba Hydro, Manitoba, Canada	2017	80-100 m
Minnesota Power, Minnesota, USA	2016	61 m
Clean Line, Arkansas, USA	2015/16	46-61 m
Plains and Eastern Clean Line, Oklahoma, USA	2016	46-61 m
Grain Belt Express Clean Line, Illinois, USA	2016	46-61 m
Austria	2003	60 m
AltaLink, Alberta, Canada	2010	60 m
Southline, Arizona and New Mexico, USA	2014	46 m
Slovenia, Europe	2003	46 m

Source: Investing in Right of Way (International Best Practices to Secure Community Consent for Transmission Lines in Nepal), November 2019

क्षतीपूर्ति सम्बन्धमा अन्तरराष्ट्रिय अभ्यास

क्षतीपूर्ति सम्बन्धमा विभिन्न देशहरूमा निम्नानुसारको व्यवस्था रहेको देखिन्छ ।

Country-Utility	Amount	Types of Projects	Process
Germany-50 Hertz	€40,000/km of Line	The money is paid into the general operating budget of the local council, with an understanding it will go to public parks, social welfare, youth welfare, public libraries, building and upkeep of regional roads, and financial support for cultural	Payments are made directly into the operating budgets of the county/Parish Council. 50 Hertz plays no role in deciding how the community spends the money.

		activities.	
France-RTE	8% of Total Project Cost for Lines below 400 kV; 10% for >400 kV	Money is provided for the following uses: enhancement of the landscape, heritage, tourism, sustainable development actions and field for the undergrounding of existing electrical or telephone networks.	The local Prefet (Local government representative) organizes and negotiates on behalf of the community whilst distributing the money amongst the various communities. Money is directed by specialist committees set up by the Prefet.
Italy-Terna	6% of Total Project Costs	So far, have funded: playgrounds, streetlights, pedestrian/cycling paths, the restoration of public schools and cultural/artistic heritage.	Terna provides a guiding list of projects that it will fund, with the specific projects to be funded jointly agreed upon. It sign agreements with Regions, Provinces, and Municipalities.
Ireland-ElrGrid	€15,000/Km made available on initial pilot fund.	The four areas identified include: Employment, Education, Environment and Community Facilities	Part of the fund is to be managed by the local authority (small grants) with larger, regional grants managed by "The Community Foundation for Ireland"(a grant managed NGO).

Source: Investing in Right of Way (International Best Practices to Secure Community Consent for Transmission Lines in Nepal), November 2019

व्यवस्थित क्षतीपूर्ति एवम् लाभ वितरणको लागि चाल्न सकिने विभिन्न उपायहरू

Investing in Right of Way (International Best Practices to Secure Community Consent for Transmission Lines in Nepal), November 2019 सम्बन्धी प्रतिवेदनको अध्ययन गर्दा प्रसारण लाईनसँग सम्बन्धित समस्याहरूलाई दीर्घकालीन रूपमा समाधान गर्नको लागि देहाय बमोजिमका उपायहरू अबलम्बन गर्न सकिन्छ ।

(क) जग्गाको न्यायोचित मुल्यांकनका आधारमा प्रसारण लाईनको Right of Way मा पर्ने जग्गाको न्यूनतम शत प्रतिशत क्षतीपूर्ति दिने व्यवस्था मिलाउनु आवश्यक देखिन्छ ।

(ख) प्रसारण लाईन निर्माणको अवधिमा सम्बन्धित जग्गा धनीहरूले जग्गाको उपयोग गर्न नपाउँदा हुन गएको क्षतीको मुल्यांकनको आधारमा थप क्षतीपूर्ति दिनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

(ग) प्रसारण लाईनको Right of Way सम्मको जग्गा अधिकरण गर्दा प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित हुने स्थानीय समुदायहरूलाई जलविद्युत आयोजनाको शेयरमा न्यूनतम लाभ सुनिश्चितता सहितको विशेष अग्राधिकार दिने व्यवस्था मिलाउनु उपयुक्त विधि हुन सक्छ ।

(घ) सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्र देखि नजिकैमा रहेको सबस्टेशनसम्मको प्रसारण लाईनको हकमा जलविद्युत रोयल्टीबाट प्राप्त हुने रकमको हिस्सा प्रसारण लाईनले प्रत्यक्ष नकरात्मक प्रभाव पारेका समुदायको सामाजिक आर्थिक बिकासको लागि खर्च गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । यस बाहेक सम्बन्धित जलविद्युत आयोजनाले बार्षिक रुपमा सामाजिक उत्तरदायित्व अर्न्तगत गरिने खर्चको हिस्साबाट यस्तो प्रभावमा परेका समुदायको बिकासको लागि खर्च गर्नु सान्दर्भिक हुन जाने देखिन्छ । जलविद्युत उत्पादनबाट प्राप्त हुने रोयल्टीलाई अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ मा भएको ५०/२५/२५ (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) को व्यवस्थालाई ४०/२०/२०/२० (संघ, प्रदेश, स्थानीय तह र प्रसारण लाईन) को आधारमा वितरण गर्दा न्यायोचित हुने देखिन्छ ।

(ङ) सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रबाट नजिकैको सबस्टेशन भन्दा बाहिर पर्ने राष्ट्रिय प्रसारण लाईन एवम् अन्तरदेशीय प्रसारण लाईनहरुबाट प्रत्यक्ष रुपमा प्रभावित हुने जग्गाधनीहरुको लागि क्षतीपूर्ति एवम् नकरात्मक प्रभाव पर्ने समुदायको लागि आर्थिक लाभको सुनिश्चितताको लागि नेपाल सरकारको तर्फबाट अलग्गै बिशेष व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

जलविद्युत केन्द्रहरुबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको हिस्सा अर्न्तगत प्रसारण लाईनको कारणले प्रभावमा परेका समुदायहरुको लागि लाभ वितरणको लागि सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्र देखि नजिकैका सबस्टेशनहरुसम्मको कुल दुरीको अनुपातमा सम्बन्धित स्थानीय तहमा परेको लम्बाईलाई आधार मानेर हिस्सा वितरणको लागि गर्न सकिन्छ ।

परिच्छेद दश : अध्ययनको निष्कर्ष र सुभावहरू

यस अध्ययनका निम्नानुसारका निष्कर्ष एवम् सुभावहरू रहेका छन् ।

निष्कर्षहरू :

निष्कर्षहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

- (१) जलविद्युत आयोजनाको सर्वेक्षण एवम् अध्ययन, जग्गा अधिकरण, आयोजनाको निर्माण एवम् सम्बन्धित आयोजना आयोजना चक्रसम्म सञ्चालनको क्रममा प्रभावित क्षेत्रका समुदायको हीत अनुकूल क्षतीपूर्तिको व्यवस्था, वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्य, स्थानीय बिकासको लागि निरन्तर सामाजिक उत्तरदायित्व बहन, प्रभावित जनताको पुनःबासको व्यवस्था, रोजगारीको व्यवस्थाका साथै विद्युत ऐन २०४९ बमोजिम रोयल्टी समेत हाल संचालनमा रहेका जलविद्युत केन्द्रहरूबाट प्राप्त हुँदै आएको देखिन्छ ।
- (२) जलविद्युत केन्द्रहरूबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको समन्यायिक वितरणका लागि नेपालको संविधान २०७२ र त्यसपछि बनेका राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, आयोगबाट गरिएका विभिन्न अध्ययन र सिफारिसहरूका आधारबाट मापनयोग्य सूचकहरूको उचित प्रयोग भई रोयल्टीको बाँडफाँड भएको देखिन्छ ।
- (३) लाभ एवम् रोयल्टी वितरण सम्बन्धी विभिन्न देशहरूले गरेको अभ्यास सम्बन्धी प्रतिवेदनहरूको अध्ययन गर्दा मुलभूत रूपमा रोयल्टी वार्षिक विद्युत उत्पादनको निश्चित प्रतिशत रकमको रूपमा लिने गरिएको देखिन्छ ।
- (४) संघीयता कार्यान्वयनमा रहेका देशहरूको रोयल्टी वितरणको अभ्यास देश अनुसार फरक फरक रहेको देखिएता पनि प्रचुर मात्रामा विद्युत उत्पादन गर्ने ब्राजिल लगायतका देशहरूमा नेपालसँग मिल्दोजुल्दो तरिकाले लाभ वितरण गर्ने गरेको देखिन्छ ।
- (५) अमेरिका र क्यानडा लगायतका देशहरूमा प्रभाव मापन भन्दा पनि प्राकृतिक स्रोतको दीगो संरक्षण र प्रवर्द्धनलाई जोड दिई अलग अलग प्रान्तहरूमा समेत अलग अलग विधिबाट रोयल्टी वितरण भएको देखिन्छ ।
- (६) जलविद्युत आयोजनाको प्रभाव सामान्यतया नदी बेसीनमा आधारित हुने विश्वव्यापी मान्यता रहेको देखिन्छ । प्रभावित क्षेत्रका समुदायको बस्ती स्थानान्तरण, प्रसारण लाईनको निर्माण, आयोजना निर्माण सामग्रीको स्रोत एवम् आयोजनाको लागि पहुँच मार्गको निर्माण, अन्तर जलाधारमा आधारित आयोजना निर्माण जस्ता विषयहरूको कारण प्रभाव क्षेत्र कतिपय आयोजनाहरूको हकमा नदी बेसीन एवम जलाधार क्षेत्र भन्दा बाहिर समेत गएको देखिन्छ ।
- (७) देशव्यापी रूपमा निर्माण भएका जलविद्युत आयोजनाहरूमा एउटै सरल विधिबाट रोयल्टी वितरण गर्ने उद्देश्यका साथ विद्युत विकास विभागले आयोजनाको अध्ययनको लागि जारी गर्ने चारकिल्ला मुलतः सम्बन्धित आयोजनाको खोला, नदी वा जलाशयको माथिल्लो क्षेत्रमा डुबानमा पर्ने उचाई बिन्दु र विद्युत

गृहबाट टेलरेस हुँदै नदीसँगको मिलन विन्दुको उचाईलाई प्रष्ट पार्ने आधारको रूपमा प्रष्ट व्याख्या गरी रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्ने विधि अबलम्बन गरिएको छ ।

(८) अन्तरबेसीन एवम् अन्तरजलाधारमा आधारित जलविद्युत आयोजनाहरूले प्रत्यक्ष रूपमा सुख्खा क्षेत्रको रूपमा प्रभावित हुने स्थानीय तहहरूमा समेत रोयल्टीको हिस्सा प्राप्त हुने विधिको अबलम्बन गरी रोयल्टी वितरणलाई थप वैज्ञानिक एवम् न्यायोचित बनाईएको छ ।

(९) क्यासकेड प्रकृतिका आयोजनाहरू (जस्तै कुलेखानी प्रथम, दोस्रो र तेस्रो) को हकमा जलाशयमा संरचना निर्माण एवम् माथिल्लो तटीय प्रभावलाई रोयल्टीको हिस्सा निर्धारण गर्दा गणना गरी रोयल्टी वितरणको विधिलाई थप न्यायोचित बनाईएको छ ।

(१०) सूचक एवम् उपसूचकहरू मापनयोग्य हुनुपर्ने सन्दर्भलाई मध्यनजर गर्दा मुख्य क्षेत्र र सुख्खा क्षेत्रको प्रभाव मापन, प्रसारण लाईनको प्रभाव मापन र जलाशयमा आधारित एवम् ठूला क्षमताका जलविद्युत आयोजनाहरूको लागि जलाधार क्षेत्रको अनुपातको आधारमा भविष्यमा रोयल्टी वितरणको गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

(११) समन्यायिक लाभको वितरणको लागि तुलनात्मक अध्ययन गर्दा प्रभावलाई दोहोरो गणना नगर्ने विगतको अभ्यास न्यायोचित रहेको देखिन्छ ।

(१२) लाभको वितरणको क्रममा आउन सक्ने संभावित विवादहरू एवम् तीनको संभावित समाधानका उपायहरू प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ ।

(१३) पानीको बहुउपयोगिताको सन्दर्भका केही महत्वपूर्ण सबालहरूलाई यस प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ ।

(१४) प्रसारण लाईनसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रतिवेदनहरूको अध्ययन एवम् विषयगत विज्ञहरूसँग राय सुझाव समेत लिँदा प्रसारण लाईनसँग सम्बन्धित प्रभावले पारेका समस्याहरू समाधानको लागि जग्गाको क्षतीपूर्ति, प्रभावित क्षेत्रका बासिन्दाको लागि समन्यायिक लाभ वितरणको सुनिश्चित गर्नुपर्ने टड्कारो आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

(१५) हाल रोयल्टी प्राप्त भैरहेका ९८ वटा जलविद्युत केन्द्रहरूको सम्बन्धित प्रभावित स्थानीय तह र प्रदेशमा आर्थिक बर्ष २०७७/७८ को रोयल्टी वितरणको लागि नै प्रयोग भएका मापनयोग्य सूचक, उपसूचक एवम् हिस्सा वितरणको भारलाई प्रयोग गरी आर्थिक बर्ष २०७८/७९को रोयल्टी वितरणको हिस्सा निर्धारण भएको छ ।

(१६) चारकिल्लाको थप व्याख्या र मुलतः जलविद्युत आयोजनाको मुख्य प्रभाव नदी बेसीन र जलाधार क्षेत्रको आधारमा हुने मान्यतालाई अबलम्बन गर्दा विगतमा रोयल्टीको हिस्सा प्राप्त गर्दै आएका कतिपय स्थानीय तहहरू यसपटकको सिफारिसमा छुट्टन गएका छन् भने सुख्खा क्षेत्रको थप प्रष्ट व्याख्या गर्दा कतिपय स्थानीय तहहरूले यसपटक रोयल्टीको हिस्सा प्राप्त गरेका छन् ।

सुभाबहरु :

सुभाबहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

(१) रोयल्टीको समन्यायिक वितरण सम्बन्धी बिषय जटील र दूरगामी महत्वको बिषय भएकोले यस बिषयलाई नकरात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नको लागि निरन्तर वैज्ञानिक एवम् समन्यायिक बनाउँदै लैजानुपर्ने देखिन्छ ।

(२) यस अध्ययनबाट प्रभावित मुख्य संरचना क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र, प्रसारण लाईन, जलाशयमा आधारित एवम् ठूला आयोजनाहरुको लागि जलाधार क्षेत्रमा आधारित मापनयोग्य नयाँ सूचक र उपसूचकहरु प्रयोग गर्न सक्ने संभावना देखिएकोले उक्त सूचक र उपसूचकहरु मापन गर्नको लागि चाहिने तथ्यांकहरुको उपलब्धताको लागि आयोगको तर्फबाट थप अध्ययन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(३) नयाँ सूचकहरु हरु थपिएको अवस्थामा हाल अभ्यासमा रहेको सूचक एवम् उपसूचकहरुको भारमा समेत फरक पर्न जाने भएकोले आयोगको तर्फबाट थप छलफल गरी भारको हिस्सा परिमार्जन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(४) रोयल्टीको हिस्सा वितरणको सम्बन्धमा आउन सक्ने संभावित विवादहरुको समाधान, सम्बन्धित सरोकारवालाहरुसँगको निरन्तरको समन्वय, स्थानीय समुदाय र सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रहरुसँगको सुमधुर सम्बन्धको बिकास एवम् रोयल्टी रकम के कसरी खर्च हुने गरेको छ भन्ने सन्दर्भमा निरन्तर संघ, प्रदेश एवम् स्थानीय तहहरुमा छलफल, समन्वय एवम् अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(५) निकट भविष्यमा नै ठूलो संख्यामा नयाँ जलविद्युत आयोजनाहरुबाट समेत रोयल्टी प्राप्त हुने अवस्था रहेकोले समन्यायिक लाभ वितरणको लागि आयोगको तर्फबाट आवश्यक तथ्यांकहरु अध्यावधिक गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(६) प्रसारण लाईनको बिषय दूरगामी महत्वको बिषय भएको सन्दर्भमा राष्ट्रिय प्रसारण लाईनको दीगो बिकास एवम् यसको प्रभाव न्यूनीकरण सम्बन्धी बिस्तृत अध्ययन गरी अबिलम्ब आवश्यक नीतिगत कदमहरु चाल्नुपर्ने देखिन्छ ।

(७) रोयल्टी प्राप्त हुने सबै जलविद्युत आयोजनाहरुको प्रभाव क्षेत्र प्रष्ट हुने गरी अनलाईन जिआईएस प्रणाली तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(८) जलविद्युत आयोजनाहरुमा पानीको बहुउपयोगको सन्दर्भमा समेत विवादहरु देखिन सक्ने भएकोले यस बिषयमा थप अध्ययन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

अनुसुचीहरु

अनुसुची १ : सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रहरुबाट प्रभावित भएका सम्बन्धित स्थानीय तहहरुका वडाहरुको विवरण

अनुसुची २ : जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित स्थानीयहरुले प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्साको विवरण

अनुसुची ३ : जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित प्रदेशहरुले प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्साको विवरण

अनुसुची ४ : आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा समावेश भएका एवं नभएका स्थानीय तहहरुको विवरण

अनुसुची ५ : स्थलगत अनुगमन भ्रमणका केही फोटोहरु

अनुसुची ६ : जलविद्युत आयोजनाहरुको अवस्थिति सम्बन्धी नक्साहरु

अनूसुची १ : सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रहरुबाट प्रभावित भएका
सम्बन्धित स्थानीय तहहरुका वडाहरुको विवरण

सम्बन्धित जलविद्युत केन्द्रहरुबाट प्रभावित भएका सम्बन्धित स्थानीय तहहरुका वडाहरुको विवरण

S.N.	Project Name	Installed Capacity (MW)	District	Local Level Name	Ward No.	Type of Impact
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Galyang Nagarpalika	3	core
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Galyang Nagarpalika	7	surrounding
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Galyang Nagarpalika	11	core
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Galyang Nagarpalika	2	adjoining
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Galyang Nagarpalika	4	adjoining
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Galyang Nagarpalika	5	adjoining
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Galyang Nagarpalika	8	surrounding
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Galyang Nagarpalika	9	surrounding
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Kaligandaki Gaunpalika	5	adjoining
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Kaligandaki Gaunpalika	6	adjoining
1	Andhi Khola	9.4	Syangja	Kaligandaki Gaunpalika	7	adjoining
1	Andhi Khola	9.4	palpa	Ramba Gaunpalika	1	surrounding
2	Ankhu Khola - 1	7	Dhading	Gangajamuna Gaunpalika	3	surrounding
2	Ankhu Khola - 1	7	Dhading	Gangajamuna Gaunpalika	4	surrounding
2	Ankhu Khola - 1	7	Dhading	Netrawati Dabjong Gaunpalika	1	adjoining
2	Ankhu Khola - 1	7	Dhading	Tripura Sundari Gaunpalika	4	core
2	Ankhu Khola - 1	7	Dhading	Tripura Sundari Gaunpalika	7	adjoining
3	Bagmati	22	Lalitpur	Bagmati Gaunpalika	1	adjoining
3	Bagmati	22	Lalitpur	Bagmati Gaunpalika	2	adjoining
3	Bagmati	22	Lalitpur	Bagmati Gaunpalika	4	surrounding
3	Bagmati	22	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	8	core
3	Bagmati	22	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	7	surrounding
3	Bagmati	22	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	3	surrounding
4	Baramchi Khola HPP	4.2	Sindhupalchok	Balefi Gaunpalika	1	adjoining
4	Baramchi Khola HPP	4.2	Sindhupalchok	Balefi Gaunpalika	2	surrounding
4	Baramchi Khola HPP	4.2	Sindhupalchok	Jugal Gaunpalika	5	core
4	Baramchi Khola HPP	4.2	Sindhupalchok	Jugal Gaunpalika	6	adjoining
4	Baramchi Khola HPP	4.2	Sindhupalchok	Jugal Gaunpalika	1	surrounding
5	Bhairab Kund Khola	3	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	1	core
6	Bijayapur-1	4.5	Kaski	Pokhara	1	core

				Mahanagarपालिका		
7	Chake Khola	2.83	Ramechhap	Gokulganga Gaunpalika	1	core
8	Chaku Khola	3	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	5	core
8	Chaku Khola	3	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	4	adjoining
8	Chaku Khola	3	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	1	surrounding
9	Chameliya Khola	30	Baitadi	Dilasaini Gaunpalika	2	adjoining
9	Chameliya Khola	30	Baitadi	Dilasaini Gaunpalika	3	adjoining
9	Chameliya Khola	30	Baitadi	Dilasaini Gaunpalika	5	surrounding
9	Chameliya Khola	30	Darchula	Marma Gaunpalika	6	core
9	Chameliya Khola	30	Darchula	Marma Gaunpalika	3	adjoining
9	Chameliya Khola	30	Darchula	Marma Gaunpalika	2	surrounding
9	Chameliya Khola	30	Darchula	Marma Gaunpalika	4	surrounding
9	Chameliya Khola	30	Darchula	Shailyashikhar Nagarपालिका	1	core
9	Chameliya Khola	30	Darchula	Shailyashikhar Nagarपालिका	2	surrounding
10	Charnawati Khola Hydroelectric Project	3.52	Dolakha	Bhimeshwar Nagarपालिका	5	core
10	Charnawati Khola Hydroelectric Project	3.52	Dolakha	Bhimeshwar Nagarपालिका	7	core
10	Charnawati Khola Hydroelectric Project	3.52	Dolakha	Bhimeshwar Nagarपालिका	8	surrounding
10	Charnawati Khola Hydroelectric Project	3.52	Dolakha	Bhimeshwar Nagarपालिका	9	surrounding
10	Charnawati Khola Hydroelectric Project	3.52	Dolakha	Sailung Gaunpalika	4	adjoining
10	Charnawati Khola Hydroelectric Project	3.52	Dolakha	Sailung Gaunpalika	5	adjoining
10	Charnawati Khola	3.52	Dolakha	Sailung Gaunpalika	6	surrounding

	Hydroelectric Project					
11	Chatara	3.2	Sunsari	Barah Nagarpalika	1	core
11	Chatara	3.2	Sunsari	Barah Nagarpalika	2	core
11	Chatara	3.2	Sunsari	Barah Nagarpalika	7	core
11	Chatara	3.2	Sunsari	Barah Nagarpalika	1	surrounding
11	Chatara	3.2	Udayapur	Belaka Nagarpalika	8	Adjoining
12	Chhandi Khola	2	Lamjung	Dordi Gaunpalika	7	core
13	Chilime	22	Rasuwa	Aamachodingmo Gaunpalika	4	core
13	Chilime	22	Rasuwa	Aamachodingmo Gaunpalika	5	core
13	Chilime	22	Rasuwa	Aamachodingmo Gaunpalika	4	adjoining
13	Chilime	22	Rasuwa	Aamachodingmo Gaunpalika	5	adjoining
13	Chilime	22	Rasuwa	Aamachodingmo Gaunpalika	3	surrounding
13	Chilime	22	Rasuwa	Gosaikunda Gaunpalika	5	core
14	Daram Khola-A	2.5	Baglung	Tara Khola Gaunpalika	2	core
14	Daram Khola-A	2.5	Baglung	Tara Khola Gaunpalika	3	core
14	Daram Khola-A	2.5	Baglung	Tara Khola Gaunpalika	4	core
14	Daram Khola-A	2.5	Baglung	Tara Khola Gaunpalika	2	adjoining
14	Daram Khola-A	2.5	Baglung	Tara Khola Gaunpalika	3	adjoining
14	Daram Khola-A	2.5	Baglung	Tara Khola Gaunpalika	4	adjoining
14	Daram Khola-A	2.5	Baglung	Tara Khola Gaunpalika	1	surrounding
14	Daram Khola-A	2.5	Baglung	Tara Khola Gaunpalika	5	surrounding
15	Daraundi A	6	Gorkha	Ajirkot Gaunpalika	5	core
15	Daraundi A	6	Gorkha	Ajirkot Gaunpalika	4	surrounding
15	Daraundi A	6	Gorkha	Barpak Sulikot Gaunpalika	4	adjoining
15	Daraundi A	6	Gorkha	Barpak Sulikot Gaunpalika	5	adjoining
15	Daraundi A	6	Gorkha	Barpak Sulikot Gaunpalika	2	surrounding
15	Daraundi A	6	Gorkha	Barpak Sulikot Gaunpalika	6	surrounding
15	Daraundi A	6	Gorkha	Siranchok Gaunpalika	8	surrounding
16	Devighat	14.1	Nuwakot	Bidur Nagarpalika	2	core
17	Dwari Khola SHP	3.75	Dailekh	Naumule Gaunpalika	3	core
18	Fewa	1.008	Kaski	Pokhara	17	core

				Mahanagarpalika		
19	Gandak	15	Nawalparasi_E	Binayee Tribeni Gaunpalika	6	core
19	Gandak	15	Nawalparasi_E	Binayee Tribeni Gaunpalika	7	core
19	Gandak	15	Nawalparasi_E	Binayee Tribeni Gaunpalika	6	adjoining
19	Gandak	15	Nawalparasi_E	Binayee Tribeni Gaunpalika	7	adjoining
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Pratappur Gaunpalika	2	core
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Pratappur Gaunpalika	7	core
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Pratappur Gaunpalika	9	core
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Pratappur Gaunpalika	2	adjoining
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Pratappur Gaunpalika	7	adjoining
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Pratappur Gaunpalika	9	adjoining
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Pratappur Gaunpalika	5	surrounding
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Susta Gaunpalika	1	core
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Susta Gaunpalika	2	core
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Susta Gaunpalika	1	adjoining
19	Gandak	15	Nawalparasi_W	Susta Gaunpalika	2	adjoining
20	Ghalemdi Khola	5	Myagdi	Annapurna Gaunpalika	4	core
21	Ghatte Khola	5	Dolakha	Gaurishankar Gaunpalika	7	Core
22	Hewa khola	4.455	Sankhuwasabha	Chainpur Nagarpalika	6	adjoining
22	Hewa khola	4.455	Sankhuwasabha	Chainpur Nagarpalika	5	adjoining
22	Hewa khola	4.455	Sankhuwasabha	Chainpur Nagarpalika	4	surrounding
22	Hewa khola	4.455	Sankhuwasabha	Chainpur Nagarpalika	7	surrounding
22	Hewa khola	4.455	Sankhuwasabha	Panchakhapan Nagarpalika	7	core
22	Hewa khola	4.455	Sankhuwasabha	Panchakhapan Nagarpalika	8	core
22	Hewa khola	4.455	Sankhuwasabha	Panchakhapan Nagarpalika	5	surrounding
22	Hewa khola	4.455	Sankhuwasabha	Panchakhapan Nagarpalika	9	surrounding
23	Hewa Khola A	14.9	Panchthar	Falelung Gaunpalika	1	surrounding
22	Hewa Khola A	14.9	Panchthar	Falelung Gaunpalika	8	surrounding
22	Hewa Khola A	14.9	Panchthar	Hilihang Gaunpalika	6	adjoining
22	Hewa Khola A	14.9	Panchthar	Hilihang Gaunpalika	7	adjoining
22	Hewa Khola A	14.9	Panchthar	Phidim Nagarpalika	10	core
22	Hewa Khola A	14.9	Panchthar	Phidim Nagarpalika	11	core
22	Hewa Khola A	14.9	Panchthar	Phidim Nagarpalika	4	surrounding
24	Indrawati -III	7.5	Sindhupalchok	Melamchi Nagarpalika	9	core
24	Indrawati -III	7.5	Sindhupalchok	Melamchi Nagarpalika	8	adjoining
24	Indrawati -III	7.5	Sindhupalchok	Melamchi Nagarpalika	7	surrounding
24	Indrawati -III	7.5	Sindhupalchok	Melamchi Nagarpalika	10	surrounding
24	Indrawati -III	7.5	Sindhupalchok	Panchpokhari	8	core

				Thangpal Gaunpalika		
24	Indrawati -III	7.5	Sindhupalchok	Panchpokhari Thangpal Gaunpalika	1	adjoining
24	Indrawati -III	7.5	Sindhupalchok	Panchpokhari Thangpal Gaunpalika	2	surrounding
24	Indrawati -III	7.5	Sindhupalchok	Panchpokhari Thangpal Gaunpalika	7	surrounding
25	Iwa Khola	9.9	Taplejung	Sidingba Gaunpalika	4	adjoining
25	Iwa Khola	9.9	Taplejung	Sidingba Gaunpalika	3	surrounding
25	Iwa Khola	9.9	Panchthar	Yangwarak Gaunpalika	4	core
25	Iwa Khola	9.9	Panchthar	Yangwarak Gaunpalika	3	surrounding
25	Iwa Khola	9.9	Panchthar	Yangwarak Gaunpalika	5	surrounding
25	Iwa Khola	9.9	Taplejung	Pathivara Yangwarak Gaunpalika	6	surrounding
26	Jhimruk Khola	12.5	Pyuthan	Airawati Gaunpalika	1	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Pyuthan	Airawati Gaunpalika	2	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Pyuthan	Airawati Gaunpalika	4	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Pyuthan	Airawati Gaunpalika	5	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Pyuthan	Airawati Gaunpalika	6	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Arghakhanchi	Bhumikasthan Nagarpalika	5	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Arghakhanchi	Bhumikasthan Nagarpalika	6	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Arghakhanchi	Bhumikasthan Nagarpalika	7	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Arghakhanchi	Bhumikasthan Nagarpalika	10	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Pyuthan	Mallarani Gaunpalika	5	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Pyuthan	Mandavi Gaunpalika	5	core
26	Jhimruk Khola	12.5	Pyuthan	Mandavi Gaunpalika	3	surrounding
26	Jhimruk Khola	12.5	Pyuthan	Pyuthan Nagarpalika	1	surrounding
26	Jhimruk Khola	12.5	Arghakhanchi	Sitganga Nagarpalika	6	adjoining
26	Jhimruk Khola	12.5	Arghakhanchi	Sitganga Nagarpalika	7	adjoining
27	Jhyari Khola	2	Sindhupalchok	Chautara SangachokGadhi Nagarpalika	6	core
27	Jhyari Khola	2	Sindhupalchok	Chautara SangachokGadhi Nagarpalika	7	core
27	Jhyari Khola	2	Sindhupalchok	Chautara SangachokGadhi Nagarpalika	1	surrounding
27	Jhyari Khola	2	Sindhupalchok	Chautara SangachokGadhi Nagarpalika	13	surrounding
27	Jhyari Khola	2	Sindhupalchok	Indrawati Gaunpalika	3	adjoining
27	Jhyari Khola	2	Sindhupalchok	Indrawati Gaunpalika	9	adjoining
27	Jhyari Khola	2	Sindhupalchok	Indrawati Gaunpalika	2	surrounding
27	Jhyari Khola	2	Sindhupalchok	Indrawati Gaunpalika	10	surrounding

28	Jiri Khola SHP	2.4	Ramechhap	Gokulganga Gaunpalika	3	surrounding
28	Jiri Khola SHP	2.4	Dolakha	Jiri Nagarpalika	4	core
28	Jiri Khola SHP	2.4	Dolakha	Jiri Nagarpalika	6	Adjoining
28	Jiri Khola SHP	2.4	Dolakha	Jiri Nagarpalika	8	Adjoining
28	Jiri Khola SHP	2.4	Dolakha	Jiri Nagarpalika	5	surrounding
28	Jiri Khola SHP	2.4	Dolakha	Jiri Nagarpalika	7	surrounding
28	Jiri Khola SHP	2.4	Dolakha	Jiri Nagarpalika	9	surrounding
29	Jogmai Khola	7.6	Ilam	Maijogmai Gaunpalika	1	core
29	Jogmai Khola	7.6	Ilam	Maijogmai Gaunpalika	3	core
29	Jogmai Khola	7.6	Ilam	Maijogmai Gaunpalika	4	surrounding
29	Jogmai Khola	7.6	Ilam	Suryodaya Nagarpalika	10	adjoining
29	Jogmai Khola	7.6	Ilam	Suryodaya Nagarpalika	11	adjoining
29	Jogmai Khola	7.6	Ilam	Suryodaya Nagarpalika	1	surrounding
29	Jogmai Khola	7.6	Ilam	Suryodaya Nagarpalika	9	surrounding
30	Kabeli B-1	25	Panchthar	Hilihang Gaunpalika	1	surrounding
30	Kabeli B-1	25	Taplejung	Pathivara Yangwarak Gaunpalika	5	adjoining
30	Kabeli B-1	25	Taplejung	Pathivara Yangwarak Gaunpalika	6	adjoining
30	Kabeli B-1	25	Taplejung	Pathivara Yangwarak Gaunpalika	2	surrounding
30	Kabeli B-1	25	Taplejung	Sidingba Gaunpalika	4	surrounding
30	Kabeli B-1	25	Panchthar	Yangwarak Gaunpalika	4	core
30	Kabeli B-1	25	Panchthar	Yangwarak Gaunpalika	5	core
30	Kabeli B-1	25	Panchthar	Yangwarak Gaunpalika	6	core
30	Kabeli B-1	25	Panchthar	Yangwarak Gaunpalika	3	surrounding
30	Kabeli B-1	25	Taplejung	Sirijangha Gaunpalika	1	surrounding
31	Kali Gandaki A	144	Palpa	Bagnaskali Gaunpalika	7	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Palpa	Bagnaskali Gaunpalika	6	surrounding
31	Kali Gandaki A	144	Parbat	Bihadi Gaunpalika	6	surrounding
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Galyang Nagarpalika	2	core
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Galyang Nagarpalika	5	core
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Galyang Nagarpalika	4	surrounding

31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Galyang Nagarpalika	1	surrounding
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	5	core
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	6	core
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	7	core
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	1	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	2	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	3	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Syangja	Kaligandagi Gaunpalika	4	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Gulmi	Kaligandagi Gaunpalika	1	core
31	Kali Gandaki A	144	Gulmi	Kaligandagi Gaunpalika	2	core
31	Kali Gandaki A	144	Gulmi	Kaligandagi Gaunpalika	3	surrounding
31	Kali Gandaki A	144	Gulmi	Ruru Gaunpalika	1	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Gulmi	Ruru Gaunpalika	2	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Gulmi	Satyawati Gaunpalika	1	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Gulmi	Satyawati Gaunpalika	2	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Palpa	Tansen Nagarpalika	13	adjoining
31	Kali Gandaki A	144	Palpa	Tansen Nagarpalika	14	adjoining
32	Kapadigad	3.3	Doti	Badikedar Gaunpalika	1	core
32	Kapadigad	3.3	Doti	Badikedar Gaunpalika	1	adjoining
32	Kapadigad	3.3	Doti	Badikedar Gaunpalika	2	surrounding
32	Kapadigad	3.3	Doti	Badikedar Gaunpalika	4	surrounding
32	Kapadigad	3.3	Kailali	Chure Gaunpalika	1	surrounding
33	Khani Khola	2	Lalitpur	Bagmati Gaunpalika	3	core
33	Khani Khola	2	Lalitpur	Bagmati Gaunpalika	3	adjoining
33	Khani Khola	2	Lalitpur	Bagmati Gaunpalika	2	surrounding
33	Khani Khola	2	Lalitpur	Bagmati Gaunpalika	4	surrounding
34	Khimti -I	60	Ramechhap	Gokulganga Gaunpalika	4	adjoining
34	Khimti -I	60	Ramechhap	Gokulganga Gaunpalika	5	adjoining
34	Khimti -I	60	Ramechhap	Gokulganga	6	adjoining

				Gaunpalika		
34	Khimti -I	60	Ramechhap	Gokulganga Gaunpalika	3	surrounding
34	Khimti -I	60	Ramechhap	Likhu Tamakoshi Gaunpalika	6	adjoining
34	Khimti -I	60	Ramechhap	Manthali Nagarpalika	12	surrounding
34	Khimti -I	60	Dolakha	Tamakoshi Gaunpalika	5	core
34	Khimti -I	60	Dolakha	Tamakoshi Gaunpalika	6	core
34	Khimti -I	60	Dolakha	Tamakoshi Gaunpalika	7	core
35	Khudi Khola	4	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	2	core
35	Khudi Khola	4	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	3	core
35	Khudi Khola	4	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	9	core
35	Khudi Khola	4	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	2	adjoining
35	Khudi Khola	4	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	3	adjoining
35	Khudi Khola	4	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	9	adjoining
35	Khudi Khola	4	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	8	surrounding
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	6	core
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	7	adjoining
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	1	core
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	2	core
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	3	adjoining
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	5	core
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	1	surrounding
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	4	surrounding
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	6	surrounding
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	9	surrounding
36	Kulekhani-I	60	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	10	surrounding
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	2	core
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	4	core
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	7	adjoining
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	1	surrounding
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	1	core

37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	2	core
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	3	adjoining
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	5	core
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	1	surrounding
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	4	surrounding
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	6	surrounding
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	9	surrounding
37	Kulekhani-II	32	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	10	surrounding
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	1	core
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	2	core
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	7	adjoining
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Bhimphedi Gaunpalika	3	surrounding
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	1	core
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	2	core
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Indrasarowar Gaunpalika	3	adjoining
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	5	core
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	1	surrounding
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	4	surrounding
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	6	surrounding
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	9	surrounding
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Thaha Nagarpalika	10	surrounding
38	Kulekhani-III	14	Makawanpur	Hetauda Upamahanagarpalika	1	surrounding
39	Lower Chaku Khola	1.8	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	4	core
39	Lower Chaku Khola	1.8	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	5	core
39	Lower Chaku Khola	1.8	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	4	adjoining
39	Lower Chaku Khola	1.8	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	5	adjoining
39	Lower Chaku Khola	1.8	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	1	surrounding
40	Lower Hewa	21.6	Panchthar	Hilihang Gaunpalika	7	adjoining
40	Lower Hewa	21.6	Panchthar	Hilihang Gaunpalika	6	surrounding
40	Lower Hewa	21.6	Panchthar	Phidim Nagarpalika	4	core
40	Lower Hewa	21.6	Panchthar	Phidim Nagarpalika	11	core
40	Lower Hewa	21.6	Panchthar	Phidim Nagarpalika	10	surrounding
41	Lower Modi -1	10	Parbat	Kushma Nagarpalika	8	core
41	Lower Modi -1	10	Parbat	Kushma Nagarpalika	10	adjoining
41	Lower Modi -1	10	Parbat	Kushma Nagarpalika	11	adjoining
41	Lower Modi -1	10	Parbat	Kushma Nagarpalika	3	surrounding
41	Lower Modi -1	10	Parbat	Kushma Nagarpalika	7	surrounding

41	Lower Modi -1	10	Parbat	Kushma Nagarpalika	9	surrounding
41	Lower Modi -1	10	Parbat	Modi Gaunpalika	6	adjoining
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Besishahar Nagarpalika	1	core
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Besishahar Nagarpalika	2	core
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Besishahar Nagarpalika	11	core
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Besishahar Nagarpalika	1	adjoining
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Besishahar Nagarpalika	11	adjoining
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Besishahar Nagarpalika	3	surrounding
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Besishahar Nagarpalika	10	surrounding
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Dordi Gaunpalika	1	adjoining
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Dordi Gaunpalika	2	adjoining
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Rainas Gaunpalika	9	surrounding
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Sundarbazar Nagarpalika	8	core
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Sundarbazar Nagarpalika	9	core
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Sundarbazar Nagarpalika	8	adjoining
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Sundarbazar Nagarpalika	9	adjoining
42	Madhya Marsyangdi	70	Lamjung	Sundarbazar Nagarpalika	7	surrounding
43	Madkyu Khola	13	Kaski	Madi Gaunpalika	2	core
44	Mai	22	Ilam	Deumai Nagarpalika	7	adjoining
44	Mai	22	Ilam	Deumai Nagarpalika	9	adjoining
44	Mai	22	Ilam	Illam Nagarpalika	11	adjoining
44	Mai	22	Ilam	Illam Nagarpalika	9	surrounding
44	Mai	22	Ilam	Illam Nagarpalika	10	surrounding
44	Mai	22	Ilam	Illam Nagarpalika	12	surrounding
44	Mai	22	Ilam	Mai Nagarpalika	3	core
44	Mai	22	Ilam	Mai Nagarpalika	9	core
44	Mai	22	Ilam	Mai Nagarpalika	1	adjoining
44	Mai	22	Ilam	Mai Nagarpalika	6	adjoining
44	Mai	22	Ilam	Mai Nagarpalika	7	adjoining
44	Mai	22	Ilam	Mai Nagarpalika	8	adjoining
44	Mai	22	Ilam	Mai Nagarpalika	2	surrounding
44	Mai	22	Ilam	Mangsebung Gaunpalika	3	adjoining
44	Mai	22	Ilam	Mangsebung Gaunpalika	5	adjoining
45	Mai Cascade	7	Ilam	Deumai Nagarpalika	7	adjoining
45	Mai Cascade	7	Ilam	Deumai Nagarpalika	9	adjoining

45	Mai Cascade	7	Ilam	Ilam Nagarpalika	11	adjoining
45	Mai Cascade	7	Ilam	Ilam Nagarpalika	9	surrounding
45	Mai Cascade	7	Ilam	Ilam Nagarpalika	10	surrounding
45	Mai Cascade	7	Ilam	Ilam Nagarpalika	12	surrounding
45	Mai Cascade	7	Ilam	Mai Nagarpalika	1	core
45	Mai Cascade	7	Ilam	Mai Nagarpalika	3	core
45	Mai Cascade	7	Ilam	Mai Nagarpalika	1	adjoining
45	Mai Cascade	7	Ilam	Mai Nagarpalika	6	adjoining
45	Mai Cascade	7	Ilam	Mai Nagarpalika	7	adjoining
45	Mai Cascade	7	Ilam	Mai Nagarpalika	8	adjoining
45	Mai Cascade	7	Ilam	Mangsebung Gaunpalika	3	adjoining
45	Mai Cascade	7	Ilam	Mangsebung Gaunpalika	5	adjoining
46	Mai Cascade HPP	8	Ilam	Ilam Nagarpalika	10	core
46	Mai Cascade HPP	8	Ilam	Ilam Nagarpalika	9	adjoining
46	Mai Cascade HPP	8	Ilam	Ilam Nagarpalika	11	adjoining
46	Mai Cascade HPP	8	Ilam	Ilam Nagarpalika	8	surrounding
46	Mai Cascade HPP	8	Ilam	Mai Nagarpalika	9	core
46	Mai Cascade HPP	8	Ilam	Mai Nagarpalika	1	surrounding
47	Mai Khola	4.5	Ilam	Ilam Nagarpalika	10	core
47	Mai Khola	4.5	Ilam	Ilam Nagarpalika	8	adjoining
47	Mai Khola	4.5	Ilam	Ilam Nagarpalika	9	adjoining
47	Mai Khola	4.5	Ilam	Ilam Nagarpalika	5	surrounding
47	Mai Khola	4.5	Ilam	Ilam Nagarpalika	6	surrounding
47	Mai Khola	4.5	Ilam	Ilam Nagarpalika	11	surrounding
47	Mai Khola	4.5	Ilam	Mai jogmai Gaunpalika	4	surrounding
47	Mai Khola	4.5	Ilam	Mai jogmai Gaunpalika	5	surrounding
48	Mailung Khola	5	Rasuwa	Kalika Gaunpalika	1	surrounding
48	Mailung Khola	5	Rasuwa	Uttargaya Gaunpalika	1	core
48	Mailung Khola	5	Rasuwa	Uttargaya Gaunpalika	1	adjoining
48	Mailung Khola	5	Rasuwa	Uttargaya Gaunpalika	2	surrounding
49	Mardi Khola	4.8	Kaski	Machhapuchchhre Gaunpalika	5	core
50	Marsyangdi	69	Tanahu	Anbukhaireni Gaunpalika	1	core
50	Marsyangdi	69	Tanahu	Anbukhaireni Gaunpalika	2	core
50	Marsyangdi	69	Tanahu	Anbukhaireni Gaunpalika	3	core
50	Marsyangdi	69	Tanahu	Anbukhaireni Gaunpalika	4	core
50	Marsyangdi	69	Tanahu	Anbukhaireni Gaunpalika	5	surrounding

50	Marsyangdi	69	Tanahu	Bandipur Gaunpalika	5	core
50	Marsyangdi	69	Tanahu	Bandipur Gaunpalika	4	surrounding
50	Marsyangdi	69	Gorkha	Gorkha Nagarpalika	13	adjoining
50	Marsyangdi	69	Gorkha	Gorkha Nagarpalika	14	adjoining
50	Marsyangdi	69	Gorkha	Palungtar Nagarpalika	8	adjoining
50	Marsyangdi	69	Gorkha	Palungtar Nagarpalika	7	surrounding
50	Marsyangdi	69	Gorkha	Sahid lakhan Gaunpalika	3	surrounding
51	Middle Chaku Khola	1.8	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	5	Core
51	Middle Chaku Khola	1.8	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	4	adjoining
51	Middle Chaku Khola	1.8	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaunpalika	1	surrounding
52	Midim Khola	3	Lamjung	Bensishahar Nagarpalika	5	adjoining
52	Midim Khola	3	Lamjung	Khwolasothar Gaunpalika	2	surrounding
52	Midim Khola	3	Lamjung	MadhyaNepal Nagarpalika	8	Core
52	Midim Khola	3	Lamjung	MadhyaNepal Nagarpalika	7	surrounding
52	Midim Khola	3	Lamjung	MadhyaNepal Nagarpalika	9	surrounding
52	Midim Khola	3	Lamjung	Sundar Bazar Nagarpalika	11	adjoining
53	Modi Khola	14.8	Kaski	Annapurna Gaunpalika	5	surrounding
53	Modi Khola	14.8	Parbat	Kushma Nagarpalika	3	surrounding
53	Modi Khola	14.8	Parbat	Modi Gaunpalika	2	Core
53	Modi Khola	14.8	Parbat	Modi Gaunpalika	6	adjoining
53	Modi Khola	14.8	Parbat	Modi Gaunpalika	1	surrounding
53	Modi Khola	14.8	Parbat	Modi Gaunpalika	5	surrounding
54	Molun Khola SHP	7	Okhaldhunga	Molung Gaunpalika	2	Core
54	Molun Khola SHP	7	Okhaldhunga	Molung Gaunpalika	4	Core
54	Molun Khola SHP	7	Okhaldhunga	Molung Gaunpalika	2	adjoining
54	Molun Khola SHP	7	Okhaldhunga	Molung Gaunpalika	4	adjoining
54	Molun Khola SHP	7	Okhaldhunga	Molung Gaunpalika	1	surrounding
54	Molun Khola SHP	7	Okhaldhunga	Molung Gaunpalika	5	surrounding
54	Molun Khola SHP	7	Okhaldhunga	Molung Gaunpalika	8	surrounding
55	Namarjun Madi	12	Kaski	Madi Gaunpalika	1	Core
56	Nau Gad Khola	8.5	Baitadi	Dilasaini Gaunpalika	3	surrounding

56	Nau Gad Khola	8.5	Darchula	Naugad Gaunpalika	6	Core
56	Nau Gad Khola	8.5	Darchula	Naugad Gaunpalika	5	surrounding
56	Nau Gad Khola	8.5	Darchula	Shailyashikhar Nagarpalika	2	Core
56	Nau Gad Khola	8.5	Darchula	Shailyashikhar Nagarpalika	4	Core
56	Nau Gad Khola	8.5	Darchula	Shailyashikhar Nagarpalika	2	adjoining
56	Nau Gad Khola	8.5	Darchula	Shailyashikhar Nagarpalika	4	adjoining
56	Nau Gad Khola	8.5	Darchula	Shailyashikhar Nagarpalika	3	surrounding
57	Padam Khola SHP	4.8	Dailekh	Naumule Gaunpalika	1	Core
58	Panauti	2.4	Kabhrepalanchok	Panauti Nagarpalika	7	core
58	Panauti	2.4	Kabhrepalanchok	Panauti Nagarpalika	8	core
58	Panauti	2.4	Kabhrepalanchok	Panauti Nagarpalika	9	core
58	Panauti	2.4	Kabhrepalanchok	Panauti Nagarpalika	10	core
58	Panauti	2.4	Kabhrepalanchok	Panauti Nagarpalika	6	adjoining
58	Panauti	2.4	Kabhrepalanchok	Panauti Nagarpalika	2	surrounding
58	Panauti	2.4	Kabhrepalanchok	Panauti Nagarpalika	3	surrounding
58	Panauti	2.4	Kabhrepalanchok	Panauti Nagarpalika	11	surrounding
58	Panauti	2.4	Kabhrepalanchok	Panauti Nagarpalika	12	surrounding
59	Phawa khola Hydropower Project	5	Taplejung	Pathivara Yangwarak Gaunpalika	2	Core
59	Phawa khola Hydropower Project	5	Taplejung	Pathivara Yangwarak Gaunpalika	4	core
59	Phawa khola Hydropower Project	5	Taplejung	Pathivara Yangwarak Gaunpalika	5	adjoining
59	Phawa khola Hydropower Project	5	Panchthar	Hilihang Gaunpalika	1	surrounding
59	Phawa khola Hydropower Project	5	Taplejung	Pathivara Yangwarak Gaunpalika	3	surrounding
59	Phawa khola Hydropower Project	5	Taplejung	Sirijangha Gaunpalika	3	surrounding
60	Pikhuwa Khola	5	Bhojpur	Bhojpur Nagarpalika	5	Core
60	Pikhuwa Khola	5	Bhojpur	Bhojpur Nagarpalika	6	Core
60	Pikhuwa Khola	5	Bhojpur	Bhojpur Nagarpalika	4	surrounding
60	Pikhuwa Khola	5	Bhojpur	Bhojpur Nagarpalika	12	surrounding
60	Pikhuwa Khola	5	Bhojpur	Ramprasad Rai Gaunpalika	4	surrounding
60	Pikhuwa Khola	5	Bhojpur	Tyamkemaityung	5	surrounding
60	Pikhuwa Khola	5	Bhojpur	Tyamkemaityung Gaunpalika	6	adjoining
61	Piluwa Khola	3	Sankhuwasabha	Chainpur Nagarpalika	3	Core
61	Piluwa Khola	3	Sankhuwasabha	Chainpur Nagarpalika	7	Core

61	Piluwa Khola	3	Sankhuwasabha	Chainpur Nagarpalika	9	Core
61	Piluwa Khola	3	Sankhuwasabha	Chainpur Nagarpalika	2	surrounding
61	Piluwa Khola	3	Sankhuwasabha	Chainpur Nagarpalika	10	surrounding
61	Piluwa Khola	3	Sankhuwasabha	Dharmadevi Nagarpalika	4	adjoining
61	Piluwa Khola	3	Sankhuwasabha	Dharmadevi Nagarpalika	6	surrounding
61	Piluwa Khola	3	Sankhuwasabha	Madi Nagarpalika	6	adjoining
61	Piluwa Khola	3	Sankhuwasabha	Madi Nagarpalika	5	surrounding
62	Puwa	6.2	Ilam	Deumai Nagarpalika	6	surrounding
62	Puwa	6.2	Ilam	Illam Nagarpalika	9	Core
62	Puwa	6.2	Ilam	Illam Nagarpalika	11	adjoining
62	Puwa	6.2	Ilam	Illam Nagarpalika	12	adjoining
62	Puwa	6.2	Ilam	Illam Nagarpalika	6	surrounding
62	Puwa	6.2	Ilam	Illam Nagarpalika	10	surrounding
63	Puwa Khola-1	4	Ilam	Deumai Nagarpalika	6	Core
63	Puwa Khola-1	4	Ilam	Deumai Nagarpalika	6	adjoining
63	Puwa Khola-1	4	Ilam	Ilam Nagarpalika	5	Core
63	Puwa Khola-1	4	Ilam	Ilam Nagarpalika	5	adjoining
63	Puwa Khola-1	4	Ilam	Ilam Nagarpalika	1	surrounding
63	Puwa Khola-1	4	Ilam	Ilam Nagarpalika	4	surrounding
63	Puwa Khola-1	4	Ilam	Ilam Nagarpalika	6	surrounding
63	Puwa Khola-1	4	Ilam	Ilam Nagarpalika	12	surrounding
64	Radhi Small	4.4	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	1	Core
65	Rawa Khola	3	Khotang	Ainselukhark Gaunpalika	1	surrounding
65	Rawa Khola	3	Khotang	Kepilasagadhi Gaunpalika	7	Core
65	Rawa Khola	3	Khotang	Kepilasagadhi Gaunpalika	6	adjoining
65	Rawa Khola	3	Khotang	Kepilasagadhi Gaunpalika	4	surrounding
66	Ridi Khola	2.4	Gulmi	Chhatrakot Gaunpalika	4	Core
66	Ridi Khola	2.4	Gulmi	Chhatrakot Gaunpalika	5	surrounding
66	Ridi Khola	2.4	Gulmi	Chhatrakot Gaunpalika	6	surrounding
66	Ridi Khola	2.4	Palpa	Rainadevi Chhahara Gaunpalika	1	adjoining
66	Ridi Khola	2.4	palpa	Rainadevi Chhahara Gaunpalika	3	surrounding
66	Ridi Khola	2.4	palpa	Ribdidkot Gaunpalika	1	adjoining
66	Ridi Khola	2.4	Gulmi	Ruru Gaunpalika	1	Core
66	Ridi Khola	2.4	palpa	Tansen Nagarpalika	14	adjoining
67	Rudi A	8.8	Lamjung	Kwholasothar Gaunpalika	5	Core
67	Rudi A	8.8	Lamjung	Kwholasothar Gaunpalika	6	adjoining
67	Rudi A	8.8	Lamjung	Kwholasothar Gaunpalika	7	adjoining

67	Rudi A	8.8	Lamjung	Kwholasothar Gaunpalika	9	surrounding
67	Rudi A	8.8	Kaski	Madi Gaunpalika	8	Core
67	Rudi A	8.8	Kaski	Madi Gaunpalika	9	surrounding
68	Rudi Khola-B Hydropower Project	6.6	Lamjung	Kwholasothar Gaunpalika	5	Core
68	Rudi Khola-B Hydropower Project	6.6	Lamjung	Kwholasothar Gaunpalika	5	adjoining
68	Rudi Khola-B Hydropower Project	6.6	Lamjung	Kwholasothar Gaunpalika	6	surrounding
68	Rudi Khola-B Hydropower Project	6.6	Kaski	Madi Gaunpalika	8	Core
68	Rudi Khola-B Hydropower Project	6.6	Kaski	Madi Gaunpalika	8	adjoining
68	Rudi Khola-B Hydropower Project	6.6	Kaski	Madi Gaunpalika	9	surrounding
69	Sabha Khola	3.3	Sankhuwasabha	Panchakhapan Nagarpalika	1	adjoining
69	Sabha Khola	3.3	Sankhuwasabha	Panchakhapan Nagarpalika	2	adjoining
69	Sabha Khola	3.3	Sankhuwasabha	Panchakhapan Nagarpalika	3	surrounding
69	Sabha Khola	3.3	Sankhuwasabha	Sabhapokhari Gaunpalika	1	Core
69	Sabha Khola	3.3	Sankhuwasabha	Sabhapokhari Gaunpalika	2	surrounding
69	Sabha Khola	3.3	Sankhuwasabha	Sabhapokhari Gaunpalika	6	surrounding
70	Sardi Khola	4	Kaski	Machhapuchchhre Gaunpalika	2	Core
70	Sardi Khola	4	Kaski	Machhapuchchhre Gaunpalika	2	adjoining
70	Sardi Khola	4	Kaski	Machhapuchchhre Gaunpalika	1	surrounding
71	Seti	1.5	Kaski	Pokhara Mahanagarpalika	1	Core
72	Sipring Khola	10	Dolakha	Bigu Gaunpalika	1	surrounding
72	Sipring Khola	10	Dolakha	Gaurishankar Gaunpalika	9	Core
72	Sipring Khola	10	Dolakha	Gaurishankar Gaunpalika	8	adjoining
73	Siuri Khola	5	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	1	Core
74	Solu Hydropower Project	23.5	Solukhumbu	Nechasalyan Gaunpalika	6	surrounding
74	Solu	23.5	Solukhumbu	Solududhakunda	6	Core

	Hydropower Project			Nagarpalika		
74	Solu Hydropower Project	23.5	Solukhumbu	Solududhakunda Nagarpalika	7	Core
74	Solu Hydropower Project	23.5	Solukhumbu	Solududhakunda Nagarpalika	6	adjoining
74	Solu Hydropower Project	23.5	Solukhumbu	Solududhakunda Nagarpalika	7	adjoining
74	Solu Hydropower Project	23.5	Solukhumbu	Solududhakunda Nagarpalika	5	surrounding
75	Sun Koshi	10.05	Sindhupalchok	Balefi Gaunpalika	7	adjoining
75	Sun Koshi	10.05	Sindhupalchok	Balefi Gaunpalika	8	adjoining
75	Sun Koshi	10.05	Sindhupalchok	Balefi Gaunpalika	6	surrounding
75	Sun Koshi	10.05	Sindhupalchok	Barhabise Nagarpalika	9	surrounding
75	Sun Koshi	10.05	Sindhupalchok	Sunkoshi Gaunpalika	7	Core
75	Sun Koshi	10.05	Sindhupalchok	Sunkoshi Gaunpalika	6	surrounding
75	Sun Koshi	10.05	Sindhupalchok	Tripura Sundari Gaunpalika	6	Core
75	Sun Koshi	10.05	Sindhupalchok	Tripura Sundari Gaunpalika	3	surrounding
76	Sunkoshi Small	2.6	Sindhupalchok	Barhabise Nagarpalika	2	Core
76	Sunkoshi Small	2.6	Sindhupalchok	Barhabise Nagarpalika	4	adjoining
76	Sunkoshi Small	2.6	Sindhupalchok	Barhabise Nagarpalika	9	surrounding
76	Sunkoshi Small	2.6	Sindhupalchok	Barhabise Nagarpalika	1	surrounding
76	Sunkoshi Small	2.6	Sindhupalchok	Tripurasundari Gaunpalika	3	Core
76	Sunkoshi Small	2.6	Sindhupalchok	Tripurasundari Gaunpalika	1	surrounding
76	Sunkoshi Small	2.6	Sindhupalchok	Tripurasundari Gaunpalika	2	surrounding
76	Sunkoshi Small	2.6	Sindhupalchok	Tripurasundari Gaunpalika	6	surrounding
77	Super Mai Hydropower Project	7.8	Ilam	Ilam Nagarpalika	2	Core
77	Super Mai Hydropower Project	7.8	Ilam	Ilam Nagarpalika	5	Core
77	Super Mai Hydropower Project	7.8	Ilam	Ilam Nagarpalika	8	surrounding
77	Super Mai Hydropower Project	7.8	Ilam	Mai Jogmai Gaunpalika	5	adjoining

77	Super Mai Hydropower Project	7.8	Ilam	Mai Jogmai Gaunpalika	4	surrounding
77	Super Mai Hydropower Project	7.8	Ilam	Mai Jogmai Gaunpalika	6	surrounding
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	Ilam	Ilam Nagarpalika	5	Core
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	Ilam	Ilam Nagarpalika	8	Core
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	Ilam	Ilam Nagarpalika	2	surrounding
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	Ilam	Ilam Nagarpalika	9	surrounding
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	Ilam	Mai Jogmai Gaunpalika	5	adjoining
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	Ilam	Mai Jogmai Gaunpalika	4	surrounding
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	Ilam	Mai Jogmai Gaunpalika	6	surrounding
79	Super Mai-A HPP	9.6	Ilam	Ilam Nagarpalika	2	Core
79	Super Mai-A HPP	9.6	Ilam	Ilam Nagarpalika	5	surrounding
79	Super Mai-A HPP	9.6	Ilam	Mai jogmai Gaunpalika	6	adjoining
79	Super Mai-A HPP	9.6	Ilam	Mai jogmai Gaunpalika	5	surrounding
79	Super Mai-A HPP	9.6	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	3	Core
79	Super Mai-A HPP	9.6	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	5	adjoining
79	Super Mai-A HPP	9.6	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	1	surrounding
79	Super Mai-A HPP	9.6	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	4	surrounding
80	Tadi Khola (thaprek)	5	Nuwakot	Dupcheshwar Gaunpalika	5	surrounding
80	Tadi Khola (thaprek)	5	Nuwakot	Dupcheshwar Gaunpalika	6	surrounding
80	Tadi Khola (thaprek)	5	Nuwakot	Panchakanya Gaunpalika	4	adjoining
80	Tadi Khola (thaprek)	5	Nuwakot	Panchakanya Gaunpalika	3	surrounding
80	Tadi Khola (thaprek)	5	Nuwakot	Tadi Gaunpalika	2	Core

80	Tadi Khola (thaprek)	5	Nuwakot	Tadi Gaunpalika	4	Core
80	Tadi Khola (thaprek)	5	Nuwakot	Tadi Gaunpalika	3	surrounding
81	Tatopani	2	Myagdi	Annapurna Gaunpalika	1	Core
82	Thapa Khola	11.2	Mustang	Thasang Gaunpalika	1	Core
83	Theule Khola HPP	1.5	Baglung	Baglung Nagarpalika	11	surrounding
83	Theule Khola HPP	1.5	Baglung	Jaimuni Nagarpalika	4	Core
83	Theule Khola HPP	1.5	Baglung	Jaimuni Nagarpalika	5	Core
83	Theule Khola HPP	1.5	Baglung	Jaimuni Nagarpalika	1	adjoining
83	Theule Khola HPP	1.5	Baglung	Jaimuni Nagarpalika	2	surrounding
83	Theule Khola HPP	1.5	Baglung	Jaimuni Nagarpalika	6	surrounding
83	Theule Khola HPP	1.5	Baglung	Jaimuni Nagarpalika	9	surrounding
83	Theule Khola HPP	1.5	Baglung	Jaimuni Nagarpalika	10	surrounding
84	Thoppal Khola	1.65	Dhading	Nilakantha Nagarpalika	7	surrounding
84	Thoppal Khola	1.65	Dhading	Siddhalek Gaunpalika	1	Core
84	Thoppal Khola	1.65	Dhading	Siddhalek Gaunpalika	4	Core
84	Thoppal Khola	1.65	Dhading	Siddhalek Gaunpalika	5	adjoining
84	Thoppal Khola	1.65	Dhading	Siddhalek Gaunpalika	6	adjoining
84	Thoppal Khola	1.65	Dhading	Siddhalek Gaunpalika	3	surrounding
85	Tinau	1.024	Rupandehi	Butwal Upamahanagarपालिका	1	Core
85	Tinau	1.024	Rupandehi	Butwal Upamahanagarपालिका	3	adjoining
85	Tinau	1.024	Rupandehi	Butwal Upamahanagarपालिका	2	surrounding
85	Tinau	1.024	Rupandehi	Butwal Upamahanagarपालिका	5	surrounding
85	Tinau	1.024	Palpa	Tinau Gaunpalika	2	Core
85	Tinau	1.024	Palpa	Tinau Gaunpalika	3	adjoining
85	Tinau	1.024	Palpa	Tinau Gaunpalika	1	surrounding
85	Tinau	1.024	Palpa	Tinau Gaunpalika	4	surrounding
85	Tinau	1.024	Palpa	Tinau Gaunpalika	6	surrounding
86	Trishuli	24	Nuwakot	Bidur Nagarpalika	7	Core
86	Trishuli	24	Nuwakot	Bidur Nagarpalika	9	Core
86	Trishuli	24	Nuwakot	Bidur Nagarpalika	10	Core
86	Trishuli	24	Nuwakot	Bidur Nagarpalika	1	adjoining
86	Trishuli	24	Nuwakot	Bidur Nagarpalika	4	adjoining
86	Trishuli	24	Nuwakot	Bidur Nagarpalika	6	surrounding
86	Trishuli	24	Nuwakot	Bidur Nagarpalika	8	surrounding
86	Trishuli	24	Nuwakot	Kispang Gaunpalika	5	surrounding
86	Trishuli	24	Rasuwa	Uttargaya Gaunpalika	5	surrounding

87	Tungun - Thosne Khola	4.36	Lalitpur	Bagmati Gaupalika	3	Core
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	Lalitpur	Bagmati Gaupalika	5	adjoining
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	Lalitpur	Bagmati Gaupalika	2	surrounding
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	Lalitpur	Bagmati Gaupalika	4	surrounding
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	Lalitpur	Konjyosom Gaupalika	2	Core
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	Lalitpur	Konjyosom Gaupalika	1	surrounding
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	Lalitpur	Konjyosom Gaupalika	3	surrounding
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	Lalitpur	Mahankal Gaupalika	1	surrounding
88	Upper Bhotekoshi	45	Sindhupalchok	Bhotekoshi Gaupalika	1	Core
89	Upper Hugdi	5	Baglung	Bareng Gaupalika	2	surrounding
89	Upper Hugdi	5	Baglung	Bareng Gaupalika	3	surrounding
89	Upper Hugdi	5	Baglung	Bareng Gaupalika	4	surrounding
89	Upper Hugdi	5	Gulmi	Chandrakot Gaupalika	6	Core
89	Upper Hugdi	5	Gulmi	Chandrakot Gaupalika	4	adjoining
89	Upper Hugdi	5	Gulmi	Chandrakot Gaupalika	8	adjoining
89	Upper Hugdi	5	Gulmi	Chandrakot Gaupalika	2	surrounding
89	Upper Hugdi	5	Gulmi	Chandrakot Gaupalika	3	surrounding
89	Upper Hugdi	5	Gulmi	Chandrakot Gaupalika	5	surrounding
89	Upper Hugdi	5	Gulmi	Chandrakot Gaupalika	7	surrounding
90	Upper Khorunga HPP	7.5	Terhathum	Menchayam Gupalika	5	Core
90	Upper Khorunga HPP	7.5	Terhathum	Menchayam Gupalika	1	adjoining
90	Upper Khorunga HPP	7.5	Terhathum	Menchayam Gupalika	2	surrounding
90	Upper Khorunga HPP	7.5	Terhathum	Menchayam Gupalika	4	surrounding
90	Upper Khorunga HPP	7.5	Terhathum	Menchayam Gupalika	6	surrounding
90	Upper Khorunga HPP	7.5	Terhathum	Phedap Gaupalika	2	adjoining
90	Upper Khorunga HPP	7.5	Terhathum	Phedap Gaupalika	3	surrounding
91	Upper Madi	25	Kaski	Madi Gaupalika	1	Core
92	Upper Mai -C	6.1	Ilam	Mai jogmai Gaupalika	6	surrounding

92	Upper Mai -C	6.1	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	3	Core
92	Upper Mai -C	6.1	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	4	Core
92	Upper Mai -C	6.1	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	5	adjoining
92	Upper Mai -C	6.1	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	2	surrounding
93	Upper Mai Hydropower Project	12	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	2	Core
93	Upper Mai Hydropower Project	12	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	4	Core
93	Upper Mai Hydropower Project	12	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	3	adjoining
93	Upper Mai Hydropower Project	12	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	5	surrounding
94	Upper Mardi Hydropower Project	7	Kaski	Machhapuchhre Gaunpalika	1	Core
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	3	Core
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	6	Core
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	7	Core
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	8	Core
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	3	adjoining
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	7	adjoining
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	8	adjoining
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	4	surrounding
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	5	surrounding
95	Upper Marsyangdi A	50	Lamjung	Marsyangdi Gaunpalika	9	surrounding
96	Upper Naugad Gad Hydropower Project	8	Darchula	Naugad Gaunpalika	6	Core
96	Upper Naugad Gad Hydropower Project	8	Darchula	Naugad Gaunpalika	6	adjoining
96	Upper Naugad Gad	8	Darchula	Naugad Gaunpalika	3	surrounding

	Hydropower Project					
96	Upper Naugad Gad Hydropower Project	8	Darchula	Naugad Gaunpalika	4	surrounding
96	Upper Naugad Gad Hydropower Project	8	Darchula	Shailyashikhar Nagarpalika	2	Core
96	Upper Naugad Gad Hydropower Project	8	Darchula	Shailyashikhar Nagarpalika	2	adjoining
96	Upper Naugad Gad Hydropower Project	8	Darchula	Shailyashikhar Nagarpalika	4	surrounding
97	Upper Puwa-1	3	Ilam	Ilam Nagarpalika	3	Core
97	Upper Puwa-1	3	Ilam	Ilam Nagarpalika	4	Core
97	Upper Puwa-1	3	Ilam	Ilam Nagarpalika	1	adjoining
97	Upper Puwa-1	3	Ilam	Ilam Nagarpalika	5	surrounding
97	Upper Puwa-1	3	Ilam	Sandakpur Gaunpalika	1	adjoining
98	Upper Trishuli 3A	60	Rasuwa	Aamachodingmo Gaunpalika	1	surrounding
98	Upper Trishuli 3A	60	Rasuwa	Gosaikunda Gaunpalika	6	surrounding
98	Upper Trishuli 3A	60	Rasuwa	Kalika Gaunpalika	1	adjoining
98	Upper Trishuli 3A	60	Nuwakot	Kispang Gaunpalika	5	surrounding
98	Upper Trishuli 3A	60	Rasuwa	Uttargaya Gaunpalika	1	Core
98	Upper Trishuli 3A	60	Rasuwa	Uttargaya Gaunpalika	2	Core
98	Upper Trishuli 3A	60	Rasuwa	Uttargaya Gaunpalika	3	Core
98	Upper Trishuli 3A	60	Rasuwa	Uttargaya Gaunpalika	4	adjoining
98	Upper Trishuli 3A	60	Rasuwa	Uttargaya Gaunpalika	5	surrounding

अनूसुची २ : जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित स्थानीयहरुले प्राप्त गर्ने
रोयल्टीको हिस्साको विवरण

जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित स्थानीयहरुले प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्साको विवरण

आयोजना को सि. नं.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मेगावाट)	स्थानीय तहको नाम	जिल्ला	रोयल्टीको हिस्सा
1	Andhi Khola	9.4	गल्याङ नगरपालिका	स्याङ्जा	0.7843424
1	Andhi Khola	9.4	कालीगण्डकी गाउँपालिका	स्याङ्जा	0.1541598
1	Andhi Khola	9.4	रम्भा गाउँपालिका	पाल्पा	0.0614979
2	Ankhu Khola - 1	7	गङ्गा जमुना गाउँपालिका	धादिङ	0.2000000
2	Ankhu Khola - 1	7	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	धादिङ	0.6516906
2	Ankhu Khola - 1	7	नेत्रावती डबजोङ गाउँपालिका	धादिङ	0.1483094
3	Bagmati	22	बाग्मती गाउँपालिका	ललितपुर	0.3590185
3	Bagmati	22	ईन्द्रसरोवर गाउँपालिका	मकवानपुर	0.0785321
3	Bagmati	22	भिमफेदी गाउँपालिका	मकवानपुर	0.5624494
4	Baramchi Khola HPP	4.2	जुगल गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.7839548
4	Baramchi Khola HPP	4.2	बलेफी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.2160452
5	Bhairab Kund Khola	3	भोटेकोशी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	1
6	Bijayapur-1	4.5	पोखरा महानगरपालिका	कास्की	1
7	Chake Khola	2.83	गोकुलगङ्गा गाउँपालिका	रामेछाप	1
8	Chaku Khola	3	भोटेकोशी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	1
9	Chameliya Khola	30	मार्मा गाउँपालिका	दार्चुला	0.4517620
9	Chameliya Khola	30	शैल्यशिखर नगरपालिका	दार्चुला	0.2965787
9	Chameliya Khola	30	डीलासैनी गाउँपालिका	बैतडी	0.2516593
10	Charnawati Khola Hydroelectric Project	3.52	शैलुङ गाउँपालिका	दोलखा	0.3574810
10	Charnawati Khola Hydroelectric Project	3.52	भिमेश्वर नगरपालिका	दोलखा	0.6425190
11	Chatara	3.2	बराहक्षेत्र नगरपालिका	सुनसरी	0.7000000
11	Chatara	3.2	बेलका नगरपालिका	उदयपुर	0.3000000
12	Chhandi Khola	2	दोर्दी गाउँपालिका	लमजुङ	1
13	Chilime	22	गोसाईकुण्ड गाउँपालिका	रसुवा	0.2136405
13	Chilime	22	आमाछोदिङमो गाउँपालिका	रसुवा	0.7863595
14	Daram Khola-A	2.5	ताराखोला गाउँपालिका	बागलुङ	1
15	Daraundi A	6	अजिरकोट गाउँपालिका	गोरखा	0.5495281
15	Daraundi A	6	बारपाक सुलिकोट गाउँपालिका	गोरखा	0.3975116

15	Daraundi A	6	सिरानचोक गाउँपालिका	गोरखा	0.0529603
16	Devighat	14.1	बिदुर नगरपालिका	नुवाकोट	1
17	Dwari Khola SHP	3.75	नौमुले गाउँपालिका	दैलेख	1
18	Fewa	1.008	पोखरा महानगरपालिका	कास्की	1
19	Gandak	15	बिनयी त्रिवेणी गाउँपालिका	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व)	0.2128593
19	Gandak	15	प्रतापपुर गाउँपालिका	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम)	0.5396286
19	Gandak	15	सुस्ता गाउँपालिका	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम)	0.2475121
20	Ghalemdi Khola	5	अन्नपूर्ण गाउँपालिका	म्याग्दी	1
21	Ghatte Khola	5	गौरिशंकर गाउँपालिका	दोलखा	1
22	Hewa Khola A	14.9	हिलिहाङ्ग गाउँपालिका	पाँचथर	0.3000000
22	Hewa Khola A	14.9	फालेलुङ्ग गाउँपालिका	पाँचथर	0.1275657
22	Hewa Khola A	14.9	फिदिम नगरपालिका	पाँचथर	0.5724343
23	Hewa khola	4.455	पाँचखपन नगरपालिका	संखुवासभा	0.5906128
23	Hewa khola	4.455	चैनपुर नगरपालिका	संखुवासभा	0.4093872
24	Indrawati -III	7.5	पाँचपोखरी थाङपाल गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.5017438
24	Indrawati -III	7.5	मेलम्ची नगरपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.4982562
25	Iwa Khola	9.9	पाथिभरा याङ्वराक गाउँपालिका	ताप्लेजुङ	0.0423604
25	Iwa Khola	9.9	सिदिङ्गवा गाउँपालिका	ताप्लेजुङ	0.3491294
25	Iwa Khola	9.9	याङवरक गाउँपालिका	पाँचथर	0.6085103
26	Jhimruk Khola	12.5	प्यूठान नगरपालिका	प्यूठान	0.0969631
26	Jhimruk Khola	12.5	माण्डवी गाउँपालिका	प्यूठान	0.6030368
26	Jhimruk Khola	12.5	मल्लरानी गाउँपालिका	प्यूठान	0.0206116
26	Jhimruk Khola	12.5	ऐरावती गाउँपालिका	प्यूठान	0.1312675
26	Jhimruk Khola	12.5	भूमिकास्थान नगरपालिका	अर्घाखाँची	0.0929983
26	Jhimruk Khola	12.5	शितगंगा नगरपालिका	अर्घाखाँची	0.0551227
27	Jhyari Khola	2	ईन्द्रावती गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.3863929
27	Jhyari Khola	2	चौतारा साँगाचोकगढी नगरपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.6136071
28	Jiri Khola SHP	2.4	जिरी नगरपालिका	दोलखा	0.9280115
28	Jiri Khola SHP	2.4	गोकुलगङ्गा गाउँपालिका	रामेछाप	0.0719885
29	Jogmai Khola	7.6	माई जोगमाई गाउँपालिका	इलाम	0.5606069
29	Jogmai Khola	7.6	सूर्योदय नगरपालिका	इलाम	0.4393931
30	Kabeli B-1	25	पाथिभरा याङ्वराक गाउँपालिका	ताप्लेजुङ	0.3442853
30	Kabeli B-1	25	सिरीजङ्गा गाउँपालिका	ताप्लेजुङ	0.0334070

30	Kabeli B-1	25	सिदिङ्गवा गाउँपालिका	ताप्लेजुङ	0.0333909
30	Kabeli B-1	25	याङवरक गाउँपालिका	पाँचथर	0.5515549
30	Kabeli B-1	25	हिलिहाङ्ग गाउँपालिका	पाँचथर	0.0373619
31	Kali Gandaki A	144	गल्याङ नगरपालिका	स्याङजा	0.2400100
31	Kali Gandaki A	144	कालीगण्डकी गाउँपालिका	स्याङजा	0.3123562
31	Kali Gandaki A	144	बिहादी गाउँपालिका	पर्वत	0.0368365
31	Kali Gandaki A	144	कालिगण्डकी गाउँपालिका	गुल्मी	0.1817659
31	Kali Gandaki A	144	सत्यवती गाउँपालिका	गुल्मी	0.0501749
31	Kali Gandaki A	144	रूरू क्षेत्र गाउँपालिका	गुल्मी	0.0563167
31	Kali Gandaki A	144	बगनासकाली गाउँपालिका	पाल्पा	0.0688321
31	Kali Gandaki A	144	तानसेन नगरपालिका	पाल्पा	0.0537077
32	Kapadigad	3.3	बडीकेदार गाउँपालिका	डोटी	0.9258702
32	Kapadigad	3.3	चुरे गाउँपालिका	कैलाली	0.0741298
33	Khani Khola	2	बागमती गाउँपालिका	ललितपुर	1
34	Khimti -I	60	तामाकोशी गाउँपालिका	दोलखा	0.5000000
34	Khimti -I	60	गोकुलगङ्गा गाउँपालिका	रामेछाप	0.3421154
34	Khimti -I	60	लिखु तामाकोशी गाउँपालिका	रामेछाप	0.0794003
34	Khimti -I	60	मन्यली नगरपालिका	रामेछाप	0.0784843
35	Khudi Khola	4	मस्र्याङ्गदी गाउँपालिका	लमजुङ	1
36	Kulekhani-I	60	इन्द्रसरोवर गाउँपालिका	मकवानपुर	0.4154467
36	Kulekhani-I	60	थाहा नगरपालिका	मकवानपुर	0.3127766
36	Kulekhani-I	60	भिमफेदी गाउँपालिका	मकवानपुर	0.2717767
37	Kulekhani-II	32	इन्द्रसरोवर गाउँपालिका	मकवानपुर	0.3714018
37	Kulekhani-II	32	थाहा नगरपालिका	मकवानपुर	0.2508783
37	Kulekhani-II	32	भिमफेदी गाउँपालिका	मकवानपुर	0.3777199
38	Kulekhani-III	14	इन्द्रसरोवर गाउँपालिका	मकवानपुर	0.3531302
38	Kulekhani-III	14	थाहा नगरपालिका	मकवानपुर	0.2208042
38	Kulekhani-III	14	हेटौडा उपमहानगरपालिका		0.0363672
38	Kulekhani-III	14	भिमफेदी गाउँपालिका	मकवानपुर	0.3896983
39	Lower Chaku Khola	1.8	भोटेकोशी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	1
40	Lower Hewa	21.6	हिलिहाङ्ग गाउँपालिका	पाँचथर	0.4064699
40	Lower Hewa	21.6	फिदिम नगरपालिका	पाँचथर	0.5935301
41	Lower Modi -1	10	मोदी गाउँपालिका	पर्वत	0.1244789
41	Lower Modi -1	10	कुश्मा नगरपालिका	पर्वत	0.8755211
42	Madhya Marsyangdi	70	दोर्दी गाउँपालिका	लमजुङ	0.0886417
42	Madhya Marsyangdi	70	बेंसीशहर नगरपालिका	लमजुङ	0.5620187
42	Madhya Marsyangdi	70	सुन्दरबजार नगरपालिका	लमजुङ	0.3048686
42	Madhya Marsyangdi	70	राईनास नगरपालिका	लमजुङ	0.0444710

43	Madkyu Khola	13	मादी गाउँपालिका	कास्की	1
44	Mai	22	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.1772428
44	Mai	22	देउमाई नगरपालिका	इलाम	0.0699588
44	Mai	22	माडसेबुङ गाउँपालिका	इलाम	0.0627599
44	Mai	22	माई नगरपालिका	इलाम	0.6900385
45	Mai Cascade	7	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.2318605
45	Mai Cascade	7	देउमाई नगरपालिका	इलाम	0.0699588
45	Mai Cascade	7	माडसेबुङ गाउँपालिका	इलाम	0.0627599
45	Mai Cascade	7	माई नगरपालिका	इलाम	0.6354208
46	Mai Cascade HPP	8	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.6577713
46	Mai Cascade HPP	8	माई नगरपालिका	इलाम	0.3422287
47	Mai Khola	4.5	माई जोगमाई गाउँपालिका	इलाम	0.0830958
47	Mai Khola	4.5	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.9169042
48	Mailung Khola	5	उत्तरगया गाउँपालिका	रसुवा	0.9069190
48	Mailung Khola	5	कालिका गाउँपालिका	रसुवा	0.0930810
49	Mardi Khola	4.8	माछापुच्छ्रे गाउँपालिका	कास्की	1
50	Marsyangdi	69	पालुङ्गटार नगरपालिका	गोरखा	0.1505058
50	Marsyangdi	69	गोरखा नगरपालिका	गोरखा	0.2053406
50	Marsyangdi	69	शहीद लखन गाउँपालिका	गोरखा	0.0518002
50	Marsyangdi	69	बन्दिपुर गाउँपालिका	तनहुँ	0.1350786
50	Marsyangdi	69	आँबुखैरेनी गाउँपालिका	तनहुँ	0.4572748
51	Middle Chaku Khola	1.8	भोटेकोशी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	1
52	Midim Khola	3	क्वहोलासोथार गाउँपालिका	लमजुङ	0.0637187
52	Midim Khola	3	मध्यनेपाल नगरपालिका	लमजुङ	0.6362813
52	Midim Khola	3	बेंसीशहर नगरपालिका	लमजुङ	0.1647908
52	Midim Khola	3	सुन्दरबजार नगरपालिका	लमजुङ	0.1352092
53	Modi Khola	14.8	अन्नपूर्ण गाउँपालिका	कास्की	0.0377372
53	Modi Khola	14.8	मोदी गाउँपालिका	पर्वत	0.9159114
53	Modi Khola	14.8	कुश्मा नगरपालिका	पर्वत	0.0463514
54	Molun Khola SHP	7	मोलुङ्ग गाउँपालिका	ओखलढुङ्गा	1
55	Namarjun Madi	12	मादी गाउँपालिका	कास्की	1
56	Nau Gad Khola	8.5	नौगाड गाउँपालिका	दाचुला	0.2631369
56	Nau Gad Khola	8.5	शैल्यशिखर नगरपालिका	दाचुला	0.6453955
56	Nau Gad Khola	8.5	डीलासेनी गाउँपालिका	बैतडी	0.0914676
57	Padam Khola SHP	4.8	नौमुले गाउँपालिका	दैलेख	1
58	Panauti	2.4	पनौती नगरपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	1
59	Phawa khola Hydropower Project	5	पाथिभरा याङ्वराक गाउँपालिका	ताप्लेजुङ	0.8618408

59	Phawa khola Hydropower Project	5	सिरीजङ्गा गाउँपालिका	ताप्लेजुङ	0.0750241
59	Phawa khola Hydropower Project	5	हिलिहाङ्ग गाउँपालिका	पाँचथर	0.0631351
60	Pikhuwa Khola	5	टेम्केमैयुङ गाउँपालिका	भोजपुर	0.3458629
60	Pikhuwa Khola	5	भोजपुर नगरपालिका	भोजपुर	0.6039902
60	Pikhuwa Khola	5	रामप्रसाद राई गाउँपालिका	भोजपुर	0.0501469
61	Piluwa Khola	3	चैनपुर नगरपालिका	संखुवासभा	0.6073728
61	Piluwa Khola	3	मादी नगरपालिका	संखुवासभा	0.2094344
61	Piluwa Khola	3	धर्मदेवी नगरपालिका	संखुवासभा	0.1831928
62	Puwa	6.2	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.9401258
62	Puwa	6.2	देउमाई नगरपालिका	इलाम	0.0598742
63	Puwa Khola-1	4	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.6427470
63	Puwa Khola-1	4	देउमाई नगरपालिका	इलाम	0.3572530
64	Radhi Small	4.4	मस्र्याङ्गदी गाउँपालिका	लमजुङ	1
65	Rawa Khola	3	केपिलासगढी गाउँपालिका	खोटाङ	0.8972194
65	Rawa Khola	3	ऐसेलुखर्क गाउँपालिका	खोटाङ	0.1027806
66	Ridi Khola	2.4	छत्रकोट गाउँपालिका	गुल्मी	0.3892727
66	Ridi Khola	2.4	रूरू क्षेत्र गाउँपालिका	गुल्मी	0.2329798
66	Ridi Khola	2.4	तानसेन नगरपालिका	पाल्पा	0.1018065
66	Ridi Khola	2.4	रिब्दीकोट गाउँपालिका	पाल्पा	0.1010557
66	Ridi Khola	2.4	रैनादेवी छहरा गाउँपालिका	पाल्पा	0.1748853
67	Rudi A	8.8	मादी गाउँपालिका	कास्की	0.4027323
67	Rudi A	8.8	क्व्होलासोथार गाउँपालिका	लमजुङ	0.5972677
68	Rudi Khola-B Hydropower Project	6.6	मादी गाउँपालिका	कास्की	0.5976848
68	Rudi Khola-B Hydropower Project	6.6	क्व्होलासोथार गाउँपालिका	लमजुङ	0.4023152
69	Sabha Khola	3.3	सभापोखरी गाउँपालिका	संखुवासभा	0.6336676
69	Sabha Khola	3.3	पाँचखपन नगरपालिका	संखुवासभा	0.3663324
70	Sardi Khola	4	माछापुच्छ्रे गाउँपालिका	कास्की	1
71	Seti	1.5	पोखरा महानगरपालिका	कास्की	1
72	Sipring Khola	10	गौरिशंकर गाउँपालिका	दोलखा	0.8000000
72	Sipring Khola	10	बिगु गाउँपालिका	दोलखा	0.2000000
73	Siuri Khola	5	मस्र्याङ्गदी गाउँपालिका	लमजुङ	1
74	Solu Hydropower Project	23.5	सोलुदुधकुण्ड नगरपालिका	सोलुखुम्बु	1
75	Sun Koshi	10.05	बलेफी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.3398499
75	Sun Koshi	10.05	बाह्रबिसे नगरपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.0522922
75	Sun Koshi	10.05	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.3006415

75	Sun Koshi	10.05	सुनकोशी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.3072164
76	Sunkoshi Small	2.6	बाह्रबिसे नगरपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.6497438
76	Sunkoshi Small	2.6	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	0.3502562
77	Super Mai Hydropower Project	7.8	माई जोगमाई गाउँपालिका	इलाम	0.4369217
77	Super Mai Hydropower Project	7.8	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.5630783
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	माई जोगमाई गाउँपालिका	इलाम	0.4006827
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.5993173
79	Super Mai-A HPP	9.6	माई जोगमाई गाउँपालिका	इलाम	0.1947777
79	Super Mai-A HPP	9.6	सन्दकपुर गाउँपालिका	इलाम	0.5159587
79	Super Mai-A HPP	9.6	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.2892636
80	Tadi Khola (thaprek)	5	दुप्चेश्वर गाउँपालिका	नुवाकोट	0.1031112
80	Tadi Khola (thaprek)	5	तादी गाउँपालिका	नुवाकोट	0.5498764
80	Tadi Khola (thaprek)	5	पन्चकन्या गाउँपालिका	नुवाकोट	0.3470124
81	Tatopani	2	अन्नपूर्ण गाउँपालिका	म्याग्दी	1
82	Thapa Khola	11.2	थासाङ गाउँपालिका	मुस्ताङ	1
83	Theule Khola HPP	1.5	बाग्लुङ नगरपालिका	बाग्लुङ	0.0374456
83	Theule Khola HPP	1.5	जैमिनी नगरपालिका	बाग्लुङ	0.9625544
84	Thoppal Khola	1.65	नीलकण्ठ नगरपालिका	धादिङ	0.0956183
84	Thoppal Khola	1.65	सिद्धलेक गाउँपालिका	धादिङ	0.9043817
85	Tinau	1.024	तिनाउ गाउँपालिका	पाल्पा	0.5971663
85	Tinau	1.024	बुटवल उपमहानगरपालिका	रुपन्देही	0.4028337
86	Trishuli	24	उत्तरगया गाउँपालिका	रसुवा	0.0407991
86	Trishuli	24	बिदुर नगरपालिका	नुवाकोट	0.9032610
86	Trishuli	24	किस्पाङ गाउँपालिका	नुवाकोट	0.0559399
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	कोन्ज्योसोम गाउँपालिका	ललितपुर	0.3145771
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	महाङ्गल गाउँपालिका	ललितपुर	0.0408336
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	बागमती गाउँपालिका	ललितपुर	0.6445893
88	Upper	45	भोटेकोशी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	1

	Bhotekoshi				
89	Upper Hugdi	5	बरेङ गाउँपालिका	बागलुङ	0.0932767
89	Upper Hugdi	5	चन्द्रकोट गाउँपालिका	गुल्मी	0.9067233
90	Upper Khorunga HPP	7.5	फेदाप गाउँपालिका	तेह्रथुम	0.2605973
90	Upper Khorunga HPP	7.5	मेन्छयायेम गाउँपालिका	तेह्रथुम	0.7394027
91	Upper Madi	25	मादी गाउँपालिका	कास्की	1
92	Upper Mai -C	6.1	माई जोगमाई गाउँपालिका	इलाम	0.0889602
92	Upper Mai -C	6.1	सन्दकपुर गाउँपालिका	इलाम	0.9110398
93	Upper Mai Hydropower Project	12	सन्दकपुर गाउँपालिका	इलाम	1
94	Upper Mardi Hydropower Project	7	माछापुच्छ्रे गाउँपालिका	कास्की	1
95	Upper Marsyangdi A	50	मस्र्याङ्गदी गाउँपालिका	लमजुङ	1
96	Upper Naugad Gad Hydropower Project	8	नौगाड गाउँपालिका	दार्चुला	0.5962433
96	Upper Naugad Gad Hydropower Project	8	शैल्यशिखर नगरपालिका	दार्चुला	0.4037567
97	Upper Puwa-1	3	सन्दकपुर गाउँपालिका	इलाम	0.1517131
97	Upper Puwa-1	3	ईलाम नगरपालिका	इलाम	0.8482869
98	Upper Trishuli 3A	60	गोसाईकुण्ड गाउँपालिका	रसुवा	0.0765717
98	Upper Trishuli 3A	60	आमाछोदिङमो गाउँपालिका	रसुवा	0.0385442
98	Upper Trishuli 3A	60	उत्तरगया गाउँपालिका	रसुवा	0.6914145
98	Upper Trishuli 3A	60	कालिका गाउँपालिका	रसुवा	0.1464492
98	Upper Trishuli 3A	60	किस्पाङ्ग गाउँपालिका	नुवाकोट	0.0470204

अनूसुची ३ : जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित प्रदेशहरुले प्राप्त गर्ने
रोयल्टीको हिस्साको विवरण

जलविद्युत केन्द्रहरुबाट सम्बन्धित प्रदेशहरुले प्राप्त गर्ने रोयल्टीको हिस्साको विवरण

आयोजना को सि. नं.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मेगावाट)	प्रदेश	रोयल्टीको हिस्सा
1	Andhi Khola	9.4	लुम्बिनी प्रदेश	0.0614979
1	Andhi Khola	9.4	गण्डकी प्रदेश	0.9385022
2	Ankhu Khola - 1	7	बाग्मती प्रदेश	1
3	Bagmati	22	बाग्मती प्रदेश	1
4	Baramchi Khola HPP	4.2	बाग्मती प्रदेश	1
5	Bhairab Kund Khola	3	बाग्मती प्रदेश	1
6	Bijayapur-1	4.5	गण्डकी प्रदेश	1
7	Chake Khola	2.83	बाग्मती प्रदेश	1
8	Chaku Khola	3	बाग्मती प्रदेश	1
9	Chameliya Khola	30	सुदूरपश्चिम प्रदेश	1
10	Charnawati Khola Hydroelectric Project	3.52	बाग्मती प्रदेश	1
11	Chatara	3.2	प्रदेश नं. १	1
12	Chhandi Khola	2	गण्डकी प्रदेश	1
13	Chilime	22	बाग्मती प्रदेश	1
14	Daram Khola-A	2.5	गण्डकी प्रदेश	1
15	Daraundi A	6	गण्डकी प्रदेश	1
16	Devighat	14.1	बाग्मती प्रदेश	1
17	Dwari Khola SHP	3.75	कर्णाली प्रदेश	1
18	Fewa	1.008	गण्डकी प्रदेश	1
19	Gandak	15	प्रदेश नं. ५	0.7871407
19	Gandak	15	गण्डकी प्रदेश	0.2128593
20	Ghalemdi Khola	5	गण्डकी प्रदेश	1
21	Ghatte Khola	5	बाग्मती प्रदेश	1
22	Hewa Khola A	14.9	प्रदेश नं. १	1
23	Hewa khola	4.455	प्रदेश नं. १	1
24	Indrawati -III	7.5	बाग्मती प्रदेश	1
25	Iwa Khola	9.9	प्रदेश नं. १	1
26	Jhimruk Khola	12.5	प्रदेश नं. ५	1
27	Jhyari Khola	2	बाग्मती प्रदेश	1
28	Jiri Khola SHP	2.4	बाग्मती प्रदेश	1
29	Jogmai Khola	7.6	प्रदेश नं. १	1
30	Kabeli B-1	25	प्रदेश नं. १	1
31	Kali Gandaki A	144	गण्डकी प्रदेश	0.5892027
31	Kali Gandaki A	144	प्रदेश नं. ५	0.4107973
32	Kapadigad	3.3	सुदूरपश्चिम प्रदेश	1
33	Khani Khola	2	बाग्मती प्रदेश	1
34	Khimti -I	60	बाग्मती प्रदेश	1
35	Khudi Khola	4	गण्डकी प्रदेश	1
36	Kulekhani-I	60	बाग्मती प्रदेश	1
37	Kulekhani-II	32	बाग्मती प्रदेश	1

38	Kulekhani-III	14	बाग्मती प्रदेश	1
39	Lower Chaku Khola	1.8	बाग्मती प्रदेश	1
40	Lower Hewa	21.6	प्रदेश नं. १	1
41	Lower Modi -1	10	गण्डकी प्रदेश	1
42	Madhya Marsyangdi	70	गण्डकी प्रदेश	1
43	Madkyu Khola	13	गण्डकी प्रदेश	1
44	Mai	22	प्रदेश नं. १	1
45	Mai Cascade	7	प्रदेश नं. १	1
46	Mai Cascade HPP	8	प्रदेश नं. १	1
47	Mai Khola	4.5	प्रदेश नं. १	1
48	Mailung Khola	5	बाग्मती प्रदेश	1
49	Mardi Khola	4.8	गण्डकी प्रदेश	1
50	Marsyangdi	69	गण्डकी प्रदेश	1
51	Middle Chaku Khola	1.8	बाग्मती प्रदेश	1
52	Midim Khola	3	गण्डकी प्रदेश	1
53	Modi Khola	14.8	गण्डकी प्रदेश	1
54	Molun Khola SHP	7	प्रदेश नं. १	1
55	Namarjun Madi	12	गण्डकी प्रदेश	1
56	Nau Gad Khola	8.5	सुदूरपश्चिम प्रदेश	1
57	Padam Khola SHP	4.8	कर्णाली प्रदेश	1
58	Panauti	2.4	बाग्मती प्रदेश	1
59	Phawa khola Hydropower Project	5	प्रदेश नं. १	1
60	Pikhuwa Khola	5	प्रदेश नं. १	1
61	Piluwa Khola	3	प्रदेश नं. १	1
62	Puwa	6.2	प्रदेश नं. १	1
63	Puwa Khola-1	4	प्रदेश नं. १	1
64	Radhi Small	4.4	गण्डकी प्रदेश	1
65	Rawa Khola	3	प्रदेश नं. १	1
66	Ridi Khola	2.4	प्रदेश नं. ५	1
67	Rudi A	8.8	गण्डकी प्रदेश	1
68	Rudi Khola-B Hydropower Project	6.6	गण्डकी प्रदेश	1
69	Sabha Khola	3.3	प्रदेश नं. १	1
70	Sardi Khola	4	गण्डकी प्रदेश	1
71	Seti	1.5	गण्डकी प्रदेश	1
72	Sipring Khola	10	बाग्मती प्रदेश	1
73	Siuri Khola	5	गण्डकी प्रदेश	1
74	Solu Hydropower Project	23.5	प्रदेश नं. १	1
75	Sun Koshi	10.05	बाग्मती प्रदेश	1
76	Sunkoshi Small	2.6	बाग्मती प्रदेश	1
77	Super Mai Hydropower Project	7.8	प्रदेश नं. १	1
78	Super Mai Khola Cascade HPP	3	प्रदेश नं. १	1

79	Super Mai-A HPP	9.6	प्रदेश नं. १	1
80	Tadi Khola (thaprek)	5	बाग्मती प्रदेश	1
81	Tatopani	2	गण्डकी प्रदेश	1
82	Thapa Khola	11.2	गण्डकी प्रदेश	1
83	Theule Khola HPP	1.5	गण्डकी प्रदेश	1
84	Thoppal Khola	1.65	बाग्मती प्रदेश	1
85	Tinau	1.024	प्रदेश नं. ५	1
86	Trishuli	24	बाग्मती प्रदेश	1
87	Tungun - Thosne Khola	4.36	बाग्मती प्रदेश	1
88	Upper Bhotekoshi	45	बाग्मती प्रदेश	1
89	Upper Hugdi	5	प्रदेश नं. ५	0.9067233
89	Upper Hugdi	5	गण्डकी प्रदेश	0.0932767
90	Upper Khorunga HPP	7.5	प्रदेश नं. १	1
91	Upper Madi	25	गण्डकी प्रदेश	1
92	Upper Mai -C	6.1	प्रदेश नं. १	1
93	Upper Mai Hydropower Project	12	प्रदेश नं. १	1
94	Upper Mardi Hydropower Project	7	गण्डकी प्रदेश	1
95	Upper Marsyangdi A	50	गण्डकी प्रदेश	1
96	Upper Naugad Gad Hydropower Project	8	सुदूरपश्चिम प्रदेश	1
97	Upper Puwa-1	3	प्रदेश नं. १	1
98	Upper Trishuli 3A	60	बाग्मती प्रदेश	1

अनुसुची ४ : आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा
समावेश भएका एवं नभएका स्थानीय तहहरुको विवरण

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा समावेश भएका एवं नभएका स्थानीय तहहरूको विवरण

रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को तुलनामा थपघट हुन गएका स्थानीय तहहरूको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

आ.व. २०७८/७९ को रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा समावेश भएका नयाँ स्थानीय तहहरूको विवरण

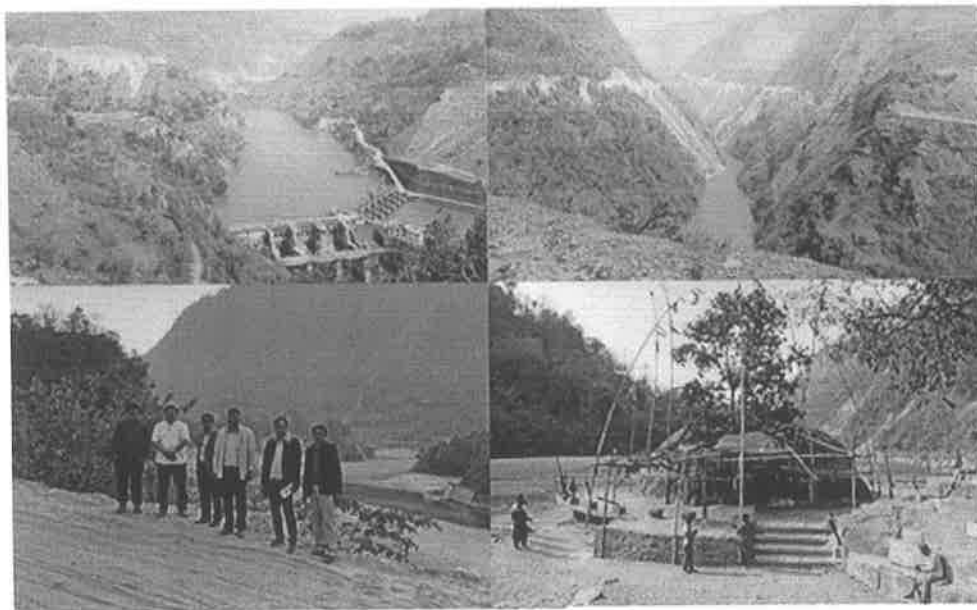
क्र.स.	जलविद्युत केन्द्रको नाम	समावेश भएको स्थानीय तह	समावेश हुनुको कारण
१	आँधीखोला जलविद्युत केन्द्र (९.४ मेगावाट)	कालीगण्डकी गाउँपालिका, स्याङ्जा	सुख्खा क्षेत्र
२	भिमरुक खोला जलविद्युत केन्द्र (१२.५ मेगावाट)	ऐरावती गाउँपालिका (प्यूठान)	सुख्खा क्षेत्र
२	भिमरुक खोला जलविद्युत केन्द्र (१२.५ मेगावाट)	भूमिकास्थान नगरपालिका (अर्घाखाँची)	सुख्खा क्षेत्र
२	भिमरुक खोला जलविद्युत केन्द्र (१२.५ मेगावाट)	शितगंगा नगरपालिका (अर्घाखाँची)	सुख्खा क्षेत्र
३	काबेली वि १ जलविद्युत केन्द्र (२५ मेगावाट)	पाथीभरा याङ्वारक गाउँपालिका, ताप्लेजुङ	सुख्खा क्षेत्र
३	काबेली वि १ जलविद्युत केन्द्र (२५ मेगावाट)	सिदिङ्बा गाउँपालिका, ताप्लेजुङ	माथिल्लो तटीय क्षेत्र
३	काबेली वि १ जलविद्युत केन्द्र (२५ मेगावाट)	हिलिहाङ्ग गाउँपालिका, पाँचथर	तल्लो तटीय क्षेत्र
४	कपाडीगाड जलविद्युत केन्द्र (३.३ मेगावाट)	चुरे गाउँपालिका, कैलाली	तल्लो तटीय क्षेत्र
५	कुलेखानी दोस्रो जलविद्युत केन्द्र (३२ मेगावाट)	थाहा नगरपालिका, मकवानपुर	मुख्य क्षेत्र, माथिल्लो तटीय क्षेत्र
५	कुलेखानी दोस्रो जलविद्युत केन्द्र (३२ मेगावाट)	ईन्द्रसरोवर गाउँपालिका, मकवानपुर	मुख्य क्षेत्र, माथिल्लो तटीय क्षेत्र, सुख्खा क्षेत्र
६	मध्य मर्स्याङ्दी जलविद्युत केन्द्र (७० मेगावाट)	राईनास नगरपालिका, लमजुङ	तल्लो तटीय क्षेत्र
७	माई जलविद्युत केन्द्र (२२ मेगावाट)	माइसेबुङ गाउँपालिका, ईलाम	सुख्खा क्षेत्र
८	माई क्यासकेड जलविद्युत केन्द्र (७ मेगावाट)	ईलाम नगरपालिका, ईलाम	माथिल्लो तटीय क्षेत्र
८	माई क्यासकेड जलविद्युत केन्द्र (७ मेगावाट)	माइसेबुङ गाउँपालिका	सुख्खा क्षेत्र
८	माई क्यासकेड जलविद्युत केन्द्र (७ मेगावाट)	देउमाई नगरपालिका	सुख्खा क्षेत्र
९	माई खोला जलविद्युत केन्द्र (४.५ मेगावाट)	माई जोगमाई गाउँपालिका, ईलाम	माथिल्लो तटीय क्षेत्र
१०	मिदिम खोला जलविद्युत केन्द्र (३ मेगावाट)	क्व्होलासोथार गाउँपालिका, लमजुङ	माथिल्लो तटीय क्षेत्र
११	मोदी खोला जलविद्युत केन्द्र (१४.८ मेगावाट)	कृशमा नगरपालिका, पर्वत	तल्लो तटीय क्षेत्र
१२	नौगाड खोला जलविद्युत केन्द्र (८.५ मेगावाट)	नौगाड गाउँपालिका, दार्चुला	मुख्य एवं माथिल्लो तटीय क्षेत्र
१३	तादी खोला (थाप्रेक) जलविद्युत केन्द्र (५ मेगावाट)	दुप्लेश्वर गाउँपालिका, नुवाकोट	माथिल्लो तटीय क्षेत्र
१४	थोप्ल खोला जलविद्युत केन्द्र (१.७ मेगावाट)	नीलकण्ठ नगरपालिका, धादिङ	माथिल्लो तटीय क्षेत्र
१५	उपल्लो हुग्दी खोला जलविद्युत केन्द्र (५ मेगावाट)	बरेङ गाउँपालिका, बागलुङ	माथिल्लो तटीय क्षेत्र

आ.व. २०७८/७९ को रोयल्टीको हिस्सा वितरणमा समावेश नभएका (विगतमा हिस्सा प्राप्त गरेका) स्थानीय तहहरुको विवरण

क्र.स.	जलविद्युत केन्द्रको नाम	समावेश नभएको स्थानीय तह	समावेश नहुनुको कारण
१	काबेली वि १ जलविद्युत केन्द्र (२५ मेगावाट)	फालेलुङ्गा गाउँपालिका, पाँचथर	चारकिल्लाले छोएतापनि प्रभावित क्षेत्रमा नपरेको
२	चमेलिया खोला जलविद्युत केन्द्र (३० मेगावाट)	नौगाड गाउँपालिका, दार्चुला	ऐ.ऐ.
३	ईवा खोला जलविद्युत केन्द्र (९.९ मेगावाट)	सिरिजङ्गा गाउँपालिका, ताप्लेजुङ	ऐ.ऐ.
४	कालीगण्डकी जलविद्युत केन्द्र (१४४ मेगावाट)	रिब्दीकोट गाउँपालिका, पाल्पा	ऐ.ऐ.
४	कालीगण्डकी जलविद्युत केन्द्र (१४४ मेगावाट)	पैयुँ गाउँपालिका, पर्वत	ऐ.ऐ.
५	खिम्ती प्रथम जलविद्युत केन्द्र (६० मेगावाट)	उमाकुण्ड गाउँपालिका, रामेछाप	ऐ.ऐ.
६	खुदी खोला जलविद्युत केन्द्र (४ मेगावाट)	क्वोलासोधार गाउँपालिका, लमजुङ	ऐ.ऐ.
७	कुलेखानी दोस्रो जलविद्युत केन्द्र (३२ मेगावाट)	मकवानपुरगढी गाउँपालिका, मकवानपुर	ऐ.ऐ.
८	लोअर हेवा खोला जलविद्युत केन्द्र (२१.६ मेगावाट)	फाल्गुनन्द गाउँपालिका, पाँचथर	ऐ.ऐ.
९	माई क्यासकेड जलविद्युत केन्द्र (८ मेगावाट)	सूर्योदय गाउँपालिका, ईलाम	ऐ.ऐ.
१०	रिडी खोला जलविद्युत केन्द्र (२.४ मेगावाट)	कालीगण्डकी गाउँपालिका, स्याङ्जा	प्रभावित क्षेत्रमा नपरेको
११	सार्दी खोला जलविद्युत केन्द्र (४ मेगावाट)	पोखरा महानगरपालिका, कास्की	प्रभावित क्षेत्रमा नपरेको
१२	ठेउले खोला जलविद्युत केन्द्र (१.५ मेगावाट)	फलेबास नगरपालिका, पर्वत	प्रभावित क्षेत्रमा नपरेको
१३	त्रिशुली जलविद्युत केन्द्र (२४ मेगावाट)	लिखु गाउँपालिका, नुवाकोट	चारकिल्लाले छोएतापनि प्रभावित क्षेत्रमा नपरेको
१४	उपल्लो हुग्दी खोला जलविद्युत केन्द्र (५ मेगावाट)	सत्यवती गाउँपालिका, गुल्मी	ऐ.ऐ.

अनूसुची ५ : स्थलगत अनुगमन भ्रमणका केही फोटोहरु

ड्याम साईट एवं डुवान क्षेत्रको अवलोकन

अन्तरक्रिया एवं अवलोकन (पावरहाउस).....

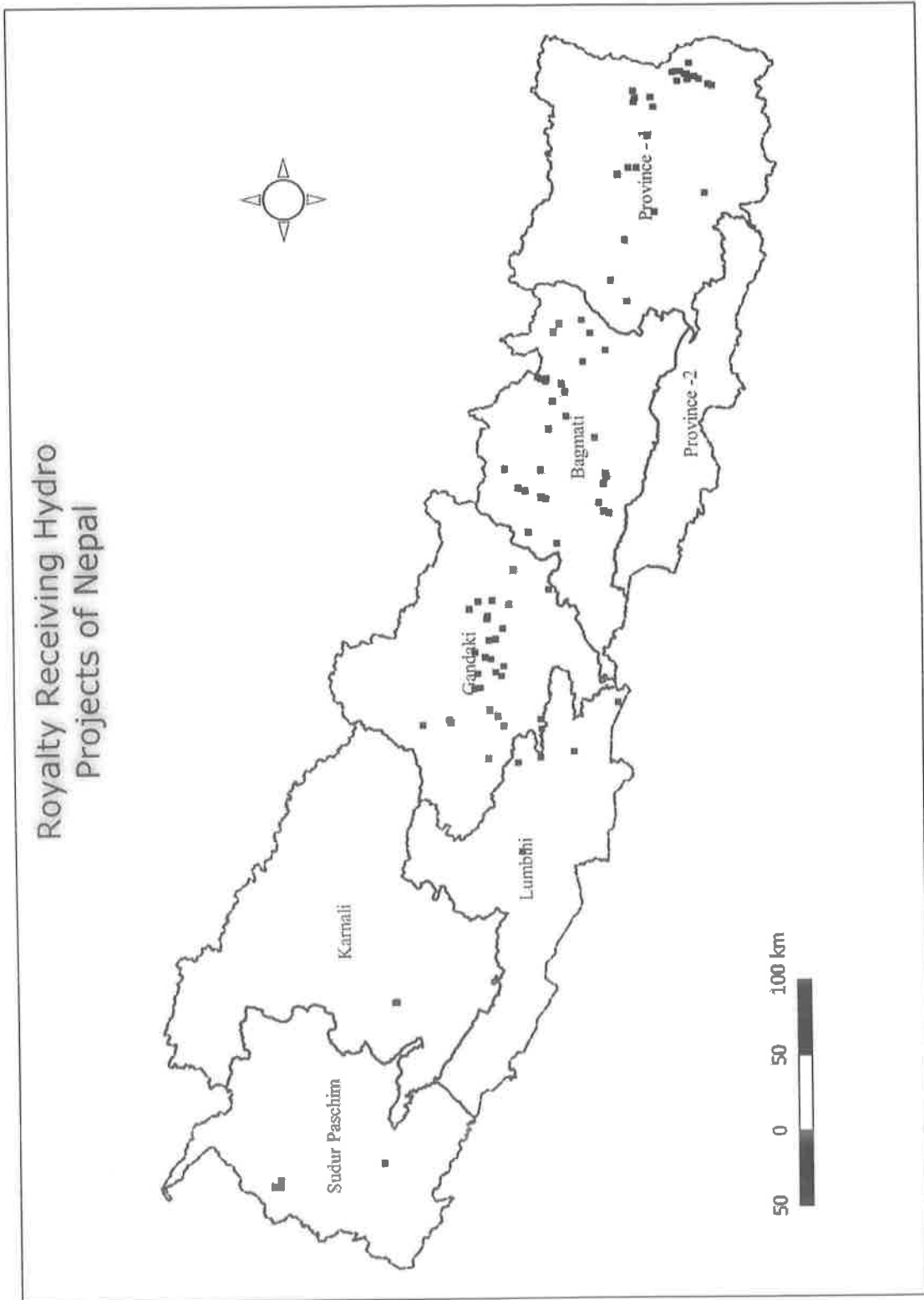
फोटो : कालीगण्डकी ए जलविद्युत केन्द्र, स्याङ्जा

अन्तरक्रिया एवं अबलोकन

फोटो : आँधीखोला जलविद्युत केन्द्र, स्याङ्जा

अनूसुची ६ : जलविद्युत आयोजनाहरुको अवस्थिति सम्बन्धी नक्साहरु

नक्सा नं १ : जलविद्युत रोयल्टी प्राप्त गर्ने ९८ वटा जलविद्युत केन्द्रहरूको विद्युत गृहको अवस्थिति

Royalty Receiving Hydro Projects of Nepal

Province - 2

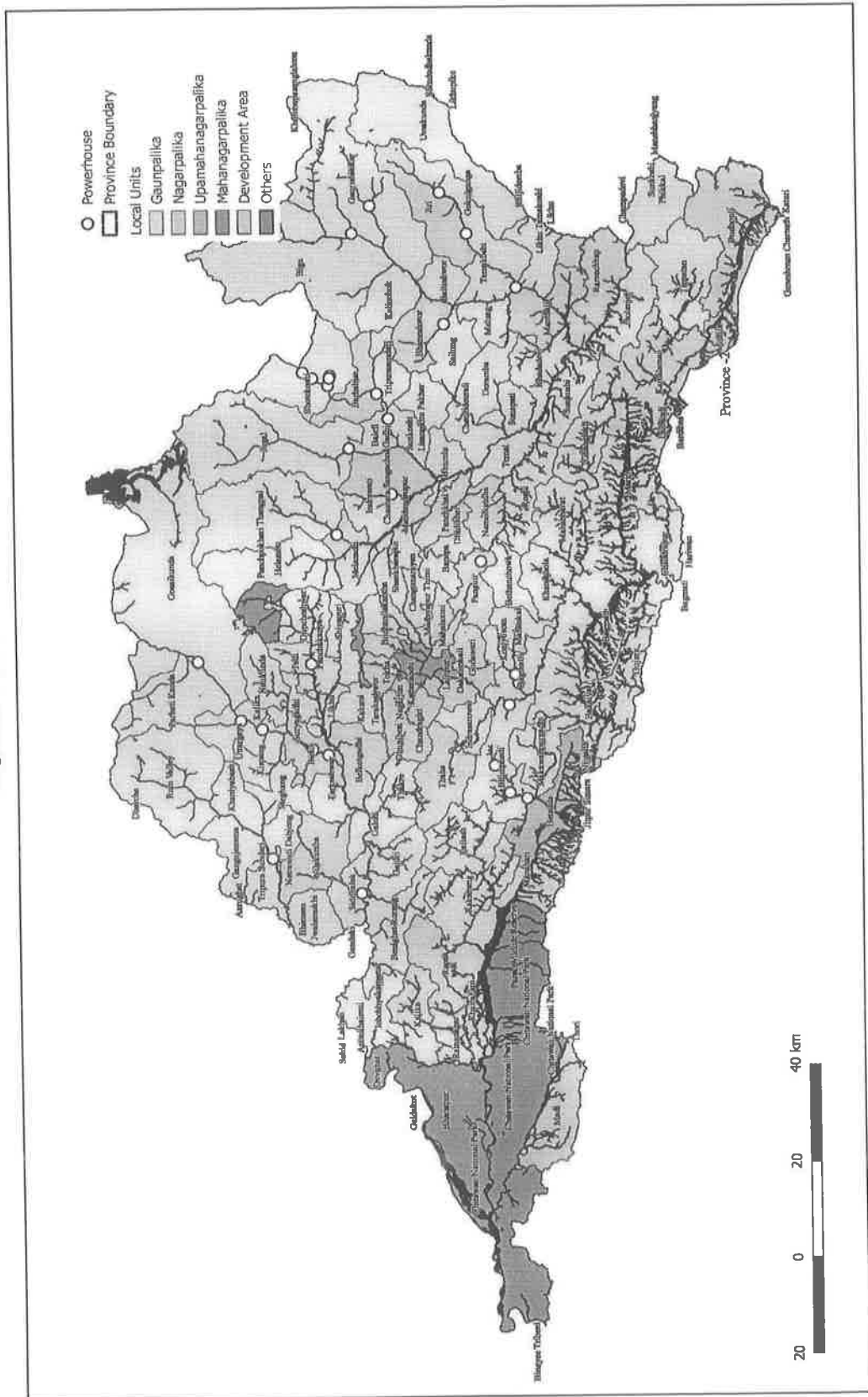
- Powerhouse
- Province Boundary
- Local Units
 - ▨ Gaunpalika
 - ▨ Nagarpalika
 - ▨ Upamahanagerpalika
 - ▨ Mahanagerpalika
 - ▨ Development Area
 - ▨ Others

नक्सा नं ३ : प्रदेश नं २ मा रहेका जलविद्युत केन्द्रहरू र स्थानीय तहहरूको विवरण

Royalty Receiving Hydro Projects of Nepal

Bagmati Province

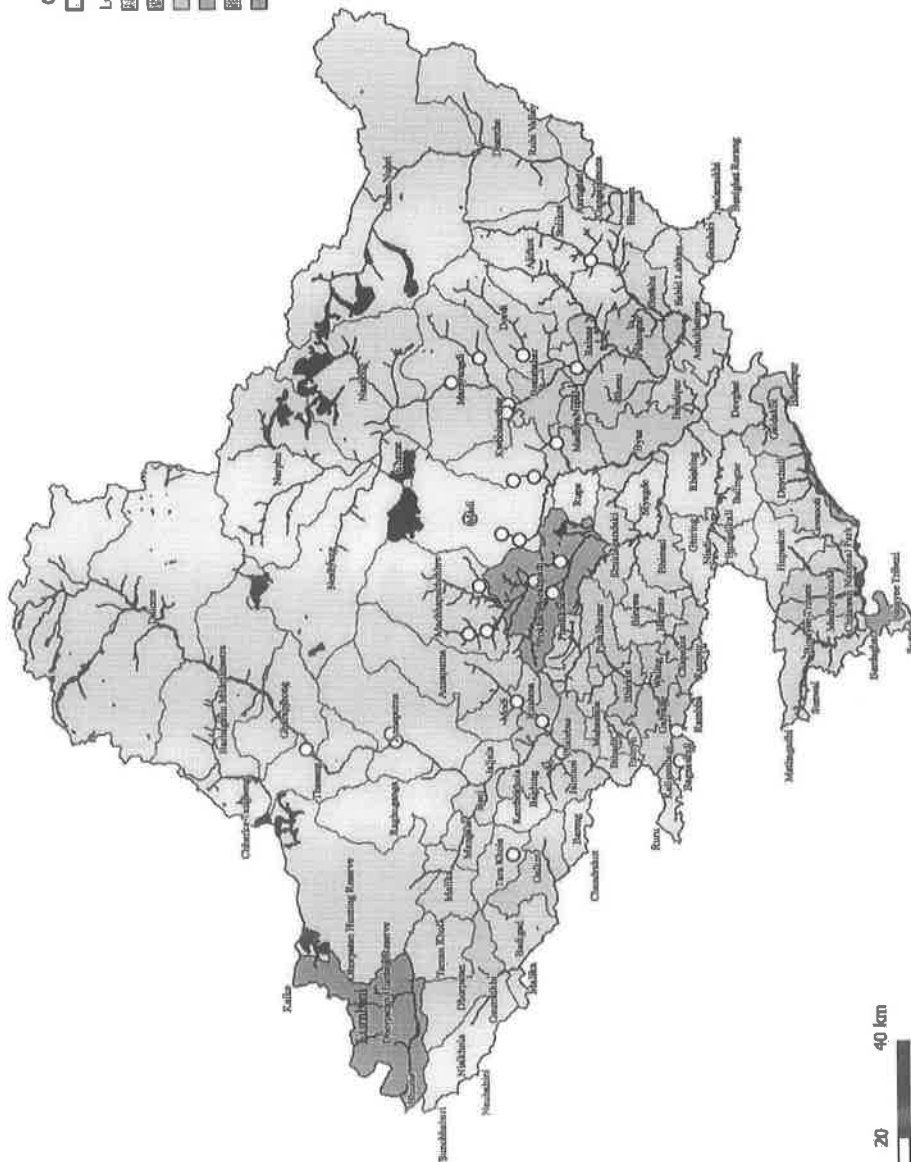
नक्सा नं ४ : बागमती प्रदेशमा रहेका जलविद्युत केन्द्रहरु र स्थानीय तहहरुको विवरण

Royalty Receiving Hydro Projects of Nepal

Gandaki Province

- Powerhouse
- ▭ Province Boundary
- Local Units
- ▨ Gaunpalika
- ▨ Nagarpalika
- ▨ Upamahanagerpalika
- ▨ Mahanagerpalika
- ▨ Development Area
- ▨ Others

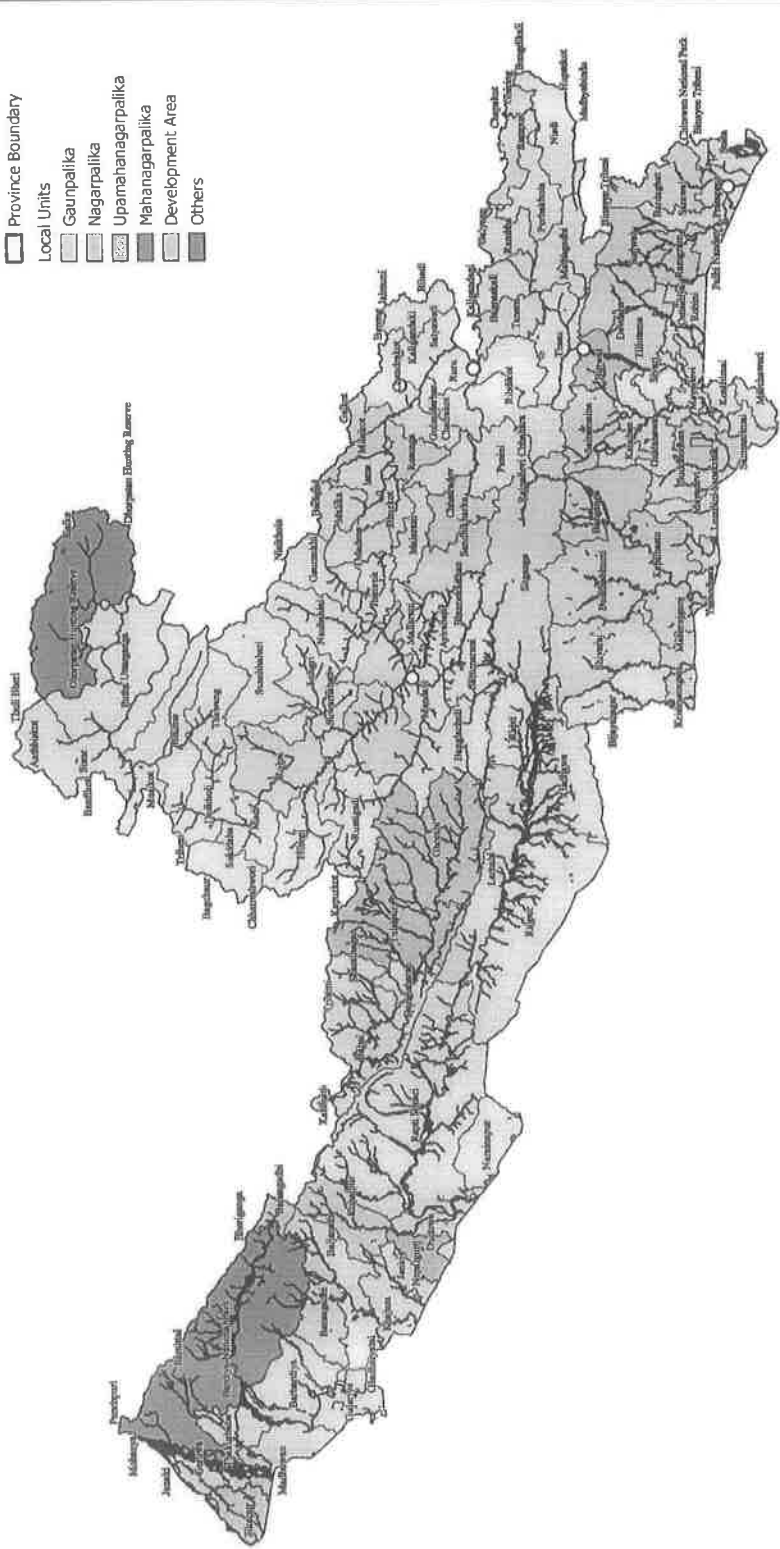
नक्सा नं ५ : गण्डकी प्रदेशमा रहेका जलविद्युत केन्द्रहरु र स्थानीय तहहरुको विवरण

Royalty Receiving Hydro Projects of Nepal

Lumbini Province

- Powerhouse
- ▭ Province Boundary
- ▭ Local Units
- ▭ Gaunpalika
- ▭ Nagarpalika
- ▭ Upamahanagerpalika
- ▭ Mahanagerpalika
- ▭ Development Area
- ▭ Others

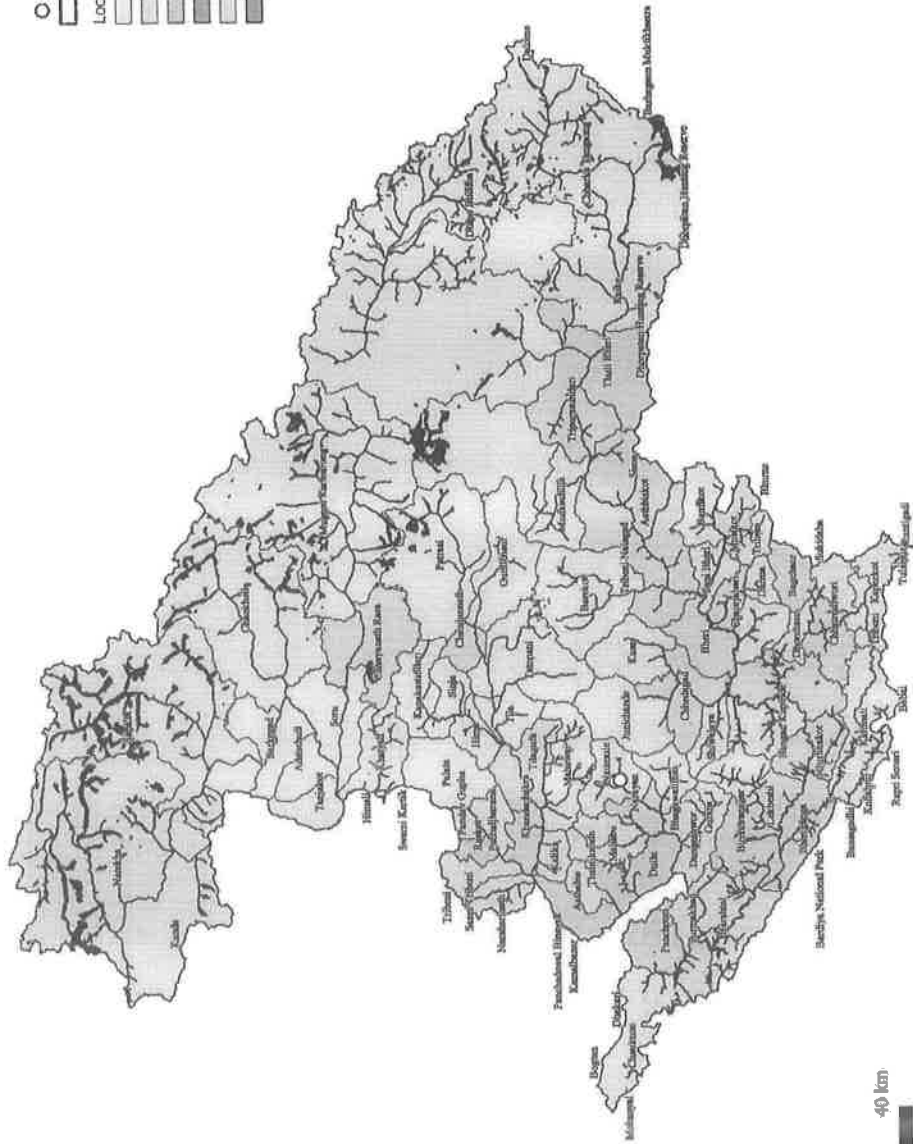
नक्सा नं ६ : लुम्बिनी प्रदेशमा रहेका जलविद्युत केन्द्रहरु र स्थानीय तहहरुको विवरण

Royalty Receiving Hydro Projects of Nepal

Karnali Province

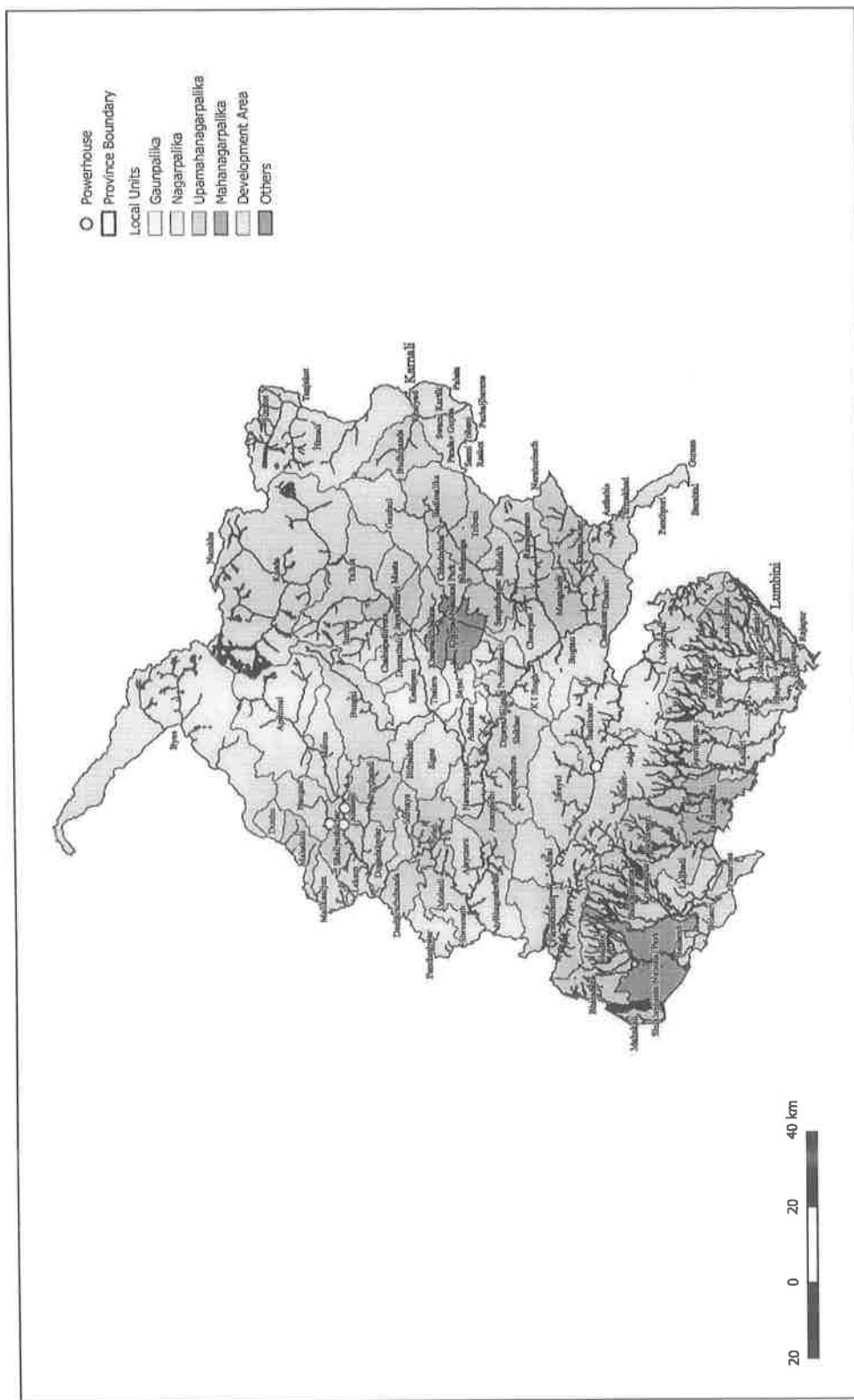
- Powerhouse
- ▭ Province Boundary
- Local Units
 - ▭ Gaunpalika
 - ▭ Nagarpalika
 - ▭ Upamahanagarpalika
 - ▭ Mahanagarpalika
 - ▭ Development Area
 - ▭ Others

नक्सा नं ७ : कर्णाली प्रदेशमा रहेका जलविद्युत केन्द्रहरु र स्थानीय तहहरुको विवरण

Royalty Receiving Hydro Projects of Nepal

Sudur Paschim Province

नक्सा नं ८ : सुदुरपश्चिम प्रदेशमा रहेका जलविद्युत केन्द्रहरु र स्थानीय तहहरुको विवरण